

Revista Literară

PUBLICAȚIE DE LITERATURĂ
ȘI DIALOG CULTURAL

MIRCEA V. CIOBANU: „DESPRE CRITICA PRAGMATICĂ”

„Citesc textele lui Eugen Lungu, variate ca gen, de la studii de istorie literară, la punctuale exegeze ale textelor recent apărute, dar îi admir, mai ales, maniera grațioasă, *free style*, a eseurilor, cu arabescuri frumos încrustate pe lucrările sale și pe ramele acestora. Ultimele, aș spune, sunt preferatele mele: aventuri ale ideilor, romane ale spiritului pur.” (P. 8)

LUCIA ȚURCANU: „ȘANSA ESEULUI”

„Debutând /.../ la o vârstă pe care însuși Arghezi ar fi fost invidios, Eugen Lungu și-a obișnuit cititorii să aștepte, o dată la cinci ani (o strategie devenită *modus vivendi*, se pare), două-trei apariții editoriale care să le reîmprospăteze acea plăcere a lecturii pe care au trăit-o la citirea eseurilor în revistele literare. Adunate în volum, textele lui Eugen Lungu, publicate anterior fie în presă, fie ca prefețe/postfețe la cărțile altora, se (re)citesc cu uimire și interes sporit, pentru că devin parte dintr-un șir de eseuri ce întregesc imaginea unei lumi literare sau a unor fenomene artistice care, prezentate și interpretate într-un context mai larg, își relevă toate splendorile.” (P. 10)

EUGEN LUNGU - 75
PORTRET ÎN SEPIA

ARCADIE
SUCEVEANU:
„NAVIGATOR PE «FIȘIERELE
BIBLIOTECII BABEL»”

Foto de Nicolae RĂILEANU

AVANPREMIERĂ

Fragmente din romanul *Am strigat în vis* de Dan Ciupureanu, în curs de apariție la Editura Cartier. (P. 24)

06

„Pentru exegeții de pe ambele maluri ale Prutului, Eugen Lungu e unul dintre puținii critici literari care au credibilitate, deci personalitate. /.../ Simțul critic al lui E.L. e aidoma unui radar care nu lasă nicio porțiune de teren (text) necercetată: explorează în adâncime,

ajunge cu laserul până la „sâmburele original”, lansându-se apoi într-o demonstrație „la sânge”, operată cu o precizie aproape chirurgicală. /.../ în substratul analitic al textelor eseistice colcăie senzualitatea, se simt curenții produși de o energetică senzorială

/.../ a ideilor. Absorbit de analiză, criticul nu pierde din intensitatea și voluptatea expresivității, din care, până la urmă, se întrupează, pe lângă virtuozitatea metodei, acea grație stilistică despre care au scris comentatorii cărților sale.”

„PERE DE AER”

„Înainte să piară
tata îmi cerea pere de aer.
Adă-mi din livada cu pere de aer
de poftă, să mai mușc o dată
îmi porunca furios, disperat
cu vocea sufocată.”

< 12

CITIȚI ÎN ACEST NUMĂR:

EDITORIAL – P. 3

TEO CHIRIAC: „UN MAIORESCU BASARABEAN”

UȘI ÎN ASFINȚIT – P. 4

NICHITA DANILOV: „VLADIMIR DANILOV ȘI MAGIA JOCULUI DE ȘAH”

RĂZLEȚE – P. 14

EUGEN LUNGU: „SINGUR ÎN «RAI»”, „VECINII MEI”, „COGITAȚII”

RECONSTITUIRI – P. 16

RĂZVAN VONCU: „VIN ȘI LITERATURĂ ÎN MOLDOVA LA 1900”, III-V

VÂNTURILE, VALURILE... – P. 19

VAL BUTNARU: „DESPRE AUTOGRAFE”

POEZIE
de DAN SOCIU

06
2024

CUPRINS

EDITOR:
UNIUNEA
SCRIITORILOR
DIN
REPUBLICA MOLDOVA

ANUL X | NUMĂRUL 6 (83) | NOIEMBRIE-DECEMBRIE | 2024

RĂZLEȚE
de EUGEN LUNGU14 „SINGUR ÎN «RAI»”, „VECINII MEI”
ȘI ALTE... „COGITAȚII”EDITORIAL
de TEO CHIRIAC03 „UN MAIORESCU
BASARABEAN”FIRUL CU PLUMB
de EMILIAN BUCOV

23 „PASTEL”

04 UȘI ÎN ASFINȚIT
„VLADIMIR DANILOV
ȘI MAGIA JOCULUI DE ȘAH”
DE NICHITA DANILOV06 PORTRET
ÎN SEPIA
„NAVIGATOR PE «FIȘIERELE
BIBLIOTECHII BABEL»”
DE ARCADIE SUCEVEANU07 EVENIMENT
ANIVERSAR
„10 ANI DE LA FONDAREA
«REVISTEI LITERARE»”
DE IVAN PILCHIN08 ESEU
„DESPRE CRITICA
PRAGMATICĂ”
DE MIRCEA V. CIOBANUAVANPREMIERĂ
EDITORIALĂ24 FRAGMENTE DIN ROMANUL
„AM STRIGAT ÎN VIS”
DE DAN CIUPUREANU,
ÎN CURS DE APARIȚIE
LA EDITURA CARTIER10 VÂRFURI
DE COMPAS
„ȘANSA ESEULUI”
DE LUCIA ȚURCANU11 DE MAGISTRO
„«DECALOGUL» LUI
EUGEN LUNGU”;
„COT, COVID ȘI ENDASEA”
DE ADRIAN CIUBOTARU16 RECONSTITUIRI
„VIN ȘI LITERATURĂ
ÎN MOLDOVA LA 1900.
CAZUL D.D. PĂTRĂȘCANU”, III-IV
DE RĂZVAN VONCU18 CE VĂD ȘI CE
AUD POEZII
„«MEȘTERUL MANOLE»
(«MONASTIREA ARGEȘULUI»”
DE CASSIAN MARIA SPIRIDON19 VÂNTURILE,
VALURILE...
„DESPRE AUTOGRAFE”
DE VAL BUTNARU20 CARTEA
DE ISTORIE
„DISCURSUL IDENTITAR
ÎN OPERA MITROPOLITULUI
GURIE GROSU”
DE NICOLAE ENCIU22 PLURALIA TANTUM
„JURNAL ÎN MARGINILE
ISTORIEI LITERARE” (LX)
DE LEO BUTNARU23 CRONICĂ
LITERARĂ
„«...TOATĂ VIAȚA MEA
E UN PERFORMANCE»”
DE OXANA GHERMANRevista **Literară**
PUBLICAȚIE DE LITERATURĂ
ȘI DIALOG CULTURALFondator: Uniunea Scriitorilor din R. Moldova
Redactor-șef: Teo Chiriac
Redactor-șef adjunct: Adrian Ciubotaru
Redactori asociați: Eugen Lungu, Leo Butnaru,
Arcadie Suceveanu, Mircea V. Ciobanu, Lucia ȚurcanuColegiul de redacție: Vladimir Beșleagă (Chișinău),
Matei Vișniec (Paris), Ana Blandiana (București),
Ion Pop (Cluj), Cassian Maria Spiridon (Iași),
Ștefan Hostiuc (Cernăuți), Vadim Bacinschi (Odesa)Concepție grafică: Romeo Șveț
Paginare computerizată: Adrian CiubotaruSediul redacției:
MD-2004, or. Chișinău
str. 31 August 1989, nr. 98Tel: (+373 22) 234724
Fax: (+373 22) 237118
E-mail: revistaliterara.us@gmail.comPublicație înregistrată la Ministerul Justiției
al Republicii Moldova în data de 03 martie 2015.
Numărul de înregistrare: 297.
ISSN: 2345-1777Format A3. Tipar: ofset.
Tiraj: 700 de exemplare.
Tipărit la Casa Editorială Poligrafică „Bons Offices”
MD-2005, or. Chișinău
str. Feredeului 4/6INSTITUTUL
CULTURAL
ROMÂN
MINISTERUL CULTURII
AL REPUBLICII MOLDOVAAcest număr a fost editat cu sprijinul financiar al Institutului
Cultural Român și al Ministerului Culturii al Republicii Mol-
dova. Publicația „Revista literară” apare sub egida Uniunii
Scriitorilor din România.Pagina „R.L.”: www.uniuneascritorilor.md/arhiva-revista.
Publicația se distribuie gratuit la sediul USRM.Textele și imaginile inserate în paginile
publicației „Revista literară” nu pot fi reproduse
și nici distribuite fără acordul scris al redacției.Colaboratorii sunt invitați să-și trimită textele la adresa electronică afișată mai sus.
Textele vor avea format A4, nu vor depăși 10 000 de semne, vor fi paginate în Word,
Pages sau orice alt program compatibil cu sistemele de operare Windows sau MacOS.Textele publicate în „Revista literară” nu reprezintă
poziția oficială a USRM. Responsabilitatea pentru
conținutul articolelor le revine în exclusivitate autorilor.

EDITORIAL

de TEO CHIRIAC

ARISTOTEL DESPRE INTELECT ȘI VIRTUȚI

„Omul care-și exersează intelectul și îl cultivă pare să fie dotat cu cea mai desăvârșită dispoziție și, în același timp, e cel mai iubit de zei; căci dacă există din partea zeilor vreo preocupare pentru problemele umane, după cum se crede în general, e firesc, de asemenea, să considerăm și că ei se bucură de ceea ce este în om mai elevat și mai înrudit cu natura lor (iar acest lucru nu poate fi decât intelectul) și că-i recompensează pe cei ce iubesc și prețuiesc intelectul mai presus de orice; pentru că acești oameni manifestă grijă față de ceea ce ei înșiși iubesc și se comportă drept și frumos. Că toate aceste trăsături îl caracterizează în cel mai înalt grad pe înțelept este deasupra oricărei îndoieli. El este deci omul cel mai iubit de zei. Și tot el este, fără îndoială, cel mai fericit. Deci, și pe această cale, rezultă că posesorul înțelepciunii filosofice va fi cel mai fericit dintre oameni. Dacă, deci, învățământul teoretic ar fi suficient în sine pentru a forma oameni cu superioritate morală, ar primi pe bună dreptate «multe și mari onorarii», cum spune Theognis, și ar trebui să ni-l dobândim din plin. În realitate, însă, este evident că, dacă acest învățământ are forța de a stimula și încuraja tinerii cu spirit generos și de a face sensibil la virtute un caracter nobil și cu adevărat iubitor de frumos, ar fi cu neputință totuși să trezească în marea masă a oamenilor elanul spre perfecțiunea morală. Căci nu este în natura mulțimii să se supună sentimentului de onoare, ci fricii, nici să se abțină de la acte reprobabile din teama de dezonoare, ci din teama de pedeapsă; trăind sub imperiul pasiunilor, majoritatea oamenilor caută plăcerile care le sunt proprii și mijloacele de a le atinge, fugind de neplăcerile contrare, dar nu au nici cea mai mică idee de frumusețea morală și de adevăratele plăceri, pentru că nu le-au gustat niciodată. Ceea ce ne face să devenim buni este, după unii, natura, după alții deprinderea, după alții învățământul. Dar, pe de o parte, este evident că darurile naturale nu depind de noi, ci de cauze divine, datorită cărora cei ce le posedă sunt cu adevărat favorizați de soartă; pe de altă parte, învățământul teoretic mă tem că nu are aceeași eficacitate în toate cazurile, ci sufletul auditorului trebuie să fie dinainte pregătit, prin deprinderi bune, să-i placă și să respingă ceea ce se cuvine, la fel cum pamântul trebuie lucrat dinainte pentru a face să rodească sămânța. Căci cel ce trăiește sub impulsul pasiunii nu ar asculta învățăturile care să-l îndepărteze de la rău și nici măcar nu le-ar înțelege.”

(Aristotel, „Etica nicomahică”, ed. a 2-a. Introducere, traducere, comentarii și index de Stella Petecel. București, Editura IRI, 1998)

UN MAIORESCU BASARABEAN

În jurul nostru există oameni generoși, împliniți spiritual, care ne oferă șanse, posibilități de reușită și există oameni neîmpliniți, frustrați, stăpâniți de invidie malignă, care ne pun piedici, ne ridică obstacole, iar în situații-limită ne împing în prăpastie. De regulă, odată cu trecerea timpului, îi dăm uitării mai ușor pe cei cărora le datorăm succesul, decât pe cei care ne-au pus bețe în roate. De fapt, și cei din urmă pot avea partea lor de contribuție la obținerea unui succes. Altfel, cum vom învăța să învingem bariere, cum vom simți diferența dintre catastrofă și simpla ratare?

După studiile universitare (1974-1979) și un stagiul de practică, am fost angajat la Comitetul de Stat pentru Televiziune și Radiodifuziune, principala instituție de propagandă din RSSM. Timp de câțiva ani, am activat în redacția „Programe muzicale”, considerată una mai puțin importantă ideologic. Nu eram membru de partid, nu mă gândeam la o carieră acolo. Eram prea tânăr pentru funcții de conducere. Or pentru asta trebuia să fac școala superioară de partid, într-unul din marile orașe ale necuprinsei URSS, recomandat de secretarul organizației de partid și de tipul obscur, cu fălțuși și cu părul lins, din biroul la fel de obscur de la parter. Iar atmosfera toxică, irespirabilă de acolo devenea tot mai insuportabilă. M-am gândit să evadez cât nu e târziu. Atât de puternică era dorința de evadare, încât, într-o zi, ieșind din blocul central, am spart cu capul ușa de sticlă de la intrare. În momentul impactului, în loc de stele verzi, am văzut stele roșii.

Atunci m-a străfulgerat ideea definitivă de a părăsi diabolica instituție. Inițial, demisia mi-a fost respinsă. Am fost convocat de S.I. Lozan, președintele Comitetului, împreună cu redactorul-șef și responsabil cu cadrele, pentru a elucida motivele demisiei și a mă convinge să rămân, oferindu-mi-se un loc de redactor într-o altă redacție, la alegere. Șefii mei nu-și imaginau cum poate „un tânăr specialist, cu perspective”, ca mine, să părăsească, „benevol”, o instituție atât de prestigioasă, de importantă pentru societatea comunistă. După două cereri succesive, una pentru concediu de odihnă și alta de demisie, am reușit să plec. Dintr-odată, m-am simțit liber ca pasărea-n zbor. Zburam fără țintă precisă. Cu capul spart și conștiința rănită. Altminteri, nu aveam nimic altceva decât un manuscris și câteva poezii apărute în volumul *Dintre sute de catarge...*

Din dulcea euforie a libertății, amestecată intens cu otrava incertitudinii, m-a trezit un apel telefonic. Era de la Eugen

Lungu, redactorul-șef adjunct al Editurii Literatură Artistică. M-a sunat să-mi propună un loc de redactor în redacția „Poezie”. Acea ofertă, absolut incredibilă, avea să-mi marcheze existența, să-mi schimbe, cum se spune, destinul.

În același an 1985, mergeam cu E.L. prin centrul orașului și discutam despre rolul pe care îl au destinul, hazardul, întâmplarea în viața omului. Ajunși în dreptul Arcului de Triumf, l-am văzut pe Liviu Damian coborând pe strada Pușkin și discutând cu cineva, un coleg sau un cititor. (Discutau, poate, și ei, cu pasiune, pe aceeași temă.) Între altele, am remarcat faptul că minunata generație a lui Damian, Vieru, Vodă, Codru și Vatamanu, supranumită generația neopașoptistă, a ajuns la vârsta „scrierilor alese”. O vârstă venerabilă, am spus eu, chiar dacă majoritatea dintre ei abia împliniseră 50 de ani. „Teiuț, băiatule, viitorul îți aparține, mi-a spus Eugen, zâmbind ironic. Îți vei scrie cărțile, vei fi primit în Uniunea Scriitorilor și, de ce nu, vei ajunge și tu un secretar al Uniunii, ca Vodă și Damian, sau, poate, ca însuși Boțu... Să nu uiți însă de avertizarea lui Maiorescu: «Păzește-te a doua zi după succes»”.

Peste doi ani, în 1987, apare *Lucrare de control*, cu prefața lui Gr. Vieru, primul volum din noua colecție *Debut*. Peste încă doi, în 1989, apare *Salonul 33*, cu postfața lui Eugen Lungu, prima carte de poezie editată cu alfabet latin în RSS Moldovenească, ilustrată cu două lucrări faimoase de Salvador Dali. În acea perioadă turbulentă, de *glasnost* și *perestroika*, se consolida o nouă generație de poeți și prozatori. Aceasta avea rolul de a proteja spatele reprezentanților generațiilor premergătoare, care apărau adevărul istoric în stradă, pe baricade ori în sala de ședințe a primului parlament. Angajată în redacțiile ziarelor și revistelor, în edituri, biblioteci și muzee, tânără generație publica texte cu rol mobilizator, edita cărți și reviste cu alfabet latin, prefigura noi perspective literare; într-un cuvânt, făcea istorie vie.

Acestei generații îi va dedica Eugen Lungu, în 1995, antologia *Portret de grup. O altă față a poeziei basarabene*, pe care o reeditează în 2015, când publică și *Portret de grup. După 20 de ani. Atât Poeți de pe vremea lui Eminescu* (1990), cât și *Antologia poezilor minori din epoca Alecsandri & Bolintineanu* (2017) – două lucrări cu valoare de „misionarism cultural”, orientat nu numai spre viitor, ci și spre trecut – au avut o importanță capitală. Profesionalismul comentariului critic al lui

Eugen Lungu este apreciat de importanți critici și istorici literari din Țară, care îl numesc, în semn de prețuire: „eminentul critic și istoric literar Eugen Lungu” (Alex. Ștefănescu), „poate cel mai valoros critic literar basarabean actual” (Ion Bogdan Lefter), „cel mai bun critic de la Chișinău” (Răzvan Voncu).

Păstrând, bineînțeles, proporțiile și ținând cont de diferențele de nivel și de sinuozitățile istoriei, putem afirma că Eugen Lungu reprezintă pentru generația '80 din Basarabia ceea ce Titu Maiorescu a reprezentat pentru Eminescu și colegii săi de la *Junimea*. Paralela are teme, dacă ne amintim că societatea românească din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, trezit din „barbaria orientală”, avea sarcina imperioasă de a clădi o cultură națională demnă de respect și de a rezolva o problemă acută, promovată cu înflăcărare de junimiști, cea a trecerii de la întrebuintarea alfabetului chirilic la cel latin. Iar la sfârșitul secolului al XX-lea, după căderea URSS, intelectualii basarabeni, în frunte cu scriitorii, vor depune mari eforturi (se mai depun și azi!) pentru a ne smulge din „barbaria sovietică”, obiectivul lor suprem fiind deșteptarea conștiinței naționale și dezvoltarea identității românești, declararea limbii române ca limbă oficială și revenirea de la alfabetul chirilic („ruses”) la cel latin („romănesc”).

Dacă ne gândim bine, unele trăsături caracteristice culturii și literaturii române din acea epocă – mediocritatea, impostura, improvizația, grandilocvența, formalismul etic –, pe care le critica vehement *Junimea*, au fost proprii culturii și literaturii sovietice, create conform principiilor realismului socialist.

Astfel că, în literatura din Basarabia de la sfârșitul secolului trecut, ideologizată și deznaționalizată, căzând brusc dintr-o extremă în alta (din starea de exaltare ideologică în starea de exaltare patriotică), s-a afirmat un grup de critici erudiți, reprezentat de Eugen Lungu și Andrei Țurcanu, apoi și de mai tinerii Alexandru Burlacu, Mircea V. Ciobanu, Vitalie Ciobanu, iar puțin mai târziu de Nina Corcinschi și Lucia Țurcanu, critici care aveau ca obiectiv major valorizarea creațiilor literare după principii axiologice, recurgând la spiritul critic și constructiv.

Rafinat, laborios, cărturar cu anvergură enciclopedică, Eugen Lungu este generos cu începătorii, intransigent cu „clasicii în viață”, nonconformist cu opera marilor clasici. Simte

VLADIMIR DANILOV ȘI MAGIA JOCULUI DE ȘAH

de NICHITA DANILOV

UȘI ÎN ASFINȚIT

Chiar în perioada în care la redacția vechii reviste „Cronica” poetul Nicolae Turtureanu, pe atunci responsabil la secția de poezie, și regretatul Ioanid Romanescu își disputau nesfârșitele lor partide de șah, care țineau zile întregi, uneori săptămâni, eu trăim cu senzația că, dacă am să mă apuc de șah, nu numai că-i voi învinge din două mișcări atât pe Ioanid, cât și pe Turtureanu, dar voi deveni, în scurt timp, unul dintre cei mai buni jucători de șah din orașul așezat pe cele șapte coline. Într-un cuvânt: un adevărat maestru.

Sentimentul acesta (ușor paranoid) se dezvoltase în mine din pricina unei confuzii: întâlneam mereu în ziare, prin anii '85-'90, la rubrica Sport, un nume – Vladimir Danilov, o mare speranță în lumea șahului românesc. Or aveam și noi în familie un Vladimir, pe care eu însumi îl inițiasem, atunci când abia împlinise vârsta de cinci ani, în tainele șahului. Îmi era nepot. Ba chiar mai mult decât atât: îi eram și naș, îl botezasem. Am sunat familia s-o felicit, și fratele meu, pișicher din fire, dar și soția lui m-au asigurat că nimeni altul decât nepotul meu e campionul. „Sigur? i-am întrebat. Să nu cumva să umblați cu cioace.” „Poți să fii mândru, mi-au spus, și chiar îți mulțumim că l-ai inițiat în tainele jocului de șah. L-am dat pe băiat la club și acum iată unde a ajuns...” În fratele meu, Dumnezeu să-l ierte, nu prea aveam încredere, dar pe nevastă-sa o știam de femeie serioasă, așa că am luat de bună ce mi-au zis ei.

Vă închipuiți cu câtă superioritate priveam partidele pe care le jucau în redacția „Cronicii” poeziei Ioanid Romanescu și Nicolae Turtureanu, ca să nu mai vorbesc de sentimentele pe care le aveam urmărind la Casa Tineretului partidele de șah ale eseistului Gherghel, care se molipsise și el de boala șahului și se antrena în fiecare zi jucând cu colegul său de birou, poetul Emilian Marcu.

Deși câștigase nenumărate competiții și devenise campion la juniori, spre nedumerirea mea, continuam să am asupra nepotului meu Vladimir un ascendent moral: din patru partide câștigam două, iar una o făceam remiză. Misterul acestui succes s-a lămurit abia prin anii nouăzeci și doi, când a apărut în presă și fotografia tânărului maestru. Am văzut atunci că, de fapt, campionul era un alt Vladimir, fiul profesorului Ilie Danilov, pe care aveam să-l cunosc mulți ani mai târziu și să-i fiu și coleg de redacție la revista „Kitej-grad”, și nu nepotul meu Vladimir.

Pe adevăratul Vladimir, vorbesc de Vladimir șahistul, am avut ocazia să-l întâlnesc pe la începutul anilor două mii la Sulina,

pe puntea unui vas de croazieră. Era un tânăr de statură potrivită, subțirel, cu părul șaten spre blond și ochii melancolici. Înfățișarea lui îmi aducea aminte, nu știu de ce, de Gérard Philipe, actorul dispărut prematur, cunoscut marelui public pentru rolurile interpretate în *Fanfan la Tulipe*, *Diavolul schiop*, *Mănăstirea din Parma*, *Roșu și Negru*, *Montparnasse 19*, *Caruselul*, *Jucătorul și Idiotul*, care îmbină magistral introspecția fină cu ironia spiritualizată și luciditatea trăirii unor stări sufletești duse până la paroxism. Mă așteptam ca un șahist să arate mai ferm. Tânărul Vladimir părea a fi mai degrabă poet sau pictor, decât un practicant încrâncenat al unui sport artistic care te împinge spre abstracțiune.

Nu l-aș fi reîntâlnit dacă treburile redacționale nu m-ar fi mânat să-l caut la telefon pe tatăl său. Am sunat, dar colegul meu Ilie Danilov nu era acasă. Plecase în Franța, împreună cu... Philippe. Unde? La un turneu de șah organizat de primăria unui oraș înfrățit cu Iașul, Poitiers. „Și când o să vină?” am întrebat-o pe mama lui Philippe... „În curând: sunt deja în drum spre România, cred că au și trecut de vamă. Ar fi venit un pic mai devreme, mi-a răspuns doamna, dar sotul meu, știți cum e, a făcut un ocol și pe la Veneția.” „Bine, bine, doamnă, lăsați Veneția în pace, spuneți-mi mai bine ce-a făcut Gérard la Poitiers?” „Care Gérard?” „Vladimir, voiam să zic.” „Aaa...” și aici doamna nu s-a mai putut abține, mândria sa de mamă s-a manifestat în toată puterea cuvântului. „A luat cupa. Vă închipuiți, mi-a spus, ce bucurie, a câștigat locul I. Și eu stau și abia-l aștept, iar bărbatul meu hălăduiește aiurea prin Europa... Dar dacă aveți urgentă nevoie de el, în cel mult trei zile e acasă. Ar putea să ajungă și mai repede, dar, de obicei, în apropiere de destinație, mai face câte un ocol.”

L-am sunat nu după trei, ci după patru zile, era încă undeva prin Miercurea Ciuc. Dar după o săptămână era deja acasă. Ne-am întâlnit tustrei în mica încăpere redacțională a revistei „Kitej-grad”, și am stat de vorbă pe îndelete la un pahar de ceai.

L-am întrebat atunci pe Vladimir-Gérard cum a fost în Franța și iată ce-am aflat.

La inițiativa primarului din Poitiers, oraș înfrățit cu Iașii lui Simirad, la mijlocul lui mai, s-a desfășurat ediția a V-a Cupei de șah a Departamentului Open de la Vienne. La turneu, au participat 44 de maeștri de șah din diferite localități ale Franței, singurul invitat străin fiind nimeni altcineva decât „falsul” Vladimir.

„Și cum ai ajuns să fii selecționat?” l-am întrebat nedumerit. „Am fost, de fapt, favoritul nr. 1 al turneului, mi-a spus, zâmbind

cu detașare, Vladimir. M-au selecționat conform coeficientului «ELO internațional», care măsoară ratingul unui șahist pe piață. Coeficientul crește sau scade în funcție de cum evoluezi. Contează fiecare partidă jucată. Informațiile sunt stocate în baza de date a Federației Internaționale de Șah. Am trimis la Poitiers o fișă și am fost selecționat. De fapt, spuse Vladimir, chiar dacă a fost organizat de primăria orașului Poitiers, turneul s-a desfășurat la Buxerolles. Oraș despărțit de Poitiers de o stradă.”

„Nici măcar de-o stradă, interveni profesorul Ilie. Nici nu știi unde se sfârșește unul și unde începe altul. Dar se pare că, totuși, e vorba de o anumită stradă. Și dacă te afli pe trotuarul drept, ești la Poitiers, iar dacă mergi pe stângul, înseamnă că te afli în Buxerolles. Campionatul s-a desfășurat – ghici unde? – în sala Maurice Ravel. Lipsea pianul, altfel ai fi avut impresia că te afli într-o sală de concerte, a adăugat cu mândrie profesorul.”

„Și cum a fost concursul?” am întrebat. „Un șahist care vrea să progreseze, răspune maestrul Vladimir, trebuie să se antreneze măcar patru ore în fiecare zi. În turneu însă lucrurile se schimbă. Ca să câștigi, trebuie să studiezi partidele adversarului. Trebuie să-i înțelegi stilul de joc, să-i descoperi slăbiciunile. Dacă nu faci asta, ai toate șansele să pierzi chiar și în fața unui adversar mai slab decât tine. Antrenamentul în șah nu se termină niciodată. În legătură cu aceasta, circulă în lumea noastră o anecdotă: când joci cu un mare maestru, acesta îți pune o sută de întrebări în deschideri. Dacă treci de ele, îți mai pune o altă sută de întrebări pentru jocul de mijloc și, dacă treci și de această probă, îți mai pune altă sută de întrebări în final. Și dacă «răspunzi» și la ele, ai toate șansele să faci o remiză.”

„Bine, bine, am întrebat, și când ai șansa să învingi un mare maestru?”

„Când îi vei pune tu întrebări, și poate nici atunci.”

„Înseamnă că lumea șahului e una închisă, am zis. E mai rău ca în budism.”

„Da, răspunde profesorul Ilie, circulă aici tot felul de anecdote. Cică începi să devii șahist abia după ce pierzi 2000 de partide. Vladimir a trecut de mult de acest barem, așa că a devenit «novice».”

„Și cum a început?” l-am întrebat.

„Jucam șah în fiecare după-amiază cu fiul meu mai mare, Iaroslav, care acum e în America. Iar Vladimir stătea pe marginea patului și chibița. Avea cam patru ani. Și deodată îl aud zicând: «Hai, joacă și cu mine, tati...» «Fugi, mă, de aici, tu nici nu

știi să așezi piesele pe tablă.» «Știu», zise Vladimir. A așezat piesele pe tablă și cu asta m-a lămurit. Învățase câte ceva urmărind partidele dintre mine și Iaroslav. Am jucat o partidă și l-am învins. Am vrut să-l descurajez, dar el nu s-a lăsat. A pierdut vreo zece partide și se ruga de mine să mai jucăm încă una. Atunci mi-am zis: «Băiatul ăsta are stofă de șahist». Cu Iaroslav nu se întâmpla așa. Dacă pierdea, se lăsa păgubaș.”

„Aveți o minune de băiat”, am zis cu admirație.

„Ce minune, zise profesorul Ilie Danilov. Vladimir ne dă mare bătaie de cap. De mic, era foarte zvăpăiat, dar șahul l-a mai potolit. L-a făcut să mai stea și într-un loc. Ne-am mișcat însă noi și am ajuns în China, unde am stat vreo trei ani, și ne-am trezit, când am revenit acasă, că băiatul nostru nu mai știa să vorbească românește. Vorbea chinezește. Ca să se înțeleagă cu noi, fratele lui, care învățase și el chineza la Beijing, îi traducea anumite expresii. Asta s-a întâmplat cu Vladimir.”

„Cred că Vladimir, am zis, are înclinații de artist.”

„Așa este, spuse tatăl, dacă în copilărie șahul, cum se spune, l-a mai așezat, la tinerețe însă efectul a fost unul cu totul neașteptat: l-a detașat de realitate. Nu se țin banii de el, nici dacă i-ai lega cu ață. Dacă azi are un milion, mâine nu-l mai are. Dacă are o sută, mâine va fi tot fără nicio lețcaie. Am observat la el o nepăsare, o neglijență totală față de latura materială a existenței. Tot ce-l interesează e șahul. Toate celelalte lucruri sunt, cum se spune, niște simple anexe ne semnificative. Când pleacă în turnee, nu știm cum va revenii. Se întoarce acasă nu numai fără bani, ci și fără lucruri. Le uită prin hoteluri. Nici măcar nu știe cu ce pantofi se încălță. Vine acasă fără prosoape, fără ciorapi, fără haine. Dacă stă cu cineva în cameră, nu știe care e îmbrăcămintea lui și care-i a celui alt. Se gândește numai la șah. Se orientează mai mult după mărime: dacă hainele-i vin, înseamnă că sunt ale lui. Psihoterapeutul Serghei Lazarev, cel care se ocupă cu cercetarea structurilor de câmp informațional-energetice, accesând karma și viețile anterioare ale pacienților săi, la care am fost acum câțiva ani, l-a intuit bine. Diagnosticându-mi familia, când a ajuns la Vladimir, am văzut că fața i s-a luminat dintr-odată: «Dom'le, mi-a zis, ce karmă curată are băiatul ăsta al tău! Parcă-i venit din cu totul altă lume. Nu știu cum de a nimerit aici. E tot numai simțire, lumină și spirit. Și, bineînțeles, trup, și suflet pentru jocul de șah, pe care îl ridică la rang de muzică și poezie...»”.

03 > TEO CHIRIAC: UN MAIORESCU BASARABEAN

impostura de la o poștă, nu-și pierde timpul cu veleitarii, tratează cu ironie țâfna, aroganța, mediocritatea provocatoare. Într-un cuvânt, luptă, ca și predecesorul său de la *Junimea*, împotriva „prostului gust literar”, a plagiatului și a lui „scrieți, băieți, numai scrieți!”

E.L. e printre puținii critici români care nu s-au lăsat ispitiți de gloria visată în van, de cele mai multe ori, de poezii și prozatorii de la noi și de aiurea. Nu publică poezie, roman sau povestiri. Respectiv, nu dă interviuri kilometrice, ca să-și explice metaforele „revelatoare” ori să-și scoată în lumină ineditul și originalitatea din adâncurile operei, ca pe niște perle cu luciu sidefiu. Limbajul elevat, sugestiv, pigmentat liric și epic din belșug, l-a făcut pe Mircea V. Ciobanu să afirme, admirativ, că Eugen Lungu este, „deocamdată, cel mai bun poet și prozator de la noi”. Și asta în timp ce E.L. a recunoscut, oficial, că suferă de *complexul Orfeu*, dar nu și de *complexul scriitorului total*, al scriitorului care abordează toate genurile, țintind să fie, cu orice preț, și chiar crezând că este, în toate, excepțional.

Într-adevăr, în textele sale, E.L. evită limbajul prețios, rigid, fals academic, erodează frontierele între critica literară și scrisul creativ. Prin afirmația sa, Mircea V. Ciobanu îi servește, de fapt, colegului său un măr otrăvit. Îl împinge, brusc, pe câmpul minat al beletristilor, acolo unde, în locul emulației creatoare, au loc rivalități, bătălii sau chiar războaie (niște războaie ale învinșilor, bineînțeles!). Or se știe de mult că un talent adevărat nu se lasă guvernat de invidie, de indiferență sau ură; dimpotrivă, își manifestă deschis admirația față de un alt talent adevărat. Invidia malignă, cum am menționat mai sus, este o boală a sufletelor mici, boala de care suferă ignoranții, frustrații și

complexații. (O, și ce poate fi oare mai cinstit și mai nobil pentru un om de creație decât recunoașterea că cineva e mai bun decât el?!)

E.L. nu este, nu a fost niciodată ațâțător de războaie. Dimpotrivă, s-a străduit să le stingă. E născut în zodia Balanță, singura inanimată din tot zodiacul, toate celelalte fiind reprezentate prin ființe. De aceea, presupun astrologii, persoanele născute în Balanță sunt obiective și imparțiale. Sunt cei mai buni arbitri, judecători sau diplomați, aflați în căutarea echilibrului și a păcii. (Ceva similar se întâmplă și la nivel mondial. Umanitatea – cu sensul de neam omenesc, dar și de omenie, bună-tate și milă – este și ea născută în zodia Balanță. Din păcate, o Balanță mereu dezchilibrată, în care umanitatea balansează între viață și moarte, adevăr și eroare, bine și rău. Așteptând, disperată, să vină un Cineva cu chip de arbitru, judecător sau diplomat și să restabilească fragilul echilibru. De altfel, sondajul realizat de curând arată că raportul dintre oamenii ce spun răului nu și oamenii ce spun răului da este, procentual, infinitesimal: 50,46% contra 49,54%.)

De la o vreme, unii colegi de breaslă flutură sloganul: „Avem critici, dar nu și critică literară”. Cred că este o impresie de suprafață, după ce au răsfoit, în grabă, puținele reviste de cultură de la Chișinău, inclusiv „Revista literară”. Recunosc totuși că în ziua de azi puțini literați își asumă meseria de critic și istoric literar, de instituție credibilă. Dar și mai puțini au suficiente capacități de analiză lucidă, după criteriul estetic, a produsului literar care invadează piața de carte. De aceea, îi sunt recunoscător criticului Eugen Lungu pentru că nu s-a înstrăinat de meserie, scriind în continuare cronică de întâmpinare, comentariu critic, eseu literar. Altminteri, pentru munca sa, el nu a pretins și nici nu pretinde premii, titluri științifice, onoruri și distincții guvernamentale. Dimpotrivă, face demersuri în favoarea unor colegi mai tineri, când crede că merită mai multă atenție din partea administrației Uniunii Scriitorilor.

Spiritual, glumeț, haios la o masă cu prietenii, E.L. e lucid, exigent, profund la masa de citit și scris. (Într-o poză, e surprins la masa de lucru, sprijinindu-și cu mâna, teatral, fruntea răvășită de gânduri.) Nu se dă în spectacol, nu se bate în piept cu pumnul dreptății, nu amenință prezentul, nu înjură posteritatea. Cea mai grea vorbă, pe care o aruncă uneori, întristat, e despre *vangheaua cui o are*. Altminteri, nu cred să îi fi explicat originea în faimoasele lui cărți *De ce spunem așa*.

Cărțile, susțin cititorii de vocație, au și ele destin, au inteligență, au suflet. La rândul lor, acestea influențează destine, luminează minți, înobilează suflete. Eugen Lungu ia parte activă la destinele cărților. Eserile sale, adevărate cosmogonii literar-artistice, sunt populate cu eroi, întâmplări și detalii, cu nuanțe gramaticale și lexicale, descoperite în cărți uitate pe rafturi de bibliotecă,

pe care le pune în relații inedite cu eroi, întâmplări și detalii semnificative din alte cărți, coborâte de pe alte rafturi, pe care le combină, le reciclează, creând alte volume, alte lumi imaginate de sufletul, de spiritul, de inteligența sa umană. Astfel, transformă totul în marea bucurie de a citi și de a scrie. Și acest lucru e cu atât mai important acum, când se anunță o mare criză de creativitate, când autorii de artă și literatură se simt amenințați de inteligența artificială, de capacitățile ei „creatoare” nelimitate. Altminteri, nu e departe momentul în care, împreună cu toți membrii breslei, vom ieși în centrul orașului și vom scanda: „Literatura există! Creația umană este perenă! Criteriul estetic încă n-a murit!”

Mă bucur că, acum zece ani, când căutam o denumire pentru noua publicație a Uniunii Scriitorilor, l-am sunat pe Eugen Lungu, i le-am înșirat pe toate câte le aveam, unele mai răsunătoare decât altele, și el, fără să stea prea mult pe gânduri, mi-a sugerat să se numească foarte simplu: „Revista literară”. Mă bucur, de asemenea, că în această perioadă a publicat, număr de număr, la rubrica sa *In sfumato*, ținând mereu balanța dreaptă.

Mă bucur mult că la Gala Premiilor Literare din acest an ilustrul critic clujean Ion Pop i-a înmănat distinsului critic chișinăuian Eugen Lungu premiul *Opera Omnia*, oferit anual de Consiliul Uniunii Scriitorilor din Moldova. Mă bucur că asemenea acte de cultură contribuie la înfăptuirea Unirii literare, despre care a scris Ion Pop în numărul aniversar al „Revistei literare”.

Mă bucur enorm că atunci când urc pe scara mea de bibliotecă, să pun ori să iau o carte, de pe ea se vede scara de bibliotecă a lui Eugen Lungu, iar de pe cea scară se vede, mai sus și mai departe, scara de bibliotecă a lui Ion Pop, iar de pe cea scară se vede, tot mai sus și mai departe, scara de bibliotecă a lui G. Călinescu, iar de pe scara marelui critic se vede, mult mai sus și mult mai departe, scara bibliotecii lui Titu Maiorescu, iar de pe treapta ei cea mai de sus se vede scara de bibliotecă pusă la cer, pe care urcă și coboară Dumnezeuul culturii.

Eugen Lungu este cunoscut publicului cititor în multiple ipostaze: de critic și istoric literar, de eseist, editor, autor de antologii. Mai puțin însă e cunoscut în ipostaza de prieten. Eu sunt un privilegiat, întrucât îl cunosc în minunata ipostază de prieten la cataramă. M-am convins, poate prea târziu, că investiția în prietenie este cea mai sigură dintre toate.

E.L. e unul dintre puținii cititori la care mă gândesc înainte să-mi trimit un text la tipar; pentru mine, opinia lui are forță de decizie în ultimă instanță. E primul cititor avizat care a crezut în potențialul meu creativ și care mi-a dat curaj. De atunci, am scris mult, dar am publicat puțin, supravegheat de cenzura interioară, frământat de îndoieli, dar, întâi de toate, de grija de a nu-mi pierde puținii cititori

pe care îi mai am. De aici, principiul după care mă conduc de pe când eram redactor de carte: niciodată nu ai omis prea multe rânduri dintr-un text sau prea multe texte dintr-un manuscris; într-un cuvânt, e mult mai bine să regreti că nu ai publicat o lucrare, decât că ai publicat-o.

Având unele capacități administrative, dar și încurajat de unii colegi de breaslă, între care și E.L., mi-am asumat, la un moment dat, niște sarcini și funcții de conducere, incompatibile cu libertatea de creație. În curând, va trebui să plec și din această importantă instituție (așa cum am făcut-o, atunci, în tinerețe, dar, sigur, fără să sparg cu capul ușa de sticlă de la intrare!), punând sarcinile funcției pe umerii și conștiința mai tinerilor mei colegi de breaslă, pentru ca să revin și eu, în sfârșit, la acel loc magic și atât de râvnit: masa de scris.

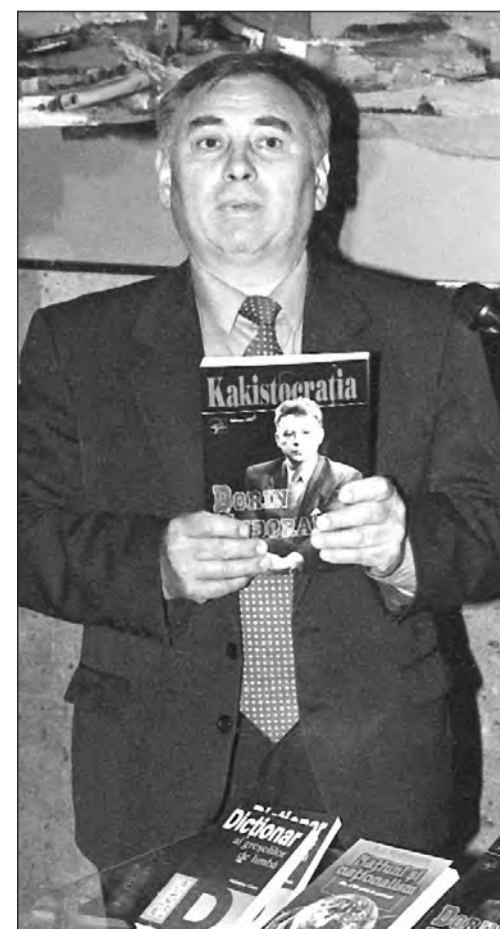
În tinerețile noastre ne vedeam aproape zilnic, crezând că timpul trece doar pentru alții. Acum, căutăm timp să ne vedem, dar timpul ne-o ia înainte, rămânem mereu în urma lui. Totuși, în pofida evidențelor, reușim să ne mai întâlnim, uneori, iar la despărțire, ca de obicei, promitem să ne facem bine munca, să perseverăm, să mergem înainte.

Mă bucur că tații noștri purtau același nume, Gherasim, un nume popular în lumea ortodoxă, fiind asociat cu sfințenia și smerenia, astăzi considerat un nume rar. Deși în ultimii ani i-a scăzut popularitatea, numele taților noștri rămâne un nume deosebit.

În aceste vremuri antropofage, când lumea dă semne de mare tulburare, mă bucur că mai sunt oameni ca Eugen Lungu, oameni care, prin prezența lor fizică și spirituală, justifică existența speciei umane.

Viață lungă, Eugen Lungu!

FOTOGRAME | NICOLAE RĂILEANU

Lansând „Kakistocrația”, 1995

Eugen Lungu, redactor la Editura Literatura Artistică, 1981

PORTRET ÎN SEPIA | EUGEN LUNGU – 75

Foto de Nicolae RĂILEANU

NAVIGATOR „PE FIȘIERELE BIBLIOTECII BABEL”

de ARCADIE SUCEVEANU

Pentru exegeții de pe ambele maluri ale Prutului, Eugen Lungu e unul dintre puținii critici literari care au credibilitate, deci personalitate. Eu l-aș vedea angajat într-un proiect de scriere a unei *Istории a literaturii române din Basarabia*. După cum mi-ar fi plăcut să-l văd și comentator la zi al actualităților literare, implicat în critica de întâmpinare, destul de anemică la noi. Sunt sigur că, împreună cu Mircea V. Ciobanu, ar forma un tandem critic viguros care s-ar aventura, poate, să mai cearnă valoarea de nonvaloare, să mai pună filtre mediocrității ce se revarsă zilnic în avalanșe potopitoare dinspre „maculaturul Babel” (Adrian Ciubotaru), ce tot crește și crește...

Autor al unor prestigioase cărți de istorie și critică literară și de eseuri, pentru care a fost distins cu Premiul Național al Republicii Moldova și cu Premiul Academiei Române, Eugen Lungu, alături de alte câteva nume (pe care, din rațiuni de liniște și securitate personală, nu le voi da aici), reprezintă spiritul critic nou, școlit la noile orientări structuraliste, textualiste, postmoderniste și care și-a mutat accentul pe nuanță, pe detectarea literaturității (ultima sintagmă e o parafrază după Mihai Cimpoi.) Un critic al noii paradigme literare, „temeinic”, de o nedezmințită probitate profesională, în a cărui fibră sălășluiește exegetul, hermeneutul și artistul. „Eugen Lungu, citim în *Dicționarul general al literaturii române* (ed. a doua, București, 2017), este cel mai important critic literar al generației optzeciste din Basarabia.”

Cât ne permite spațiul și priceperea, să-l urmărim.

În volumele apărute până acum (*Raftul cu himere*, Editura Știința, 2004; *Spații și oglinzi*, Editura Prut, 2009; *De ce spunem așa?*, Editura ARC, 2014; *Panta lui Sisif*, Editura Cartier, 2014; *Poetul care a îmbrățișat luna*, Editura Prut Internațional, 2014; *Complexul Orfeu*, Editura ARC, 2019; *Artă și critică*, Editura Prut, 2019), E.L. se arată preocupat atât de cărțile momentului, cât și de hermeneutica ideilor, atât de fenomenul literar de ieri și de azi, cât și, sau mai cu seamă, de descifrarea și (re)interpretarea unor simboluri, mituri culturale, curente, aserțiuni, paradigme. Criticul se simte în drept (și este pe deplin justificat să facă acest lucru) să „corecteze” erori și inexactități perpetuate din indiferență sau inerție decenii la rând ori chiar să răstoarne ipoteze de mult consacrate, să pună punctul pe *i*, cum se zice, în mai multe subiecte și discuții rămase deschise ori în coadă de pește. El recurge la etalarea unor secvențe intime din biografia autorilor, la decupajul anecdotic, scoate din debaraua istoriei literare teme mai puțin sau deloc frecventate de alții.

E.L. are vocația sintezelor. Stăpânit de această predispoziție și având conștiința sarcinii ce și-o asumă, înainte de a trata un subiect, se documentează scrupulos, „până la infinitul mic” (cum ar zice Zigu Ornea) și chiar dincolo de el, citind tot ce s-a scris pe această temă, punând obiectul examinat în diverse oglinzi, pe lamela

microscopului, căutând unghiuri și perspective de interpretare inedite. Analizând cartea *Secolul Bacovia* de Mihai Cimpoi, de exemplu, înainte de a formula contribuțiile la temă aduse de acest autor, E.L. redeschide întregul „dosar Bacovia”, examinează „fișele etichetelor critice” (de la Eugen Lovinescu și Paul Constantinescu până la Ion Negoitescu, Laurențiu Ulici, Ion Bogdan Lefter ș.a., în anii postbelici), inventariază „măștile confecționate” în timp pentru imaginea poetului, aduce în discuție un subiect mai puțin cunoscut, și anume „infiltrarea prozaicului în vers” – experiență preluată de postmoderniști și calificată de tânăra critică („în mod paradoxal”, spune E.L.) ca „cel mai mare merit al ultimului Bacovia”. Iar atunci când scrie despre „pictorul Gheorghe Asachi”, ca să mai aducem un exemplu, face incursiuni adânci în istoria litografiei italiene, etalând vaste cunoștințe (și) în acest domeniu. Familiarizat cu procedeele tehnice ale litografiei de pe vremea când „aga Asachi” își făcea studiile la Roma, acționând cu competență și perspicacitate de detectiv, E.L. ajunge la concluzia că o lucrare de litografie avea, în acea vreme, mai mulți autori, fiecare cu partea sa de contribuție: pictorul care făcea schița, furnizorul de compoziții desenate, gravorul care imprima negativele pe piatră ș.a. Concluzia sa, pe care cu greu s-ar găsi cineva s-o răstoarne, e că tablourile comandate și executate la sugestia sau sub supravegherea lui Gheorghe Asachi ar trebui specificate astfel: „*Litografie executată de Ioan Müller*

(respectiv Schiavoni, Panaiteanu-Bardasare etc.), după un model propus de Gheorghe Asachi (sau altcineva)”. Etc.

În aceeași cheie eseistică și în același stil „detectivist”, rafinat și elegant, impregnat de umor, criticul ne „oferă «biografii» spectaculoase ale unor texte și cărți, ale unor motive literare sau expresii folosite zi de zi”, cum specifică Lucia Țurcanu în nota de pe coperta a IV-a a volumului *Artă și critică: amurgurile erosului ce-i are ca protagoniști pe Goethe sau Călinescu, vizita lui Panait Istrati în RASSM, scriitorii vânători și scriitorii vânați în regimul comunist, complexul Orfeu, tema bahică în literatură și artă și încă atâtea și atâtea altele. Sunt pagini incitante și savuroase, ce „informează și delectează totodată”, ce reconfirmă inteligența intuitivă și cultura impresionantă a celui care le scrie (și pe care Mircea V. Ciobanu îl numește „Sindbad-marinarul care navighează pe fișierele Bibliotecii Babel”). E.L. se arată a fi posesorul unor „chei” de descifrat enigme și paradoxuri, mituri și simboluri biblice, expresii uzuale culese din vorbirea orală ori din vocabularul străzii etc. Desfășurate, de regulă, pe spații cât mai restrânse, aceste investigații sunt delicioase „istorioare” și „aventuri” ale unor cuvinte dispărute din uzul actual (*vin armaș, pruină, fistichiu, marț, oca*) ori folosite greșit sau inadecvat (*ministresă, nomenclator, emerit, pe computer*), ale unor expresii și locuțiuni cu substrat istoric ori literar (*Aiasta nu se poate, Măria Ta!, Frumoasă ca o oțnoșenie scrisă pe hârtie galanțchi!, Prostaticele nări...*), ale unor fapte diverse*

FOTOGRAFE | NICOLAE RĂILEANU

Eugen Lungu, grav, cu Arcadie Suceveanu și Vasile Vasilache (februarie 2008)

Eugen Lungu, binedispuș, cu Vladimir Beșleagă și Aureliu Busuioc (2006)

sau anecdote din lumea artelor și artiștilor (Veneția, Salvador Dali și coautorul său, Rudele sărace ale Europei) etc., etc.

Simțul critic al lui E.L. e aidoma unui radar care nu lasă nicio porțiune de teren (text) necercetată: explorează în adâncime, ajunge cu laserul până la „sâmburele originar”, lansându-se apoi într-o demonstrație „la sânge”, operată cu o precizie aproape chirurgicală. În același timp (lucru important!), în substratul analitic al textelor eseistice colcăie senzualitatea, se simt curenții produși de o energetică senzorială (eram gata să scriu de o electricitate) a ideilor. Absorbit de analiză, criticul nu pierde din intensitatea și voluptatea expresivității, din care, până la urmă, se întrupează, pe lângă virtuozitatea metodei, acea grație stilistică despre care au scris comentatorii cărților sale.

E adevărat, E.L. preferă să-și aleagă, în majoritatea cazurilor, subiecte cu mare putere de seducție. De aceea, sau și de aceea, textele sale, presărate cu mărgăritare metaforice, trădează „delictul” prozei. Pentru a explica, de pildă, expresia „eminența cenușie, eminența roșie”, el își alege ca „studiu de caz” tabloul pictorului francez Jean-Léon Gérôme, *Eminența cenușie* (1873), făcându-i o descriere magistrală pe două pagini. Spiritul critic se conjugă aici cu intuiția artistică, rigoarea teoretică, cu descrierea seducătoare și cu deliciul metaforei. (Regret că spațiul nu-mi îngăduie să citez!) Sau, în alt text, intitulat *Pruină*, până a ajunge să dea definiția științifică a aceluia strat violaceu de brumă ce se așterne toamna pe prunele coapte, numit *pruină*, criticul se dedă unor evocări și descrieri poetic-sentimentale, savuros colorate, demne de pana unui maestru – și aici chiar nu mă pot abține să nu citez un scurt fragment:

„După o vară infernală care a fiert spirtul în termometre, septembrie a venit nu numai cu răcori catifelate, ci și cu tarabele pline. Zarzavaturi în vrac, fructe, harbuji (scuzați, pepeni verzi!), zemoși (idem! pepeni galbeni...) eliptici ca niște căpățâni de extraterestri, struguri, știuleți de porumb fiert, înmiresmând aerul cu olfaccii mayașo-aztece și multe, multe alte roade ale locului pun în inferioritate «vedetele» exotice gen banane, kiwi etc., deprinse să țină ele fața pieței și să dea tonul prețurilor și pocinoagelor zilnice.

Acum își fac intrarea în scenă și prunele. Movul lor închis pare bătut de o brumă violacee, care dă pielței subțiri o culoare argintiu-violetă. La atingere «bruma» se ia, lăsând vederii pulpa vânăată, răscoaptă a fructului. Rotinjimile prunelor pline desfată ochiul, arătându-i o carnalitate tipic rubensiană!”

Iar în cartea-dialog realizată de Mircea V. Ciobanu, *Eugen Lungu. Între spațiile și oglinzile timpului*, (Editura Prut, 2019), găsim mostre de proză adevărată, pagini scrise „cu inima goală”, cum se zice. Memorialistul E.L. știe să alterneze cu multă măiestrie ideile literare, parabolele filozofice, pasajele preluate de la autori în vogă cum ar fi Liiceanu, Livius Ciocârlie, Bachelard și atâția alții, din literatura română și din cea universală, cu amintirile copilăriei din Hăsnășeni Vechi, cu rememorarea primelor lecturi, cu scene din viața studentească, cu evenimente picante din viața Editurii Literatura Artistică, în lunga și vesela perioadă brejnevistă etc., etc. Elegant și savuros de fiecare dată, el are știința de a topi toată această materie livrescă în scene și întâmplări captivante, cu efecte estetice sigure. (Și iarăși mă încercă regretul că nu pot cita!)

Despre omul cotidian Eugen Lungu, ce aș putea spune, în încheiere? Mai multe lucruri, dar, aici și acum, mă voi limita doar la câteva... Așadar, omul este unul eminent modeste, nu caută să iasă în avanscenă, nu-i place să se afișeze în public, încât ziariștii și bibliotecarii trag mult de el până reușesc să-l scoată la vreun simpozion literar sau la vreo emisiune TV. Pentru că știe mai bine ca alții (ca atâția alții!) că imaginea publică a unui scriitor nicidecum nu poate fi proporțională cu valoarea lui, preferă să lase „povara gloriei” pe umerii altora. Citește (mult) mai mult decât scrie, nu improvizează, își scrie cărțile cu calm, înconjurat de enciclopedii și dicționare, apelând la notele și fișele adunate ani lungi și cartografiate minuțios. A învățat (încă din tinerețe) că tăcerea este mai „semnificativă”, în raport cu unii autori și cu anumite cărți, decât dacă și-ar așterne cuvintele pe hârtie...

Ne cunoaștem încă din tinerețea noastră editorială, când fiecare își construia piramida sa de vis și nu simțeam trecerea timpului. Păstrez în firdolele memoriei multe „fapte de tinerețe” petrecute cu Eugen și cu prietenii „editorialiști”... Dar poate că e mai bine (pentru mine, în primul rând!) să nu mai fac referire la ani... Voi încheia aceste rânduri, spunându-i lui Eugen că îi urmăresc cu admirație scrisul și solitudinea creatoare în care, cu folos, s-a zidit, și mă bucur, cu gândul la el, că, iată, și în acest secol XXI mai există cultul omului de bibliotecă, mai sunt scriitori preocupați de stil și elocvență, pentru care lecturile, exigența și acribia constituie un *modus vivendi*.

Să-ți sporească Cel de Sus felia de viață și caratele din peniță, dragă Eugen!

EVENTIMENT ANIVERSAR „10 ANI DE LA FONDAREA «REVISTEI LITERARE»”

EVENTIMENT ORGANIZAT CU SPRIJINUL
CopyRO – SOCIETATE DE GESTIUNE
COLECTIVĂ A DREPTURILOR DE AUTOR

Pe 5 octombrie 2024, la Casa Scriitorilor din Chișinău, a fost celebrat un deceniu de la fondarea „Revistei literare”, organul de presă al Uniunii Scriitorilor din RM. Scriitori, critici literari și colaboratori ai revistei de la noi și din România au marcat acest moment special, subliniind rolul esențial al „Revistei literare” în susținerea și promovarea procesului literar actual din tot spațiul limbii române.

În deschidere, Teo Chiriac, președintele Uniunii Scriitorilor din Moldova, a declarat: „Revista are doar zece ani, dar pentru breasla scriitoricească aceasta, sper, a adus un spor de vizibilitate, a ținut mâna pe pulsul literar și spiritul românesc aici, la Chișinău”.

Arcadie Suceveanu, alături de alți autori ai „Revistei literare”, a vorbit despre provocările cu care s-a confruntat, de la bun început, publicația.

Leo Butnaru a subliniat importanța existenței acestei publicații la Chișinău, în ciuda dificultăților legate de periodicitatea sa: „Este important că aici, la Chișinău, există o revistă, poate cea mai bună. Din păcate, are o periodicitate mică. O dată la două luni nu poți întreține o viață literară în acțiune. E important să fii consecvent”.

Ion Pop, membru titular al Academiei Române, unul dintre autorii permanenți ai revistei, a afirmat: „Am observat de-a lungul anilor că, încet-încet, au dispărut decalajele grave care erau la început față de ceea ce se întâmpla aici ca nivel valoric literar și ceea ce era la București, mai ales generația tânără mi-a atras atenția prin voința ei de sincronizare”.

Val Butnaru, președintele Consiliului Uniunii Scriitorilor, a apreciat durabilitatea revistei, spunând: „E foarte greu să faci o revistă de felul acesta, să aduni toate punctele de vedere, oricâte există, dar deocamdată impresia mea este că acest lucru e posibil odată ce o revistă de felul acesta ajunge la zece ani de existență”.

Scriitoarea Maria Pilchin a subliniat rolul revistei în promovarea culturii literare: „«Revista literară» reflectă diferite evenimente, premii, nominalizări ale Uniunii Scriitorilor, totodată, este și un forum al polemicii, al analizei și criticii literare, precum și al poeziei, fragmentelor de proză și eseului. Îi doresc să prospere, să vină cât mai mulți tineri în paginile ei”.

Programul evenimentului aniversar a cuprins două mese rotunde: „Revista literară” și... revistele literare, unde s-a discutat despre locul revistelor literare în spațiul cultural românesc, și „Revista literară” și... unirea literară, care a abordat rolul revistelor în reunificarea culturală dintre România și Republica Moldova. La discuții au participat: Ion Pop, Arcadie Suceveanu, Eugen Lungu, Mircea V. Ciobanu, Val Butnaru, Leo Butnaru, Maria Pilchin. La finalul evenimentului, fondatorii și colaboratorii „Revistei literare” au primit Diplome de excelență din partea Uniunii Scriitorilor din RM. Dezbaterele au fost moderate de dl Teo Chiriac, redactor-șef al „Revistei literare”, președintele Uniunii Scriitorilor din Moldova și al Filialei Chișinău aUSR.

Aniversarea „Revistei literare” a fost consemnată și difuzată de echipa postului de televiziune **Moldova 1**.

Ivan PILCHIN

În imagine, membrii colegiului de redacție și colaboratori ai „Revistei literare”: Leo Butnaru, Eugen Lungu, Mircea V. Ciobanu, Teo Chiriac, Ion Pop, Arcadie Suceveanu, Val Butnaru și Maria Pilchin. Foto de Dragoș COJOCARU

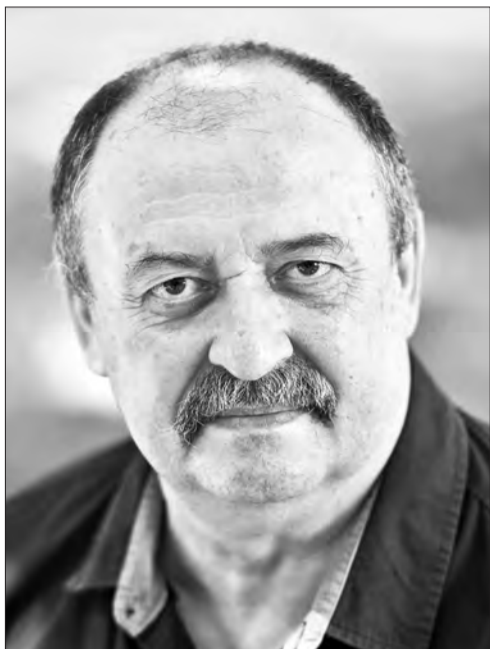
EDITURA CARTIER | NOI APARIȚII

SORIN HADÂRCĂ
**LUCRĂRI DE MENTENANȚĂ
PE DRUMUL MĂTĂȘII**
JURNAL DE CĂLĂTORIE

„Sorin Hadârcă /.../ are ochiul avizat al unui călător. El nu este un turist care ne spune ceea ce deja știm din pliantele de călătorie pline de locuri comune. Sorin Hadârcă are ochiul unui explorator care este curios să descopere ceea ce nu doar că nu știm, ci nici nu prea înțelegem. Iar după aceea face pentru cititor munca de dezvăluire a unei lumi la care noi nu avem acces. O face cu multă acuratețe, respect față de celălalt, pătrunzând în intimitatea lui fără a-i agresa spațiul. Știe să ne povestească cu măiestrie acea lume străină: să o traducă, să ne facă să o înțelegem /.../. Privim spre ea fascinați prin textul mărturiei sale și mai mereu ne lasă sentimentul că și noi suntem parte a călătoriei.”

Vasile ERNU

DESPRE CRITICA PRAGMATICĂ

de MIRCEA V. CIOBANU

Eugen Lungu este un autor pe care îl invidiez: are cititori aleși pe sprânceană. Nu știu cât de mulți sunt, în totalitate, dar cei pe care îi cunosc eu îmi trezesc valuri de invidie, deloc imaculată („invidie albă” e o invenție a lui *political correctness*). Singurul detaliu care mă liniștește cumva e un fel de concesie împăciuitoare: și eu fac parte din echipa lui de fani, și eu citesc nesățios tot ce iese de sub pana lui, mai exact: tot ce dă criticul la iveală. Din cauza exigențelor sale, textele văd rar lumina tiparului și sunt întotdeauna bine îngrijite. De fapt, îl invidiez cu adevărat, în primul rând, pentru asta: refuzul de a publica texte crude, nefinisate. Poate că am să învăț și eu, dar am puține șanse; sunt mai nerăbdător și... mai concesiv cu propriile lacune.

Citesc textele lui Eugen Lungu, variate ca gen, de la studii de istorie literară, la punctuale exegeze ale textelor recent apărute, dar îi admir, mai ales, maniera grațioasă, *free style*, a eseurilor, cu arabescuri frumos încrustate pe lucrările sale și pe ramele acestora. Ultimele, așa spune, sunt preferatele mele: aventuri ale ideilor, romane ale spiritului pur. Ca să explic aceste preferințe, va trebui să fac referință la un francez, pe care eu îl aplaud, dar care pe Eugen Lungu (el nu e fascinat nici de structuralism, nici de experimentele „noului roman” al literaturii din Hexagon) îl lasă rece. Este un admirabil scriitor al lumii contemporane, dincolo de limitele geografice și dincolo de limitele genurilor literare. Și aici mă ajută să formulez ideea tocmai Roland Barthes (la care mă refeream mai sus): „Ceea ce-mi place cu adevărat să scriu sunt cărțile, adică să-mi concep de la început activitatea ca având drept rezultat o carte. Și, în acest caz, acord într-adevăr o mare importanță acestei concepții a cărții și încerc mereu, așa cum bine ați spus, să înlătur, din ce în ce mai mult acum, barierele, diferențele dintre genuri; și e foarte puțin probabil că voi scrie un roman în înțelesul tradițional al termenului, însă, în același timp, eseurile critice pe care le scriu acum merg totuși foarte departe în sensul romanului, al romanescului. Încerc, în fond – e puțin pretențios, dar n-am mai lucra dacă n-am avea pretenții, dacă n-am avea curajul să căutăm –, încerc deci să produc o formă care să fie deopotrivă romanescă și intelectuală, romanescă și critică. S-a vorbit mult, în vremea lui Valéry, despre noțiunea de «comedie a intelectului»; ei bine, în ce mă privește, așa înlocui cu plăcere această expresie cu cea de «romanesc al intel-

tului». Iată această întrupare perfectă a „romanescului intelectului” o regăsesc în eseurile lui E.L.

Pe de altă parte, eseistul are un număr mare de abonați și utilizatori, care preferă textele cu o încărcătură informativă, enciclopedică și științifică mai evidentă. Este ipostaza pozitivistă, rațională și de o utilitate dovedită. Dar să le luăm pe rând, începând cu critica și continuând cu istoria literară.

Nicolae Manolescu, într-un editorial mai vechi, intitulat generic *Critica literară*, constata cu oarecare tristețe: „Într-o lume în care rostul literaturii nu mai este de la sine înțeles, acela al criticii pare de-a dreptul parazită, îndeletnicirea cu scrisul cărților este deja oarecum bizară în ochii omului activ contemporan, dar încă îndeletnicirea cu scrisul despre cărți...” și se întreba retoric: când lumea nu mai citește cărți, cine mai citește critică literară, adică cine citește cărți despre cărți? Nedumerirea exactă a cititorului invocată de Manolescu e asta: „Eu, adică, n-am ochi să citesc sau să mă uit la un film, îmi trebuie oare un intermediar care să-mi spună ce și cum?” Decurge de aici că vorbim de o meserie inutilă, un fel de literatură în stare pură, literatură de dragul și în folosul ei (deși Lessing spunea că tocmai *inutilitatea pragmatică* face ca o operă să fie artă). Întrebarea mai simplă este: dacă – totuși – admitem că există și cititori puri, consumatori de literatură, cât de important, cât de elementar-necesar ar fi pentru ei criticul? La ce e bună critica și la ce mai sunt buni criticii?

Sigur că ar putea răspunde numai cititorul experimentat, or cel inocent crede că îi este suficientă cartea cu poveștile pe care le devoră fără mari așteptări și fără să-și pună întrebări. Cititorul eficient însă are mereu ceva de precizat. Și nu există mai potrivit profesor care să-i răspundă decât criticul competent. Iar pe contrasens, visul criticului este să știe că cititorul care așteaptă comentariul său există! Or nu numai ficțiunea literară este dialogică, ci și actul lecturii are o structură dialogică, în esență. Și scriitorul bun știe sau intuiește acest lucru, mai ales scriitorul de azi, conștient că lumea a mai citit niște cărți, înainte de a-i deschide opul; nu-l mai iei cu mâinile goale.

Cei care ar putea să aprecieze efortul autorului și, mai ales, produsul final, sunt cititorii competenți și eficienți, cei care știu să convertească textul (străin) citit în proprie valută spirituală, cei pe care lectura îi îmbogățește, deoarece ei cunosc secretul

prelucrării eficiente a semnelor literare în materie spirituală palpabilă. Mă gândeam în acest context că cel mai bun text explicativ despre Eugen Lungu ar fi o selecție intitulată: „Criticul în vizorul criticii”. Ar fi o culegere relevantă, deoarece o privire onestă și argumentată asupra literaturii cheamă în modul cel mai firesc și un feedback pe potrivă: comentarii oneste, fără menajamente, focalizate pe esențe, țintite pe problema pusă în discuție de săgeata criticului de la Arc.

Nu există instanță mai competentă care ne-ar lumina – dacă întrebarea ne frământă – în tot ce ține de istoria literaturii române clasice și contemporane, istoria literaturii din Basarabia sub comunism, procesul literar contemporan, literatura universală, premiul Nobel și alte premii, orgoliile literare și însumarea fără menajamente a produsului literar real, convertibil și comestibil etc., etc. Ferice de literaturile care au vreun Eugen Lungu la îndemână. Pe de altă parte, fiindcă suntem în aria hexagoanelor Bibliotecii Babel, nimeni mai bun decât el în promovarea cărții și a lecturii. Un Bernard Pivot al Basarabiei.

„Debutul” său întârziat (cu o carte care să apară cu numele autorului pe copertă, care să-l reprezinte pe el, nu pe alții) vorbește mult despre felul său de a fi, despre cum își vede rostul în această lume. *Raftul cu himere* apărea la Știința, nu atât cu contribuția noastră, cât, mai ales, la insistența noastră. Ecourile nu au întârziat să apară, ca să numim numai doi cărturari, doi *somelieri* cu gust rafinat, pe care nu îi poți amăgi cu apă chioară: Eugen Simion și Dan C. Mihăilescu, cititori care au salutat cu entuziasm apariția volumului. Dar și aici trebuie să spunem că e vorba de o carte de eseuri și texte critice (pe care însă Val Butnaru, după propria mărturisire, a citit-o cu pasiunea unui devorator de romane), adică tot o carte despre alții.

Aflu, azi, că bestsellerul său este *De ce spunem așa* (acum avem și volumul al doilea), lucrare a unui enciclopedist. Într-un anume sens, preocuparea asta i-o stimulase și Aureliu Busuioc, care (ca și alți patriarhi ai scrisului/cititului: Vladimir Beșleagă, Vasile Vasilache, Mihai Cimpoi, Ion Druță) îl consulta intermitent, ca pe instanța sigură, în descifrarea de sensuri, etimologii, aplicații lexicale pe textele înaintașilor. Să-l asultăm însă pe Busuioc

(citez din *În căutarea pierderii de timp*): „Câtva timp în urmă, autorul unei prime cărți mi-a scris pe foaia ei de titlu, desigur ca să mă flateze (lucru care, de altfel, i-a și reușit!): «...scriitorului de la care am învățat limbă și literatură». Măgulit peste poate, aș fi putut pune volumul pe un raft de unde să sară neapărat în ochiul vizitatorului, iar subsemnatul să-i urmărească cu mândrie privirile uluite și, probabil, invidioase la citirea apostilei. Dar... Dar am deschis cartea și, contrar obiceiurilor breslei, am citit-o. O dată. De două ori...” După mărturisirile fostului student (acum scriitor „debutant”), Busuioc află că acela citea *Singur în fața dragostei* cu dicționarul explicativ alături, pentru a nu trece peste cuvintele neînțelese. „Astăzi, continuă venerabilul romancier), citesc eu cu DEX-ul în mână *Raftul cu himere* de Eugen Lungu, cred că m-aș jena să-l întreb pe autor ce înseamnă cutare cuvânt, cum i-a venit cutare idee, de unde noianul de informații de care e arhiplină excelenta lui carte de eseuri... Probabil ar trebui să mă rușinez – «Iată, Busuioc, ce-ai mai rămas de căruță!» Dar nu mă rușinez câtuși de puțin! Dimpotrivă, după ce am aflat de la Eugen că romanul meu a fost «covorul de care s-a împiedicat» ca să nimerească în brațele lui Maiorescu, Lovinescu, Ibrăileanu, Rosetti, Călinescu, în brațele mării noastre literaturi, care, în mod criminal, i-a fost interzisă atâta timp, mă bucur chiar că am scris romanul care azi nu mai face multe parale! Datorită lui, azi pot și eu învăța multe de la cîrcul anonim de atunci. Mă bucur că, dacă nu eu, opul acela al meu a fost magistrul care a dat literaturii noastre un maestru de talia lui Eugen Lungu”.

Ca să încheiem povestea cu începuturile, trebuie să spun că, încă până la *Raftul cu himere*, Eugen Lungu devenise celebru cu două cărți care au făcut istorie, fără ca autorul lor să fie indicat pe copertă: antologia *Poeți de pe vremea lui Eminescu* și *Portret de grup*. Mie unuia, ziceam, îmi plac mai mult eseurile, istoria și critica literară (e un singur gen aici, dar le-am numit așa cum le împarte lumea): *Raftul cu himere*, *Panta lui Sisif*, *Poetul care a îmbrățișat luna*, *Artă și critică*, *Complexul lui Orfeu*... Dar nu pot să nu remarc celelalte cărți tocmai grație reacțiilor unor somități, oameni cu experiență de cititor, greu de surprins; reacții la cărțile „utile” ale lui Eugen. Mă refer la antologiile numite mai sus (cărora li se vor adăuga, în timp, și altele), apreciind și eu, de rând cu recenzentii, utilitatea practică (în sens teoretic, istoric, filologic și estetic,

bineînțeles) a acestor întreprinderi, care sunt deja parte a istoriei literare (și chiar a istoriei [studierii] istoriei literare).

* * *

Începem cuminte, cu o opinie a lui Caius Dobrescu: „Dacă Dl Eugen Lungu, antologatorul și prefațatorul volumului *Portret de grup. O altă imagine a poeziei basarabene* și-a propus un program minimal – acela de a demonstra că în Basarabia există o poezie de același nivel estetic și intelectual ca în Țară, că aplicarea unor concepte precum «postmodernism» sau «intertextualism» acestei poezii basarabene este nu numai plauzibilă, dar chiar necesară – eu unul nu pot face mai mult decât să iau notă de succesul deplin al demersului domniei sale”.

Încă și mai accentuată este ideea utilității (și a revelației estetice!) exprimată de Gheorghe Crăciun: „Cartea are de la bun început (încă de la copertă) un aer dezinhibat normal. E elegantă, consistentă, bine gândită ca structură [...] printre cei antologați, figurează destule certitudini ale poeziei românești de azi... Am zis «certitudini ale poeziei românești» și nu basarabene, pentru că, într-adevăr, așa cum susține și antologatorul în prefața cărții, în *Portret de grup* descoperim cu plăcută surprindere «o altă poezie» decât aceea care până nu de mult ne amintea exclusiv de poezii noștri minori de la începutul secolului, o poezie normală, necomplexată, deloc revolută stilistic, acidă și vie, tranzitivă și biografistă, implantată cu toate rădăcinile în cotidian, ironică și parodică în destule cazuri, chiar fascinată de experiment”. Sau, ca o ochire „comparatistă” (dar în interiorul unei singure literaturi), opinia lui Octavian Soviany: „Antologia lui Eugen Lungu subliniază mai ales caracterul «disjunctiv» al mișcării poetice din Basarabia: în mult mai mare măsură decât un portret de grup, volumul este o sumă de portrete lirice individuale, harta optzecismului basarabean apărând înfinit mai policromă și mai bogată în tonalități contrastante decât a celui din țară”. Iar fiindcă această „nouă față” a poeziei basarabene era orientată – pentru sincronizarea firească – spre cititorul din Țară, obișnuit să vadă în basarabeni exclusiv descendenți din poezia lui Coșbuc, constatările Ioanei Pârvulescu sunt calme și... absolut pertinente, confirmând ținta pragmatică a proiectului: „Compararea antologiei *Portret de grup* alcătuită de Eugen Lungu cu aceea alcătuită în 1993 de Alexandru Mușina este inevitabilă, chiar dacă nu ești interesat de problema generațiilor poetice. De altfel antologatorul basarabean pomenește modelul în prefața care este și ea influențată de cea a poetului brașovean. Locul celor 30 de poeți din antologia optzecistă a lui Mușina, care între timp au evoluat de la textualism și de la un postmodernism genuin la unul deplin conștient de sine (începe să se vadă și în proză), este luat de cei 20 de poeți basarabeni care au ajuns la textualism și presimt postmodernismul. Se remarcă, totuși, la poezii selectați de Eugen Lungu, o mai mică dispoziție spre ironie și ludic (desigur, cu câteva excepții) și o mai mare frecvență a detaliului istoric. Față de generația precedentă – a poezilor consacrați și „oficializați” de tip Vieru – e vizibilă la poezii de-acum (născuți între 1948 și 1967) o evidentă schimbare: distanța față de propriile texte, controlul fluxului liric, lipsa de patetism și lipsa de tabuuri. Poemele din antologie sunt o pledoarie

implicită pentru noul tip de poezie. Iar dacă undeva, în adâncimile nedezvăluite ale textului există în continuare speranța și disperarea, faptul că ele nu sunt clamate, ci se bănuiesc doar prin vagi dizarmonii repede stăpânite este un câștig clar al acestei poezii”.

Adevărul acesta (și necesitatea întreprinderii editoriale, ca atare) este confirmat și de un critic mai conservator, precum Alex. Ștefănescu: „Datorită strădaniei lui Eugen Lungu, a apărut recent la Chișinău (și, probabil, peste douăzeci de ani va apărea și la București) o foarte bună antologie a poeziei basarabene de dată recentă. [...] Cine reușește să și-o procure nu numai că trăiește satisfacția performanței, ca și cum și-ar aduce salată din grădina ursului, dar are prilejul să înțeleagă, în sfârșit, că în Basarabia nu se mai scrie, azi, ca pe vremea lui Vasile Alecsandri. (Titlul antologiei este, de altfel, elocvent: *Portret de grup. O altă imagine a poeziei basarabene*. Într-adevăr, o altă imagine)”.

Iar în aceste condiții, antologia are nu doar rolul unei certificări care bate la ușă, ci, implicit și inevitabil, rolul de sincronizare și unificare firească, precum intuiește și o autoritate de talia lui Cornel Regman: „Să vorbim, așadar, de *optzecismul* basarabean, formulă de creație liber asumată, pe care nici granițele în ființă n-au oprit-o, nici cele laxe spre imperiul vecin n-au abătut-o din elan. Ca orice organism viu, optzecismul componentelor *Portretului de grup* și al celor încă necuprinși în rama lui au surprins particularități care-l definesc în cadrul mai larg al optzecismului românesc, cu aceleași drepturi la diferențiere în cadrul genului proxim, pe care și le-au luat, la rândul lor, poezii transilvăneni ai mișcării, deosebiți într-o seamă de privințe de colegii lor bucureșteni”. Trebuie să remarcăm aici că – dicolo de complimentele colegiale și chiar fraterne, ușor exagerate, adresate atât antologatorului de la Arc, cât și poezilor din Basarabia înstrăinată – această antologie a contribuit enorm la integrarea literaturii române din Basarabia în context panromănesc pe filiera valorică, modernă și fără concesiile pe criterii de rudenie istorică.

Iar opinia lui Constantin Ciopraga sună mai mult decât ca o conformare, sună ca un verdict: „Demonstrativ, programatic, antologia *Portret de grup*, apărută nu de mult la Chișinău, propune – cum ne previne subtitlul: *O altă imagine a poeziei basarabene*. Alta decât aceea a deceniilor precedente. Procesul de departajare lucidă e adesea șocant. În viziunea lui Eugen Lungu, autor al remarcabilei prefețe, Antologia întocmită de el se vrea „o carte de vizită a generației '80 basarabene”, fapt intrând desigur în logica devenirii lucrurilor. [...] E surprinzător cât de repede s-au integrat optzeciștii basarabeni în poezia Țării. Apariția Antologiei de la Chișinău trebuie salutată și pentru altceva. Prezența grupului e mult mai probantă, în cele din urmă, decât lectura pe cap-de-autor”.

Toate acestea îmi amintesc de teoria lui Austin despre limbajul performativ: *a face lucruri cu vorbe*. Ca în poveste: ai spus și, din acest moment, lucrul există. (Cel mai simplu exemplu, spune John L. Austin, e cel al botezului: „Botez această navă cu numele Regina Victoria”, fraza rostită odată cu spargerea sticlei de șampanie de bordul navei consacră o realitate pe care o vor recunoaște și o vor respecta toți, fără excepție.) Cam asta se întâmplă cu acest segment al istoriei literare, consacrat de o manieră sclipitoare de un critic și editor ca E.L.

Și dacă antologia *Portret de grup* pune în valoare – la scară națională, panromânească – o generație literară recentă, încadrându-i (sincronizându-i) pe poezii antologați în circuitul literar al epocii contemporane, cartea *Poeți de pe vremea lui Eminescu* readucea în discuție (și contura, cu exactitate probată) o epocă istorică, un grup literar clasic. De fapt, ea delimita valoric și textual, argumentat și explicat, epoca marilor clasici, mai exact: societatea „Junimea”, văzută în textele poetice de referință (altele decât cele eminesciene, aproape unicele studiate serios până acum). Și de data aceasta, aprecierile specialiștilor contează cel mai mult. Îmi amintesc de rugămintea regretatului poet și profesor Andrei Bodiuc care, întâlnindu-mă la un târg de carte la București (era în primul deceniu al secolului XXI), mă ruga să-i transmit neapărat lui Eugen Lungu că antologia *Poeți de pe vremea lui Eminescu* îl ajută foarte mult la cursurile sale despre epoca marilor clasici.

Dar iată și reacțiile scrise. Mai întâi, o plasare (a lui Alex. Ștefănescu) a lucrării în context literar contemporan: „*Poeți de pe vremea lui Eminescu* certifică și capacitatea conștiinței estetice actuale din Basarabia de a se detașa de eminescianism, de a-l privi ca pe un fenomen istoricizat. Comentariile critice semnate de eminentul critic și istoric literar Eugen Lungu se remarcă prin luciditate. Este evident că a trecut vremea admirației naive și nediferențiate față de literatura trecutului”. Dar și o apreciere în contextul istoric: „Prin antologia sa, Eugen Lungu ne obligă să ne aducem aminte că, în afară de Eminescu, din „Junimea” au făcut parte și alți poeți [...] pe care criticul îi numește exact «de pe vremea lui Eminescu», dar care azi ni se par preeminescieni, din cauza uriașului pas înainte pe care l-a făcut autorul *Lucafărilor*, modernizând radical creația lirică. Între el și contemporanii săi pare să existe acum o diferență de un secol” (Alex. Ștefănescu).

Apoi o apreciere care certifică importanța proiectului pentru întreg spațiul românesc: „*Poeți de pe vremea lui Eminescu* este – să o spunem deschis – o premieră în întreaga istoriografie literară românească, multă vreme ezitantă în restituiri de acest fel. Eugen Lungu întărește o opinie mai veche, potrivit căreia minorii junimiști ar fi fost, în corpore, superiori minorilor nejunimiști și, prin urmare, meritau mai de mult să fie reeditați. Și surpriza oferită de Eugen Lungu este remarcabilă: cititorul român contemporan ia nemijlocit cunoștință de colegii întru poezie și întru «Junimea» ai lui Eminescu și poate să judece singur starea poeziei noastre dintre 1860 și 1890 (sau 1900). Mai mult încă, editorul intervine cu adnotări dintre cele mai avizate, cu judecăți de valoare făcute în cunoștință de cauză, cu o perspectivă izvorâtă dintr-o apreciere corectă a fenomenului literar junimist [...]. De bun augur este conservarea unor forme specifice epocii, dovedind că Eugen Lungu s-a familiarizat cu epoca și, în același timp, că la Chișinău se pot învinge într-un timp extrem de scurt dificultățile revenirii la alfabetul latin, spre a se edita texte pretențioase și spre a i se da cititorului cât mai multă literatură română” (Dan Mănuță).

Apoi aprecierea unui om al cărții și al universității, cum e Mircea Angheliescu, cititorul care o apreciază pentru utilitate profesională: „Volumul nu are doar semnificația unui demers recuperator, ci este un instrument de lucru bine făcut și extrem de

util, primul care își propune să restituie și să repună, totodată, în drepturi producția lirică a *Junimii* din epoca ei de glorie, una dintre cele mai importante din deceniile șase, șapte și opt ale secolului trecut, aceea în ambianța căreia s-a cristalizat și s-a impus opera eminesciană de maturitate”.

În fine, vine aprecierea criticului-critic, cel pentru care valoarea estetică este una constantă, dicolo de epoci și această ochire critică e binevenită în toate circumstanțele, inclusive în revizitarea epocilor de istorie literară: „Antologia consemnează – lucru deosebit de important – cristalizarea unei conștiințe critice în raport cu un eminescianism de multe ori spontan, amorf, deci, anacronic. E o dovadă că poetul nu mai e receptat epigonic, ci așezat la treapta analizei, prins în cadrele unei lucidități actualizate. O detașare de o înrăurire care cată a trece în rafturile istoriei literare. Comentariile dlui Eugen Lungu sunt exemple prin inconformismul lor decent, prin pigmentul critic ce subminează venerația desuetă, duhul mimetic, ponciful lipsit de vlagă” (Gheorghe Grigurcu).

Cartea e un bun indispensabil, care face să se rescrie pagini ale edițiilor consacrate. Mă refer la Eugen Simion care, în ediția a V-a (sic!) a *Dimineții poezilor* se vede obligat să facă următoarea precizare: „Să recitim aceste versuri din altă perspectivă. Aceea pe care am folosit-o și în analiza acestei dimineți a poeziei românești care, pe parcursul a două generații, străbate drumul de la Anacreon la romantismul mesianic. O fază aurorală care, iată, acum, pe la 1870, intrase deja în amurgul ei. Încerc, dar, printr-o lectură nouă să fac inventarul acestui univers poetic băntuit de fantasmă de tot felul, la 1870, ca și la 1850. Mă folosesc de antologia remarcabilă pe care a întocmit-o Eugen Lungu – *Poeți de pe vremea lui Eminescu* – pentru a înfățișa acest univers imaginar ce trezise ironia nemiloasă, dar dreaptă a lui Maiorescu”. Iar ca să nu rămână dubii sau presupuneri că suntem în fața unei aprecieri spuse cumva pasager, același Eugen Simion îi va angaja pe Eugen Lungu să alcătuiască o altă antologie, pe aceeași grilă structurală și valorică: *Antologia poezilor minori din epoca Alecsandri & Bolintineanu*.

Visez la cititorii care ar fi pe aceeași lungime de undă cu mine, autorul textelor. Ei există, nu sunt foarte mulți, dar mă bucur că ei îmi dau cea mai sigură iluzie că nu scriu degeaba. Ei, bine, în cazul lui Eugen Lungu, acești cititori nu doar că există, ci și sunt și de cea mai bună calitate intelectuală. Iar când mai deduci că textele criticului de la Chișinău le ajută acestora în meseria lor, iar ei sunt meșterii recunoscuți ai edificiului literar românesc, începi să apreciezi opera lui Eugen ca pe un bloc fundamental și indispensabil al cetății literelor autohtone.

Cărțile lui Eugen se citesc ca niște romane (istorice, polițiste, cu cheie, tradiționale sau moderne, după caz), fie și povestind cel mai adesea aventurile ideilor (dar și ale oamenilor). Și aici mă pomenesesc că am făcut o clasificare conform genurilor preferate de anumiți scriitori, dar mă prind cu gândul că mă delectez cu toate genurile de investigații practicate de el: de la enciclopedicele (hasdeienele!) *De ce spunem* așa, prin istoriile literare, călinesciene și recuperatorii (romane ale istoriei literaturii), până la cronicile de carte și până la culmile barthesiene: eseurile fără limite structurale.

Foto de Nicolae RĂILEANU

ȘANSA ESEULUI

de LUCIA ȚURCANU

Basarabia recuperează prin Eugen Lungu tot golul din eseistică. Pentru că autorul celebrelor eseuri din *Raftul cu himere* (2004), *Spații și oglinzi* (2009), *Poetul care a îmbrățișat luna* (2014), *Panta lui Sisif* (2014), *De ce spunem așa* (2014), *Complexul Orfeu* (2019), *Artă și critică* (2019), *De ce spunem așa, 2* (2024) face cât o instituție și cercetează, descoperă, scrie, mânat de curiozitate (o calitate necesară oricărui om al scrisului și cercetării, dar tot mai rar întâlnită astăzi), cât nu reușește instituite sau uniuni întregi de la noi. Debutând (cu carte de autor, căci numele îi era cunoscut de mult datorită edițiilor pe care le-a îngrijit și, mai ales, celor două antologii – *Poeți de pe vremea lui Eminescu* (1990) și *Portret de grup* (1995) – care nu numai că au rupt gura târgului, dar au devenit repere în înțelegerea unor epoci sau fenomene literare) la o vârstă pe care însuși Arghezi ar fi fost invidios, Eugen Lungu și-a obișnuit cititorii să aștepte, o dată la cinci ani (o strategie devenită *modus vivendi*, se pare), două-trei apariții editoriale care să le reîmprospăteze acea plăcere a lecturii pe care au trăit-o la citirea eseurilor în revistele literare. Adunate în volum, textele lui Eugen Lungu, publicate anterior fie în presă, fie ca prefețe/postfețe la cărțile altora, se (re)citesc cu uimire și interes sporit, pentru că devin parte dintr-un șir de eseuri ce întregesc imaginea unei lumi literare sau a unor fenomene artistice care, prezentate și interpretate într-un context mai larg, își relevă toate splendorile. În acest sens, Eugen Lungu este un descoperitor de splendoare, de frumusețe a ideilor, cuvintelor și cărților, iar volumele sale de eseuri, cum bine observă Mircea V. Ciobanu, „se citesc ca niște romane (istorice, polițiste, cu cheie, tradiționale sau moderne, după caz), fie și povestind cel mai adesea aventurile ideilor (dar și ale oamenilor)”.

Un astfel de „roman” (despre idei și oameni) este și volumul *Memorie și ficțiune*, apărut recent la Editura Știința. Structurate în trei compartimente – *Sinteze*, *Întâmpinări*, *Reacții* –, textele din această carte confirmă o dată în plus diversitatea preocupărilor literare ale lui Eugen Lungu și, în același timp, specificul stilului acestui autor: pe cât de profunde sunt cercetările și neașteptate conexiunile și asocierile, pe atât de limpede și convingătoare este scriitura. Eugen Lungu scrie despre clasici și moderni, despre teme literare și cuvinte pierdute, despre sensuri uitate și semnificații nebănuite, face sinteze sau rememorează întâmplări și personaje din viața reală cu la fel de multă tenacitate și dedicație – ca un profesionist de mare clasă.

În *Sinteze*, autorul – filolog de școală veche! – practică studiul monografic pentru a realiza profiluri, sau portrete, de autori, de la clasici (Mihail Kogălniceanu, Eugen Coșeriu, Aureliu Busuioc) la postmoderni (Nicolae Popa, Emilian Galaicu-Păun, Nicolae Leahu, Valentina Tăzlăuanu, Vitalie Ciobanu). Impresionante în aceste eseuri sunt mai ales comentariile punctuale pe vocabular, fie că e vorba de „manipularea frecventă a mijloacelor lexicale” practică de Aureliu Busuioc pentru a extrage efecte umoristice (vezi: *Aureliu Busuioc: tentația istoriei și aventura cinegetică*), fie că se relevă rolul anticipator al lui Kogălniceanu, în eseu *Mihail Kogălniceanu în secolul Mariilor Clasici*: „Citite azi, încercările literare ale lui Kogălniceanu par marcate de timp, mai puțin *Noul acatist a Marelui Voievod Mihail Grigoriu*. În primul rând ca vocabular: în afară de câteva arhaisme (*ghevghir*, *harare*, *încorajarisăști* etc.) limbajul, cu sonorități din repertoriul duhovnicesc, aproape că nu se deosebește de cel al poetului secolului XX Octavian Goga! În al doilea rând, prin artistismul demersului, care anticipă poetica urâtului și a invectivei interbelice. *Acatistul...* pare cel mai lipsit de cusururi și cel mai bine regizat text literar al clasicului. Piesa are ecouri de pamflet de o luciditate toxică nemaivăzută. Retorismul bisericesc e întors aici pe dos, e disimulat, e împins spre contrariul a ceea ce trebuia să fie un acatist – un imn de slavă! Glorificarea e convertită în opusul ei – invectiva! Și ce invectivă!”.

În unele texte, editorul Eugen Lungu stă cot la cot cu filologul și gândește planuri strategice pentru câteva ministere, institute de cercetare și edituri. Exemplar este fragmentul din eseu *Eugeniu Coșeriu: coleg cu Buzzati, în dialog cu Borges, citat de Umberto Eco*, în care se face o sugestie editorială care, odată realizată, ne-ar consolida mult verticalitatea națională: „Cred că viitorul ministru al Culturii al RM ar trebui să ia în calcul și acest proiect de viitor – editarea scrierilor lui Coșeriu – ca pe o datorie de onoare a basarabenilor față de marele nostru compatriot. Acesta ar trebui să fie un proiect național tratat cu toată seriozitatea și care să angajeze specialiști verși în domeniu. Unul dintre ei ar fi acad. Mihai Cimpoi, care a anunțat la lansarea volumului *Eugeniu Coșeriu: vocația universalității* (27 iulie 2021) că domnia sa ar putea pregăti pentru tipar opera literară a tânărului Coșeriu. Un alt volum ar putea include scrierile în italiană ale viitorului lingvist /.../. La fel, contribuțiile tânărului cu o serie de mici studii pentru o enciclopedie italiană, la care se adaugă informațiile des-

pre artă publicate în presă și, desigur, altele de care probabil încă nu avem știre fără o cercetare serioasă. Și aceste momente ar putea fi interesante pentru faza italiană a celui care abia din 1940 urma să se dedice în întregime lingvisticii. Mai ales că în Italia acelor ani drumul literatului Coșeriu se intersecta cu cel al lui Dino Buzzati – ar fi extrem de interesant să cerceteze cineva această pistă! Tot aici s-ar adăuga și contribuțiile gazetărești din Uruguay, la ziarul *El Debate*. /.../ Bineînțeles că în respectivul proiect prioritate absolută vor avea lucrările care l-au consacrat ca lingvist. Pentru a definitiva aceste volume se vor angaja specialiști de talie internațională, care să elaboreze un aparat critic bine documentat și cu o înaltă ținută științifică”.

În textele despre postmoderni, este practică critica nuanțată. Deși apreciază ingeniozitatea și talentul autorilor care fac parte din generația „portretului de grup”, Eugen Lungu nu ezită să-și formuleze rezervele față de unele aspecte ale creației acestora: rateuri editoriale (în *Poetul Nicolae Popa, carte cu carte*: „Dacă *Timpul probabil* însemna un succes indubitabil, *Ghid pentru cometa Halley* [Literatura Artistică, 1987], a doua carte a poetului, era o nedumerire”) sau formule poetice în discordanță cu sensibilitatea eseistului (în *Postmodernismul pe silabe*: „Din păcate, eu nu am antene pentru aceste culbutes-uri semantice, dezlănțuirile ludice găsesc în mine un tip refractar la ele. Am spus asta încă de la *Erotokritikon*. Îmi place însă foarte mult neobișnuitul comentariu al lui Mircea V. Ciobanu pe marginea lor: „...în viața sa solară/ în studiile teoretice, N.L. poate fi foarte sobru, doct, disciplinat și grav, dar noaptea se poate transforma într-un vârcolac poetic de nerecunoscut, ludic, ironic, carnavalesc...”). Îl respect însă fără rezerve pe poetul mediativ-dramatic Nicolae Leahu”.

La fel ca în cele mai multe dintre eseurile care alcătuiau volumul *Raftul cu himere*, Eugen Lungu practică în *Memorie și ficțiune* studiul tematic, urmărind adânc în istorie prezența și funcționalitatea unor teme și motive literare, stabilind afilieri, conexiuni și influențe. Exemplare în acest sens sunt eseurile *Ciumă, holeră și cenzură*, *Mistretul, personaj literar. De la Homer la Jung*, *Câinele negru al pasiunii sau Platon, L. Tolstoi, Mo Yan și vrejul de fasole, Cromatica simbolurilor*. Acestora li se adaugă *Emma Bovary ot Năpădeni. Vieți paralele*, un excelent studiu de comparatism, în care se descoperă afinitățile dintre Smaragda Teodorovna a lui Constantin Stere și Emma Bovary a lui Flaubert.

Nu mai puțin impresionante – mai mult, intrigante și captivante – sunt eseurile cu tentă detectivistă, în care Eugen Lungu, așa cum o face excelent în textele din cele două volume *De ce spunem așa*, își asumă rolul de detector de cuvinte și sensuri, fie că ține să afle, în *Negruzzi la Chișinău*, sensul exclamației „*Padi! Padi!*” din nuvela *O alergare de cai*, fie că pornește în căutarea „negației nu” pierdută, într-un moment, dintr-o frază din povestirea *Popa Duhu* a lui Ion Creangă: „Naftanail îi propune într-o românească stălcită: «Hai păcăm, părinte Isaia». La care părintele rămâne neclintit într-ale sale: «Lasă-mă în pace, cuvioase, că se învârte lumea cu mine de-atâta aghiazmă ruscă; mai bine să nu ne împăcăm». /.../ Citez după cea mai importantă valorificare a clasicului din perioada comunistă: Ion Creangă, *Opere*, în două volume. Ediție îngrijită de Iorgu Jordan și Elisabeta Brâncuș. București, Minerva, 1970. Colecția «Scriitori români». Nicolae Manolescu numește aceste două volume «ediție... standard până azi» (*Istoria...* 2008, p. 412). În această lucrare-standard, sensul frazei rostite de Popa Duhu este deturmat, e răscuit cu 180 de grade: dintr-odată, ireconciliabilul părinte cade la înțelegere cu rusul Naftanail: „mai bine să ne împăcăm” (p. 39). În mod misterios, negația nu dispare din textul clasicului! Situația nouă ce rezultă din dialogul ciuntit e contrară atât psihologiei personajului, cât și spiritului întregii proze!!!” Alineatele care urmează celui de al doilea fragment citat, din *Cenzură sau eroare umană* – paginile 59-61 din carte –, pot fi preluate ca material ilustrativ pentru cursurile de *Introducere în cercetarea filologică* de la facultățile de Litere (dar și pentru detașamentele de doctoranzi care adesea își formulează temele tezelor într-atât de sofisticat, încât nici ei nu știu despre ce și cum trebuie să scrie), pentru că sunt exemplare în ce privește realizarea unui studiu care pornește de la o descoperire-pretext, provoacă o ipoteză – „bănuială”, zice Eugen Lungu – și declanșează o cercetare ce se poate încheia cu confirmarea sau infirmarea (iar asta nu anulează deloc cercetarea) acesteia.

Din orice discuție cu Eugen Lungu te alegi și cu câteva recomandări de lectură. Orice text al său conține referiri la cărți care ar fi bine să intre în lista de lectură a oricărui cititor profesionist. Și mai prețioase din acest punct de vedere sunt textele care se construiesc în jurul unei cărți, oferindu-i cititorului o lectură ghidată a unui roman, album de artă sau volum de poezie. Compartimentul *Întâmpinări* din *Memorie și ficțiune* conține astfel de eseuri – recomandări de lectură sau lecturi-ghidaj, aducând în atenția cititorilor cărți de cea mai bună ca-

litate: stampele lui Tsukioka (Taiso) Yoshitoshi O sută de vederi cu lună și albumul *Stampe japoneze din perioadele Edo și Meiji*; *Călătoria oamenilor* Cărții de Olga Tokarczuk; *Memoriile lui Hadrian* de Marguerite Yourcenar; *Numai copilăria e glorioasă*. Robert Șerban în dialog cu Dorin Tudoran; *Spre un nou Eminescu* de Mihai Cimpoi. Comentariile sunt revelatorii, iar observațiile critice sunt sarea și piperul acestor cronici. Iată, de exemplu, cum poate fi supusă disecției traducerea unui roman (*Memoriile lui Hadrian*), odată ajunsă pe masa unui excelent cunoscător al limbii române: „Un alt moment când termenul folosit în traducere e ambiguu și nu redă sensul originalului: «Unele dintre marile lucrări de construcție luau sfârșit: Colosseumul reparat, spălat de amintirea lui Nero care băntuia încă acele locuri, era împodobit nu cu imaginea acestui împărat, ci cu o statuie colosală a Soarelui, Helios-Rege, drept aluzie la numele meu gentil de Aelius» (p. 142). În românește, adjectivul *gentil* înseamnă doar atât: *amabil, politicos, curtenitor*. Puțin probabil că e termenul potrivit pentru contextul dat. Ne edifică și de data aceasta originalul francez: «Certains des grands travaux de construction s'achevaient: le Colisée réparé, lavé des souvenirs de Néron qui hantaient encore ce site, était orné, à la place de l'image de cet empereur, d'une effigie colossale du Soleil, Hélios-Roi, par une allusion à mon nom gentilice d'Aélius» (p. 84). Adjectivul francez *gentilice* se referă la numele romane: «*nomen (nomen gentilicum)*: de obicei se termină în *-us/ius*» și reprezintă ginta, clanul, «nume comun tuturor membrilor aceleiași ginti», mai ales la familiile imperiale, din care descindea și Hadrian – Aelius. Deci, traducerea corectă ar fi fost «aluzie la numele meu gentilic [nu *gentil*] de Aelius». Разница, cum ar zice celebrul personaj din *Lumina*, e mare!». Ultima frază, ca o poantă cu aluzie intertextuală, conferă lejeritate demonstrației și, totodată, dovedește plăcerea lucrului cu textul, fie acesta și cu erori (sau mai ales când conține erori). De fapt, lectura cu plăcere și scrisul cu plăcere sunt elementele definitorii ale tuturor cărților semnate de Eugen Lungu, iar discursul despre cuvinte, personaje, cărți ia de cele mai multe ori forma narațiunii personalizate, a narațiunii în care autorul nu evită să fie și confesiv, și nostalgic, dar și extraordinar de exigent cu obiectul cercetării sale.

Narațiuni personalizate sunt și textele din cel de-al treilea compartiment al cărții, *Reacții* – titlu care, se pare, scoate omul Eugen Lungu înaintea exegetului și enciclopedistului Eugen Lungu. Sunt confesiuni, evocări, meditații care au drept pretext atât experiențe reale, întâmplări din viață sau întâlniri cu oameni reali (o inedită *mea culpa* pe care și-o face autorul cu referire la o eroare legată de prima ediție Eminescu apărută în RSSM, o relatare ironică despre *creative writing* sau evocări ale unor persoane care într-un moment sau altul au făcut parte din viața autorului, modelându-l sau, dimpotrivă, fiind modelate de acesta), cât și experiențe mediate de livresc (gânduri despre metafora umbrei la Stănescu-Noica-Platon sau note despre înțelesuri ale unor lucrări de Dmitri Grigorovici sau Nabokov). Spiritual și atent la detalii, Eugen Lungu oferă, și prin aceste tablete, mostre de bun-simț în literatură și în lumea literară.

Model de filolog clasic prin excelență, cititor rafinat, cercetător tenace, scriitor subtil, Eugen Lungu i-a dat eseului din Basarabia șansa de a fi. Volumul *Memorie și ficțiune* o confirmă cu prisosință. O dată în plus.

EDITURA ȘTIINȚA | NOI APĂRIȚII |

EUGEN LUNGU MEMORIE ȘI FICȚIUNE

„Îi citesc studiile de istorie literară și exegezele, dar îi admir, mai ales, maniera free-style, a eseurilor, preferatele mele. Aventuri ale ideilor. Romane ale spiritului, în ideea lui Barthes: «...o formă care să fie depotrivă romanescă și intelectuală, romanescă și critică». [...] Dar el are și un număr mare de utilizatori care îi preferă textele cu o încărcătură informativă, enciclopedică. Ipostaza pozitivistă, rațională, de utilitate dovedită. Ferice de literatura care are un Eugen Lungu la îndemână.

Enciclopedistul, criticul, eseistul spiritului liber, iar în aria hexagoanelor Bibliotecii Babel, promotorul cărții și al lecturii. Bernard Pivot al Basarabiei. [...] Cărțile lui se citesc ca niște romane (istorice, polițiste, cu cheie, tradiționale sau moderne, după caz), fie și povestind cel mai adesea aventurile ideilor (dar și ale oamenilor) [...] mă prind cu gândul că mă delectez cu toate genurile de investigații practice de el: de la enciclopedicele (hasdeiene!) «De ce spunem așa», prin istoriile literare, călinesciene și recuperatorii (romane ale istoriei literaturii), până la cronicile de carte și până la culmile barthesiene: eseurile fără limite structurale. Contează cartea. Contează autorul.”

Mircea V. CIOBANU

DE MAGISTRO

„DECALOGUL” LUI EUGEN LUNGU

de ADRIAN CIUBOTARU

Nu-mi vine să cred că Eugen Lungu a împlinit 75 de ani. Cu același scepticism am constatat, acum cinci ani, că făcea 70. Există oameni cu spiritul atât de tânăr, încât nu le poți asocia nici firea, nici vorba, nici mintea cu niște vârste mai înaintate. Uneori, nici trupul nu-i dă de gol, într-atât li se întipărește jovialitatea, inteligența vie și mereu curioasă în trăsăturile fizice ale feței sau în gesticulația pasională a mâinilor care susțin energic sprinteneala argumentului. Aveam un profesor la Bălți care ne spunea așa: „Dacă vrei să distingeți un cărturar adevărat de unul prefăcut, să știți că cel adevărat rămâne tânăr și la 70, și la 80 de ani”. Aceeași idee am întâlnit-o, peste ani, la Manfred Spitzer care demonstrează, cu argumente științifice, că oamenii cărții îmbătrânesc mai lent și aproape imperceptibil în raport cu cei care și-au cruțat ochii, memoria și alte facultăți ale creierului, dedicându-și timpul liber televizorului sau altor îndeletniciri cu efect tembelizant.

Nu trebuie neapărat să-l știi de o viață pe Eugen Lungu ca să-ți dai seama de la primul schimb de replici că pașaportul lui minte și că, în comparație cu el, ești un zid intelectual neisprăvit. E.L. este mereu la zi cu galopul noutăților literare; citește presa literară din scoarță în scoarță, inclusiv cea străină, la care are acces; își actualizează mereu cunoștințele și fișele și, uneori, te gândești că dacă ai fi vecin cu Lungu, nici nu ți-ar trebui să ai internet în casă.

Bunul nostru prieten comun, M.V. Ciobanu, îmi spunea odată că erudiția lui Eugen Lungu e mai ordonată decât cea a internetului, dar, mai ales, e mai veche și, tocmai de aceea, mai bună. Chipul în care își orânduiește E.L. universul livresc, modul numai de el știut în care își fișează cunoașterea, clasificând informațiile relevante, citatele, datele etc. în așa fel încât acestea să fie ușor de găsit și de utilizat exact la momentul și în textul potrivit, într-un cuvânt, acel algoritm unic elaborat de cărturarul nostru timp de o viață scoate în vileag nu doar o inteligență scilpitoare, ci și un mod de utilizare pe cât de pragmatică, pe atât de prodigioasă a acesteia. [Exact ceea ce așteptăm, de cele mai multe ori zadarnic, de la oamenii cultivați – în curând, în lipsa tot mai acută a acestora, vom începe chiar să apreciem inteligența artificială, o invenție inutilă într-o societate a *kalokagathiei*, dar, se pare, indispensabilă în *idiocrațiile* momentului.] Adică o minte care chiar să folosească la ceva și mai ales cuiwa, o minte care să etaleze și să cultive virtuți, și mai puțin, propria ei imagine.

Mie inteligența lui Eugen Lungu mi-a folosit întotdeauna. L-am cunoscut mai bine la o vârstă la care mă consideram deja format, și ca om al cărții, și ca profesionist. Dar contactul zilnic de la Editura ARC, unde am lucrat o vreme împreună, m-a făcut să-mi schimb această părere confortabilă și, acum îmi dau seama, cât se poate de eronată despre mine însumi. A urmat un deceniu de ucenicie, care a început, în cazul meu, atunci când unii nu-și mai aduc bine aminte când și-au scos prima carte, iar altora li se lehametește deja de negoțul cu sclavi. Eram deja „scumpit” de-a binelea (așa definește E.L. evadarea melaninei din îmbelșugata mea coafură) când am realizat că nu mai sunt calfă și că sunt, în sfârșit, autorizat să vorbesc și să scriu despre cărți. O autorizație pe care am cules-o din laudele zgârcite și aprecierile

răzlețe pe care mi le-a adresat autorul *Raftului* cu *himere*. Nu-i vorbă, eram eu obișnuit cu stilul imnic încă din anii petrecuți la catedră, dar știu cu toții cât de gratuite pot fi, mai ales dacă o dictează contextul, elogiile universitarilor. Iar dacă Eugen Lungu îți apreciază un text din zece, trecându-le sub o tăcere grăitoare pe celelalte nouă, e deja destul ca să te încumeți să navighezi mai liber și mai curajos printre oameni și cărți.

Îi mulțumesc lui Eugen Lungu pentru anii grei ai uceniciei – grei și pentru el, întrucât subsemnatul nu este, sub nicio formă, boltă de naos –, ani din care m-am ales cu câteva învățăminte fundamentale. Disparat, le-am auzit și le-am însușit și de la alții. Dar abia odată cu E.L. acestea s-au angrenat într-un sistem, într-o deontologie profesională, dar și într-o etică pur umană. Nu E.L. m-a scos din Egipt, dar E.L. a închegat pentru mine „tablele legii”. Din clipa în care am priceput acest lucru, am încercat să le urmez întocmai. Cât de reușit am făcut-o – să mi-o spună alții.

Dar iată și „decalogul” pe care l-am decantat din sfaturile, îndrumările și, deseori, dojelele amicale și blânde ale maestrului:

1. Poți fi cel mai bun, dar să n-o crezi niciodată. Adică să n-o iei de... bună.
2. Nu există noutate literară absolută. De aceea, nu te grăbi să debordezi de uimire. S-ar putea ca bucuria ingenuă în fața noului să nu fie decât un efect, candid și totuși impardonabil, al deficitului de cultură.
3. Decât să scrii o dată rău, mai bine să citești de șapte ori bine. Și, dacă poți să nu publici ce ai scris, chiar să n-o faci.
4. Actualizează mereu în sinea ta îndemnul lui Eliad: „Rescrieți, băieți, rescrieți!” Căci scrisul e fudulie, pe când redactarea, temelie.
5. Chiar și la lansări, vorbește mai puțin, gândește mai mult.
6. Respectă-i pe toți: minori, majori, dar mai ales somitățile literaturii. Și mai ales atunci când le tragi un perdaf.
7. Nu există intangibili în literatură. Dar pe unii trebuie să-i atingi doar cu o floare. Orice literat trebuie să aibă un Dumnezeu. Sau mai mulți, dacă e păgân.
8. Amintește-ți mereu de vorbele unui (aproape clasic) francez: „Les symbolistes, les décadents, tout ça ce sont des bêtises!” Tot ce contează e dacă omul are sau nu are har. Har și până. *Χάρις καὶ τέχνη*. De aceea, nu-ți fie frică să vorbești frumos despre „vechi”, „desueți” și „demodați”.
9. Nu există prietenii literare. Există doar prietenii umane.
10. Nu uita să storci, cel puțin o dată pe săptămână, robul din tine. Cititorii lui Cehov vor ști despre ce este vorba.

O știu încă din facultate, de la un profesor cu idei sănătoase: nu-i lectură mai captivantă decât lectura dicționarelor. Enciclopedice, explicative, etimologice ș.a.m.d. – dacă le dedici câteva ore pe săptămână, îmi spunea respectivul, ai șansa să obții ceea ce facultățile noastre de litere nu ți-ar putea oferi niciodată, și anume, o minimă cultură... filologică. Pare forțată aserțiunea, dar încercați să transformați acest exercițiu într-o activitate sistematică: efectele nu vor întârzia să apară. Ei

PERE DE AER

DE DAN SOCIU

DAN SOCIU (20 MAI 1978, BOTOȘANI) A LUCRAT CA JURNALIST LA PUBLICAȚIILE „CURIERUL DE BOTOȘANI”, TOTB.RO ȘI SECRETAR GENERAL DE REDACȚIE LA „ȘAPTE SERI”; REDACTOR DE CARTE ȘI CORECTOR LA EDITURILE POLIROM, CARTEA ROMÂNEASCĂ, NEMIRA, TREI, LITERA. A TRADUS PIESE DE TEATRU (DINTRE CARE DOUĂ DE ARTHUR MILLER), UN VOLUM DE STRATEGIE MILITARĂ DE JOHN LEWIS GADDIS ȘI PESTE 20 DE ROMANE (AUTORI CA HEMINGWAY, JACK KEROUAC, PHILIP K. DICK, CHUCK PALAHNIUK), DAR ȘI CĂRȚI DE POEZIE (SEAMUS HEANEY, CHARLES BUKOWSKI ȘI EE.CUMMINGS) ȘI POEZIILE A PESTE 30 DE POEȚI AMERICANI ȘI ENGLEZI. A PUBLICAT VOLUMELE: „BORCANE BINE LEGATE, BANI PENTRU ÎNCĂ O SĂPTĂMÂNĂ” (JUNIMEA, 2002; PREMIUL NAȚIONAL DE POEZIE „MIHAI EMINESCU” – OPUS PRIMUM); „FRATELE PĂDUCHE” (VINEA, 2003); „CÂNTECE EXCESIVE” (CARTEA ROMÂNEASCĂ, 2005; PREMIUL UNIUNII SCRITORILOR DIN ROMÂNIA); „URBANCOLIA” (ROMAN; POLIROM, 2008); „NEVOI SPECIALE” (ROMAN; POLIROM, 2008); „PAVOR NOCTURN” (CARTEA ROMÂNEASCĂ, 2011); „COMBINAȚIA” (ROMAN; CASA DE PARIURI LITERARE, 2012); „POEZII NAIVE ȘI SENTIMENTALE” (CARTEA ROMÂNEASCĂ, 2012; PREMIUL RADIO ROMÂNIA CULTURAL); „MOUTHS DRIED WITH HATRED” (LONGLY PRESS, UNIVERSITY OF VIRGINIA, 2012); „URBANJOLIA” (PLATO BOOKS, BELGRAD, 2016); „VINO CU MINE ȘTIU EXACT UNDE MERGEM” (TRACUS ARTE, 2013; PREMIUL RADIO ROMÂNIA CULTURAL, PREMIUL REVISTEI „OBSERVATOR CULTURAL” ANDREI BODIU); „UAU!” (POLIROM, 2019); „PLUTO ÎN SCORPION” (ROMAN; POLIROM, 2020); „PORC ȘI SENTIMENTAL, ÎNȚELEPT ȘI RĂU” (POLIROM, 2021); „CUM REUȘEȘTI, VIAȚA MEA” (POLIROM, 2023); „LA GUNOI” (ROMAN; POLIROM, 2024).

Vecina mea de ușă
seamănă cu Gary Oldman bătrân a
fost jumătate de viață mățareasă a
curățat mațe de animal într-un tunel
cu apă rece pe jos și jumătate badantă
a spălat italieni la cur.
Se zice că era cam destrăbălată la
vremea ei, îi momea pe bărbații
altor femei și femeile se răzburau
o prindeau și-o tundeau forțat
îi ungeau ușa cu căcat.
Acum are diabet și lui fiu-su din Italia îi
trimite săptămânal pachete cu mâncare
coace toată ziua la cuptor
cumpără câte 30 de kile de
zahăr. Era prietenă bună cu
mama, mă enerva că-i dădea
dimineața de băut încerca să
ocupe cât mai mult spațiu și avea
ghivece cu flori roșii pe hol i-am
rupt câteva, să știe, pe urmă ne-am
împăcat, când m-a ajutat s-o
scot pe mama din cadă
la schimb am apărât-o
de vecinul de la cealaltă ușă
care-și bate uneori nevasta
pân-o bagă în spital.
Sunt zile când nu văd pe nimeni
și trăiesc ca și cum lumea n-ar mai fi
și când o văd pe vecină e ciudat ca o
apariție.
Îmi dă câte un borcan cu zacuscă
și eu câte o oală cadou
și se bucură de zici că-i nu știu ce.
Mandelștam spunea de simbolisți
că nu le-ajunge ca oala
să fie numai oală și să fiarbă
dar nu înțelegeau că oala
așa cum e, cu bolboroseala ei
e deja ceva mult mai mult.

La etajul 4 la blocul de vizavi
ies adolescente la balcon și
privesc spre Parcul Mare ele
sunt domnițele din turn.
Luete de la Centrul de Plasament

cuplul care le crește
trăiește de pe urma lor
o dată chiar am văzut-o pe una
cum îl mângâia pe el pe spate
și când a văzut că văd
și-a retras brusc mâna.
Oare trebuie salvate
oare-i totul ok
și nu-i nimic de salvat
numai imaginația mea
cumva invidioasă oare.
Oare-l mângâia pe sub tricou
oare-i rău la închisoare.

Mi-au dat niște creștini chineji
innuri să le traduc în română
mi-au zis – vrem să păstrezi
ordinea cuvintelor, ritmul și
rima, mesajul intact
le-am dat înapoi o variantă
mi-au respins-o, că nu așa
mi-au cerut, că am încălcat o
condiție, dar nu se poate
traduce
fix la fel, le-am spus, e absurd!
N-am mai primit niciun mail.
I-am căutat peste tot pe
Internet, nu i-am
găsit. Doamne, Tu erai? Ar
avea sens.

În anii '90, în Parcul Mare era
un șir de bănci vindecătoare ne
puneam plictisiți
și ne ridicam freș
totul s-a schimbat
femeile nu mai au floci
îmi plăcea când băgam botul
să simt un animăluț pupăcios
acum stă altă puștime acolo
și ocolesc
parcă-s un ameroindian
le-aș striga eu eram primul
dar astă-vară m-a dus o puștoaică
și-am stat o seară cu ei
și m-a dus și pe deal la ACR

la niște chestii de ciment
unde beau ei, sub o salcie
mi-a zis, aici veneam cu Eva
cu Greta, Ingrid și alte nume
de fotomodele scandinave
și cu iubitul ei care-a lăsat-o
gravidă și-și dădea
pumni în burtă casual
cât stătea pe telefon, să scape
până la urmă a făcut avort
iubitul a lăsat-o pentru alta
dar mi-a zis că și ce
așa face și ea și se împacă apoi
mi-a citit o poezie despre el am
dus-o la cimitir la ai mei și ea la
mormânt la bunici, urma să facă
încă 12 ani de școală
și-i plănuise în amănunt
trăgea din țigară cu sete și
pomeții asiatici i se accentuau
mai tare, ca la o cambogiană
nu m-am dat la ea
deși se rujase și parcă voia
s-o fi simțit jignită
mi-a scris lăsați-mă în pace.

Fiecăruia cum îi place
la cimitirul Pacea care
vrea pace
cine vrea eternitate
la Eternitatea.

A coborât în ploaie
sub cerul întunecat
dintre munți
firav dar neînfricat
de furtună
și vecinul meu de
autocar zice
„ai văzut ce bine se
ține la 92
și elegant ca o
domnișoară
a făcut și pușcărie
12 ani
nevinovat

frate-su a omorât un om
și-a luat și el
pedeapsă”
l-am înțeles pe
bătrân
și-abia acum l-am
crezut
povestise vecinului
pe drum
cum, ca ultimul
plutaș
din Valea Dornelor,
ar fi
avut drept la o
pensie
„puternică, nu
puțin”
dar ar fi trebuit să
jure
pe Biblie, la
tribunal
și-un an, cât își
făcuse casă
nu s-a mai dus cu
pluta pe râu
ar fi mințit deci
c-a lucrat mereu,
neîntrerupt
deși nu așa o
minciună
se temea
cum mă plesnea
tata
dacă mințeam
sau furam
că tatăl lui făcuse
pușcărie
frații omorâseră un
om
și i-au pedepsit pe
toți
la grămadă
cum se făcea pe
atunci.

Nu mă hotărâam
dacă-i prea bună
sau nebună
10 mii de euro
chimioterapie
la pisică
și nu și-i permite
neapărat
așa că o tratam
preventiv ca pe o
nebună, strigam
la ea din pat, nervos
și a intrat pisica
fără mustăți
se uita la mine ca un
copil de doi ani
care nu înțelege.

Voiam să intru la
Tricky
să-i propun o
colaborare
dar nu mă lăsa o
asistentă personală
i-am zis că am venit
pentru altceva
să ascult seiful
că are probleme și
am ureche bună
mi-a zis că n-au seif
am auzit în vocea ei
că minte
i-am spus că ba da,

că-l aud
e pe undeva pe acolo
a fost impresionată
de urechea mea
aveau într-adevăr
seif chiar acolo, în
cameră
i-a zis și șefului
care m-a chemat să
colaborăm
avea nevoie de
oameni cu auz fin.

Frumusețea ta de clementină
stricată, lovită de-un mucegai
verde, ca visat la febră
și frumusețea ta de clementină
coaptă, portocalie toată,
strălucitoare, cu frunzulițe verzi.
Pe urmă eram în viitor
și nu mai aveam dragoste
cum e și normal în viitor
dar nu-i nimic, ne-am zis
o să ne iubim și așa.

Am un prieten scriitor
nu mai vorbim
dar veneam amândoi
din familii modeste
și ne simțeam mai deștepți
decât confrății burghezi
produse de lux, ne zicea el
simțeam că am fi strălucit la
Oxford la Eton și după
trimiși ai Coroanei în Africa
că am fi meritat
o viață ca-n Golden Brown
clipul de la Stranglers
ironici, cruzi și melancolici
strălucitori, temerari
n-a fost nimic așa
am muncit, corectori
traducători
dar timpul oricum ar fi trecut
și anii noștri africani
ca trimiși ai Coroanei
putem zice c-au și fost
ar fi totuna.

Iarna venea un grec
cu bălciul, îi dădeam
banii noștri de la colindat se
zicea că face saci de bani
și în liceu urcam cu fete
beți, în parașute, țipau
era tot ce stârneam în ele
nici măcar eu, grecul
am fost pe urmă cu femeii pe
săturate, nu m-am săturat, iarna
întru la bălci să le aud cum țipă,
să mă simt ca Beatles.

Scursura asta a fost un râu adevărat
mama se scălda aici cu primul ei băiat
o dată au găsit în mâl un pistol nemțesc
se uscau pe prund și se prefăceau că țintesc
în vacile ce se-ntorceau seara în sat.
Prima oară când primăvara mă deprimă
am trăit sfârșitul iernii ca pe-o crimă
blocurile astea sunt de-o vârstă cu mine
când îmi scot ochelarii, arătăm mai bine
pui de mătă duc în dinți gății de găină
îi cară pe ascuns să-i ronțăie-n grădină
râul s-a-mputit cu hoituri de la abator
mama s-a dus la oraș, ăla s-a pus pe alcool.

Omul e beat
dar e mareșal
își ordonă să meargă
merge prin piață
ca prin sufletul lui
fără distanță
intră la Zahana
mănâncă un borș
la radio satana
îi pune populare
omule cu suflet bun
tu la toți numai ai dat
dar oare așa-i?
se-ntreabă omul încrunțat
și satan se grăbește
s-o schimbe – dar ce om
la viața sa
n-a greșit măcar olea
măi măi măi și hop
ș-așa.

La unele ieșiri în aerul serii
cred că mi s-a dat Cheia
la altele că mi s-a dat o cheie
să mă plimb haihui prin ospiciu.
M-am îmbrăcat colorat țipător
ca o salamandă pusă pe omor
și prietenul meu tânjea cu toată
ființa lui să-l scap de viață.
I-am văzut în ochi
a fost dezamăgit când m-am oprit
tot ce era cerea nimicire, îl măcina.
Și măriniția și nemernicia mea
sunt minciuni.

Seară de seară apusul de soare
stă frumos la pozat, de unde știe
să stea. Ce tristeți, ce îndoilei
se ascund după orizontul oranj.
Frumusețea ni le-a ascuns.
Iartă-mă iubita mea cu ochi de pisică
știi că ești și tu doar un om
dar frumusețea te ascunde prea bine.

Înainte să piară
tata îmi cerea pere de aer.
Adă-mi din livada cu pere de aer
de poftă, să mai mușc o dată
îmi porunceam furios, disperat
cu vocea sufocată.

Băieții mai mari agățau în sălcii bostani
cu ochii scoși, cu lumânări aprinse-n cap
și-o pungă să foșnească la vânt
să sperie bătrânele întărziate pe drum
în serile de toamnă cețoase.
Îmi culc botul spre Nordul timpului,
acolo unde au început toate.
Se făcea frig și bunicu aprindea soba
punea pe plită creier de porc pe un ziar
rămâneau litere negre în moliciunea
coaptă, albicios maronie, frânturi de știri
despre viermele uriaș de-un kilometru
dezghețat în Groenlanda
după un miliard de ani, revenit la viață
și mișcare.

SINGUR ÎN „RAI”. VECINII MEI. COGITAȚII

de EUGEN LUNGU

SINGUR ÎN „RAI”

Cum se vede, într-o viață anterioară am fost câine. Căci numai așa îmi pot explica setea inepuizabilă a puricilor pentru bietul meu sânge. Iată problema. În subsolul blocului nostru s-au înmulțit nepermis de mult pisicile. Sunt probabil câteva duzini – nimeni nu le știe numărul. Doamnele miloase din bloc le hrănesc din belșug, felinele având o singură grijă – să se reproducă în progresie geometrică. Acum suntem ca o filială moldavă a Colosseumului italian – doar acolo sociabilele animale mai au atâta libertate și beneficiază de atâta spațiu vital neprimejdut. Nu e rău fără bine – mă bucur totuși că India și vacile ei sacre nu li s-au părut afectuoaselor doamne din bloc un exemplu demn, în care să-și investească prisosul de grijă față de necuvântătoare!...

Motivația lor (a doamnelor!) biologicofilozofico-umanitară e că acolo unde sunt pisici nu există șoareci și șobolani. Vor fi având poate dreptate. Eu știu însă altceva – acolo unde e raiul mășec nu pregetă să se instaureze și cel puricesc. Căci e destul să calc pe treptele blocului ca să simt cum vampirii minusculi mă și atacă. Mai mult – deși mă scutur asiduu pe haine înainte de a păși în casă, oricum câteva din scârboasele ființe îmi trec ilegal pragul apartamentului. Mă urmăresc și aici, luându-mi în permanență probe de sânge. Probabil îl găsesc deosebit de delicios, căci îi ignoră cu savantă precizie pe ceilalți membri ai familiei. Sigur că respect cu strictete igiena personală, tocmai de aceea mă întreb prin ce mă fac atât de apetisant pentru ei. Am grupa întâia de sânge (după Janský) sau O (după Landsteiner). E cea a vânătorilor preistorici, iar ferocele insecte sunt ademenite spre mine probabil printr-un fel de memorie atavică a grotelor din mezozoic. Sau le incită sângeroasele instincte viața mea anterioară – să fi fost chiar câine? Pisicile nu-mi plac pur și simplu! Poate că e bine așa, căci dacă eram cal (îmi displace să spun bou!) se dau la mine tăunii. Și atunci trebuia s-o iau la galop pe șoseaua Balcani!... Deci tot mai bine cuăștia micii. Le-am zis insecte laminate, căci sunt subțiri ca niște lame. După ce mă „gustă”, puricii se rotunjesc însă și devin grei ca niște mici bombardiere.

Ei nu au nimic împotriva acestei existențe simbiotice. Pe mine însă rolul de cantină ambulatorie pentru purici mă aduce la disperare. Am gleznele înțepate ca venele la narcomani. Abia aștept toamna să aducă închiderea sezonului balnear pentru

purici: ploile și frigul îi fac să dispară, să se retragă iarăși în umbrele mezozoicului. Căci dacă încerc să protestez nu e exclus să mă trezesc la scara blocului cu Brigitte Bardot.

Pas de te descurcă atunci printre atâtea feline!...

P.S. Virginia Woolf a scris un microman – *Flush, câinele poetei* – mai puțin obișnuit pentru felul ei de a face literatură. E o carte în care iubirea dintre Elizabet și Robert Browning e comentată în viziunea... câinelui care a vegheat-o ca o ființă umană atunci când poeta era pe patul de suferință. La un moment dat, V.W. aduce vorba în roman despre un subiect foarte necăjitor pentru patrupeze – puricii. Îi avea și Flush, călător și el în Italia. În comentariile la textul cărții, cineva invocă țara și subiectul jenant: „Flush fusese invadat de purici.» Se pare că, la mijlocul secolului al XIX-lea, Italia era faimoasă pentru puricii ei. De fapt, ei au fost un mijloc bun de demontare a barierelor convenționale care păuseră imposibil de trecut. De exemplu, când Nathaniel Hawthorne s-a dus să ia ceaiul cu Miss Bremer în Roma (1858), «am vorbit despre purici – care, în Roma, se insinuează în casa tuturor și înfloresc, și sunt atât de obișnuiți și de inevitabili încât nimeni nu este împiedicat de pudoare să abordeze subiectul lor, sau al suferințelor provocate de ei. Biata Miss Bremer era chinuită de unul chiar în timp ce ne turna ceaiul...».

VECINII MEI

Cei mai apropiați vecini ai mei sunt două coțofene. Sigur, una dintre ele este El și alta Ea. Dar care și care e, nu știu. Fiindcă ambele cară de draga dimineață material de construcție pentru cuib. Nici nu e nevoie să meargă prea departe pentru a-l dobândi – e bună orice rămurică uscată pe care o ochesc și o rup fără să aibă nevoie de o drujbă. Apoi o duc acasă pe calea aerului, integrând-o măiestrit în arhitectura care nu se schimbă de milenii. Asta se întâmplă în martie. Când au dat însă frunzele, nu le-am mai văzut nici cuibul, nici pe ele. Știu însă foarte bine când au pui. Atunci pașnicele coțofene se transformă în avioane de vânătoare. Orice pisică care apare în raza lor de vedere e dușman de moarte. Coboară în zbor razant deasupra felinei imitând atacul și o cățâiesc zgomotos până o îndepărtează de cuib. Sau se oferă șmecherește ca posibilă pradă așezându-se la câțiva pași de pisică, doar ca să-i distragă acesteia atenția de la cuib. Hâtere, coțofenele!

Ieri am avut musafiri trei gaițe. Se cam certau, mă rog, eternul triumghi amoros!... Gaițele vin rar, sunt doar în inspecție, dar două dintre ele s-au stabilit pe undeva prin preajmă. Fiindcă la începutul lui iulie am văzut-o pe mamă hrănind trei sau patru pui. Aștia au deja dimensiunea păsării-mamă, dar sunt proști și neîndemânatici, așa că e ciudat să vezi cum îi alintă pe toți.

Se oprește pe ramul de jos al unui copac, țintește în iarbă și țâșnește de acolo cu o gază în cioc. Prada dispăre imediat în gurile nesățioase.

Primăvara asta s-a pripășit pe aici nu știu de unde și o pereche de ciori grive. Prin ele natura își bate joc de noțiunea de cioară, căci nici negre nu prea sunt – au un negru spălăcit, de frac vechi și ponosit, iar pieptul le este alb-murdar, un fel de cafea cu lapte. Și ciocul le e cumva întors, nu negru și drept ca o daltă ascuțită, cum e la ciorile veritabile. Dar câtă gălăgie fac! Un „Cra!-a!-a!” lung, scârțâitor și acesta deosebit de cel al suratelor negre precum abanosul.

În forfotă permanentă sunt bandele de porumbei care bântuie prin împrejurimi și se apropie fără nicio frică de om, parcă cerșind ceva. Huluboi sunt cei mai înverșunați macho! De regulă, se umflă în pene până la ridicol și dau rotocoale insistente hulubițelor care îi tratează de cele mai multe ori cu dispreț. Când hârjoana bărbătușului o sastisește pe vreuna, aceasta își ia zborul, lăsându-l mofluz. Asta nu se lasă, dar uită imediat de amorul înfocat, promis celei care tocmai s-a retras, și se înfoaie imediat spre alta!

Mai am o duzină de nuci pe care i-am adus din pădure și le-am făcut viză de Chișinău. Acum, pe arșița asta, îi ud, căci mă simt responsabil pentru ei. Am și un vișin de care sunt legat sentimental – când era în floare, acu un an sau doi, lângă el s-a fotografiat fiica mea Dorina, pe care o văd foarte rar, deoarece lucrează la București. Zilele acestea un rău s-a agățat de vârful pomului și l-a îndoit până i-a frânt tulpina. L-am bandajat și i-am turnat apă la rădăcină din belșug, salvându-l astfel practic de la moarte. Serile îl ud cam peste o zi. Mai am în grijă alte câteva plante rănite de copii inconștienți și barbari.

Mi-e vecină și o păpădie care Dumnezeu și ea știu cum de s-a prins acolo. Căci trăiește pe copertina de la scara blocului, la nivelul etajului doi. O văd zilnic de la geamul balconului – ne despart doar câțiva metri. E o mare minune cum supraviețuiește ea în aceste condiții – cele câteva frunze zimțate sunt prinse între beton pe de o parte și un colțar de metal care se ițește din beton pe de altă parte. Dacă adăugăm cartonul gudronat și smoala care îl lipește de copertină, putem reflecta ca biologii: asta e mediul ei ambiant!...

Nu a plouat de două luni și ea reușește printr-o minune să rămână verde! Probabil puful cu sămânță care a picat acolo cândva, într-un moment prielnic pentru viață, s-a

EDITURA ȘTIINȚA | NOI APARIȚII

ESEUL LITERAR ÎN BASARABIA O PANORAMĂ

CULEGERE, STUDIU INTRODUCȚIV, NOTE
BIOBIBLIOGRAFICE DE ADRIAN CIUBOTARU

„Autorul culegerii a fost interesat de «fenomenul ca atare, cum s-a plămădit și s-a replămădit genul în sine, vreme de două secole, cum s-a purtat acesta în comparație cu rudele lui literare și, mai ales, ce încărcătură a purtat cu el». O ochire integratoare preocupată de «constantele unor evoluții sau involuții, tematice sau formale, ori de interacțiunile care au contribuit la acestea», plasând accentul «nu atât pe numele și performanțele autorilor selectați, cât pe felul în care exercițiile lor eseistice au contribuit la delimitarea și la consolidarea a ceea ce alcătuiește acest câmp». Cartea se adresează cititorilor interesați de istoria literaturii române pe segmentul ei basarabean și de cei care urmăresc evoluția acestui gen literar sau, simplu, se delectează cu aceste exerciții ale spiritului și ale cuvântului.»

EDITURA

prins, planta a făcut un rizom și acum, în seceta asta cumplită, care usucă totul în jur, își trage seva din firicelul de rizom ce s-a înverșunat să crească între metal, beton și smoală. Vegetează acolo de mai mulți ani, planta perindându-și mereu generațiile. După ce se dezvoltă, cele câteva frunze mor și se lasă pe smoala copertinei, iar în locul lor ies la lumină alte săbiuțe verzi. Și tot așa de mai mulți ani. Ce nenoroc pe biata păpădie, să trăiască în aceste condiții vitrege, pe când, alături, curtea e plină de mii de păpădii care înfloresc și răscesc în lumină! Primăvara, bumbișorii lor galbeni luminează în curte ca mii de sori aurii și proaspeți, apoi puful păpădiilor, care scapă de fetețele ce se joacă printre ele, își împrăștie semințele care și încotro.

Pe biata mea vecină nu am văzut-o niciodată să înflorească. Dânsa doar se obstinează să existe! Smoala, betonul și fierul e tot ce are; acestea toate rămân potrivnice vieții, sunt neșansa, dar și nenorocita ei patrie! Atât i-a fost dat să aibă și cu atât își ține zilele! Setea ei de viață îmi impune respect și, dacă aș putea, aș scoate-o din acest *ghetto* și aș planta-o în curte, printre mult prea norocoasele ei surori.

Orice curent nervos de vânt o ciufulește cum îi place lui, iar când bate în rafale frunzele ei crestate se lipește de gudronul „patriei” de parcă l-ar îmbrățișa!... Asta mă convinge încă o dată de adevărul vorbeii că *tot ce nu te omoară te face mai tare*.

Îndărătnicia ei are ceva din dârzenia umană – să reziste cu orice preț, oricum și oricând.

Am impresia că noi, trăind în această țară, vorba poetului, „furată, trădată mereu”, avem ceva în comun ca destin și esență cu biata păpădie părăsită de orice speranță. Sortită să aibă o patrie vitregă, care nu-i este de loc prielnică pentru ideea de a fi, ea se încăpățânează să existe!...

COGITAȚII

Am ceva din naivitatea – sau poate prostia? – indienilor care schimbau aur pe mărgelile sclipitoare de sticlă. Nu m-au atras niciodată diamantele ca valoare în sine, mai ales prin echivalentul lor pecuniar, dar licărul simplu al cristalelor, jocul apelor și al luminilor, lumina refractată de lentile și prisme, de cubul de gheață, de sticlele groase, colorate diferit, au avut ceva fascinant pentru mine încă din copilărie. Sunt și acum cumva captivat de jocul lor multicolor și nu înțeleg de ce. O dau iarăși pe ingenuitatea omului care nu a reușit să adune alte averi decât cărțile.

Din păcate, capacitățile mele de a face din când în când prostii au încă un potențial redutabil. Nici vârsta înaintată, nici cumpătarea pe care ar trebui să o împărtășească un bătrân nu au redus cu nimic respectivul potențial. Chiar și aseară am făcut una boacănă, dar boacănă de tot! Ceramică pură!!!

„Scrisul a fost inventat ca să fixeze amintirea, asta e **premise** darului meu: dacă nu vrem să uităm este pentru că nu vrem să murim ori să vedem moarte în jur. Iar dacă scriitura a venit pe lume în mod universal înseamnă că e o modalitate puternică de-a învinge moartea [...]. Scrisul este răzvrătirea primordială, adevăratul foc furat, ascuns în cerneală ca să nu ne

ardă. Scrisul este pur și simplu un mijloc de vindecare a celor din jur, de conservare.”

E un citat din cartea algerianului Kamel Daoud. Romanul său *Zabor sau Psalmii* a apărut la Editura Polirom (2018), în traducere din limba franceză de Cristina Ioana Radu. Personajul cărții descrie viețile cunoscuților și ale celor dragi pentru a-i sustrage astfel morții. Dar literatura nu e atotputernică, rezumă Grete Tartler, cronicara: „Experiența celor peste cinci mii de caiete înnegrite cu poveștile prietenilor, neamurilor și sătenilor din Abukir (în prim-plan, povestea mătușii Hadjer și a învățătorului), torentul de povești care să-i țină pe aceștia în viață nu îl ajută însă pe Zabor când trebuie să alunge moartea propriului tată. Încât finalul se întoarce cu amărăciune spre o privire realistă asupra puterilor scriitorului și literaturii, asupra confruntării dintre amintire și realitate”.

La fel crede și poetul Apollinaire, tradus în același număr de revistă (nr. 49, 16 nov. 2018): „Amintirile sunt corn de vânătoare/ Prin care moare zgomotul în vânt”.

Suntem ca o bulinută care se decolorează foarte rapid până la dispariția totală.

Răspuns genial: întrebare dacă preferă scrisul sau cititul, Jorge Luis Borges a răspuns că scrie ce poate, dar citește ce vrea. Adorabil, Borges; și reconfortant: citindu-l, nu mai ai de ce să te chinui să-i citești pe toți (cei pe care i-a citit el). („Observator cultural”).

Toată viața mi-a fost frică de ridicol. M-am zbatut cu disperare să-l evit. Și toată viața matahala lui spectrală, înmălită în catran și trăsând a sulf, s-a șters de mine ca de un copac crescut lângă praful drumului. Nu mă uită nici acum, la bătrânețe, când mi-a albit părul și negrele sale scursuri contrastează strident cu senioriala căruntețe de pe tâmpile. Sau ce mi-a mai rămas din ea.

Mă tem că nici moartea nu va fi o soluție destul de radicală pentru el.

Cel puțin în ceea ce privește acest tip de frică nu sunt unic! Li se întâmplă și altora, cu mai mult ștaif cultural. Citez din dialogul *Despre frică*, conlocutori Gabriel Liiceanu și Andrei Pleșu (Humanitas, 2021):

„G.L.: Tu doar te prefaci că nu ești. Spune-mi însă, frica de ridicol ți se pare onorabilă? Trebuie ridicolul asumat cu seninătate?”

A.P.: Dom'le, André Gide – ca să fiu cultural – spunea că e o formă supremă de lașitate. Adică, dacă tot timpul te temi să fii ridicol, până la urmă nu mai îndrăznești să întreprinzi nimic. Deci e o specie orgolioasă de blocaj”.

Credeam că sunt singurul ciudat răvășit mereu de procese de conștiință, să le zicem așa, istorice. Li se mai întâmplă însă și altora. Livius Ciocârlie îi citează pe doi din ei (el însuși fiind, evident, al treilea din moment ce se oprește la asemenea „fleacuri” etice): „Faulkner: «Un gentleman își acceptă răspunderea pentru acțiunile lui și își duce povara consecințelor lor...». Doamne ferește, nu facem așa ceva! Noi am uitat, mai toți, cum am trăit. Câtă umilință am îndurat fără să crâcnim sau, și mai rău, fără s-o simțim. În câte turpitudini nu ne-am lăsat antrenați, unii dintre noi. (T.S. Eliot: «...rușinea/ Pricinilor târziu revelate și conștiința / Lucrurilor rău făcute...»). N-am fost, măcar, destul de cinici, n-am spus să-mi fie mie bine și puțin îmi pasă!” („România literară”, 26 iulie 2013).

Tolstoi, de al cărui geniu nu s-a îndoit nimeni, nu excludea derapările de la linia dreaptă. Citez după G. Liiceanu:

„Gândul lui Tolstoi din *Jurnal* (9 octombrie 1900), potrivit căruia cu cât devii mai conștient de nemerniciile vieții tale, cu atât devii mai bun și mai îngăduitor cu alții. La fel, ideea că, dacă n-am fi capabili de uitare («distrugerea amintirii e o mare fericire»), am trăi un infern, coabitând cu „toată joshnicia vieții noastre trecute”.

Universul este guvernat de legi fizice imuabile. În spațiul de piatră, cenușă și temperaturi inimaginabile existența ființei este mai degrabă o excepție decât o consecință a lor. Pământeni se dau peste cap să găsească pe planetele sau corpurile cerești accesibile ceva care să amintească de viață – un microb paralizic, o algă monocelulară sau mai știu eu ce. De fiecare dată se ciocnesc însă de o materie sterilă, incompatibilă cu orice manifestare a vieții. Savanții se întristează, dar poate ar trebui să se bucure – i-s destule Pământului propriile pericole.

Ce bine mi se potrivește această scuză universală: „Îl găsesc pe Isus Christos în biografia mea cutremurată,/ în spaima din Grădina Ghetsimani era și justificarea pentru spaimele mele,/ în iertarea lui Petru e și iertarea pentru clipele mele, în care

am fost **laș** [subl. mea], îndoiala lui Toma mă presupune și pe mine,/ când credința e amenințată de nevoia de argumente” (Aurel Pantea, *Poeme din turnir!*)

Bunul Dumnezeu ar putea să-mi mai lase (că doar nu scade de unde ia!) vreo 5-10 ani de viață. Ar fi, la cei 65 [ah, deja 75!] și niscai câți îi am acum, limita normală a unei vieți de muritor rezonabil și fără ambiții matusalemice.

Bătrânele (și probabil de mult chioarele Parcele) ar putea însă să-mi taie firul în următoarea clipă, zi sau lună din simplă eroare, dintr-un tic necontrolat al mâinii în tremur senil sau așa, dintr-o strâmbă și răutăcioasă hachiță. *On ne sait jamais!*, cum zice franțuzul când e să se joace de-a fatalitatea.

Așa că trebuie să fiu mereu cu ranița de plecare (ireversibilă!) în spate, deși, cum spunea un înțelept medieval, căsătoria și moartea te iau întotdeauna pe nepregătite. Până atunci, încerc să lucrez cât mai mult și să ignor găfăitul greu al hârcii cu coasa, mereu tot mai aproape de jugulara mea.

Woody Allen găsea pentru acest găfăit o preafrumoasă metaforă împrumutată de la W.H. Auden: „Pe fundal se profilează mereu moartea «ca sunetul îndepărtat al unui tunet în timpul unui picnic”.

N-aș zice că această stare e una de permanentă alertă. Mai curând e înțelepciunea vârstei de a exclude luarea prin surprindere. De aici, această permanentă senzație de aflare între stări. Pe care le definește Andrei Pleșu în *Despre bătrânețe*: „Cu alte cuvinte, bătrânețea se caracterizează în mai mare măsură decât celelalte vârste prin ceea ce Kierkegaard numea misterul «bilocației». Bătrânul e, simultan, în două planuri diferite: aici și dincolo, acum și în viitor, pe pământ și în cer”.

Eu parcă nu m-aș grăbi. Dincolo. Mai am ceva treabă pe aici.

Bătrânii trec strada cu placida indiferență a câinilor. Total imuni la pericol, fără să ia în seamă marcajele, intersectează, absenți, arterele orașului fără măcar să-și arunce privirile spre bolizii care trec pe lângă ei în zbor razant. Ți se taie respirația și răsufli ușurat când îi vezi ajunși dincolo: patrupedele legănându-și impasibil cozile, bătrânii târându-și gârboviți micile poveri – genți vechi, sacoșe, cărucioare cu ceva incert ca și destinele lor. Pare că-și târăsc în aceste boccele toate zilele, tot trecutul.

Deși nu-și trădează prin nimic prezența, îi însoțește probabil nevăzut un inger... Altfel, de ce ar fi atât de sigure și imperurbabile aceste ființe ale nimănui?...

Dacă Haruki Murakami nu formula aceste conștientizări despre sine în *Meseria de romancier*, trebuia să le gândesc eu, căci mă reprezintă total: „Nu interacționez direct cu cititorii aproape deloc. Nu particip la evenimente publice și apar extrem de rar în presă. [Ei bine, meseria mă obligă să vorbesc la lansări, dar fără nicio tragere de inimă, când alții se scaldă în aceste băi de mulțime! e.l.] Niciodată n-am apărut de bunăvoie la televizor (de câteva ori n-am avut încotro și am fost filmat)”.

Despre mine s-ar putea spune cu o vorbă a lui Viktor Erofeev: „*Он был очаровательно плешив*”.

CARTIER DE COLECȚIE | NR. 56

LEWIS CARROLL
ALICE ÎN ȚARA MINUNILOR
ALICE ÎN ȚARA OGLINZILOR
O NOUĂ TRADUCERE DE DAN SOCIU

„Toate operele lui Lewis Carroll ar trebui canonizate. Lewis Carroll, aș crede, mai mult decât oricare alt autor de limbă engleză. Și «Alice în Țara Oglinzilor» mai mult decât celelalte opere ale sale. Cred că este capodopera lui. M-a captivat în copilărie.”

Harold BLOOM

„Nu copiii sunt cei care ar trebui să citească scrierile lui Lewis Carroll; ei se descurcă mult mai bine la făcut turte de noroi.”

Gilbert Keith CHESTERTON

Foto de Nicolae RĂILEANU

RECONSTITUIRI

VIN ȘI LITERATURĂ ÎN MŢOLDOVA LA 1900

de RĂZVAN VONCU

ÎN 2013, AM PUBLICAT VOLUMUL INTITULAT „O ISTORIE LITERARĂ A VINULUI ÎN ROMÂNIA”, CARE S-A BUCURAT DE O RECEPTARE FAVORABILĂ ȘI ÎN BASARABIA (ACOLO UNDE, GRAȚIE COLEGILOR DE LA UNIUNEA SCRITORILOR DIN REPUBLICA MOLDOVA, A AVUT PARTE DE O LANSARE DE GALĂ, PENTRU CARE NU VOI PUTEA MULȚUMI NICIODATĂ ÎNDEAJUNS). REVIN ACUM CU O A DOUA EDIȚIE, REVĂZUTĂ ȘI MULT ADĂUGITĂ A ACESTEI CĂRȚI, ÎN CARE AM INCLUS ATĂT REZULTATELE UNOR CERCETĂRI MAI APROFUNDATE, CĂT ȘI CONTRIBUȚIILE TEORETICE ȘI ISTORICO-LITERARE DIN ULTIMII ANI.

RĂSPUNZÂND GENEROASEI INVITAȚII A CONFRATELUI TEO CHIRIAC, M-AM GÂNDIT SĂ OFER „REVISTEI LITERARE”, CU PRILEJUL ACESTEI ÎNSEMNATE ANIVERSĂRI A 10 ANI DE LA ÎNTEMEIERE, O SUITĂ DE PATRU FRAGMENTE INEDITE DIN ACEASTĂ NOUĂ EDIȚIE A „ISTORIEI LITERARE A VINULUI ÎN ROMÂNIA”, ÎN SPERANȚA CĂ ÎL VA INTERESA PE CITITORUL DIN BASARABIA ȘI VA INVITA LA O REFLECȚIE ASUPRA RELAȚIEI DINTRE ACESTE DOUĂ PRODUSE FUNDAMENTALE ALE IDENTITĂȚII ROMÂNEȘTI, CARE SUNT LITERATURA ȘI VINUL. R.V.

CAZUL D.D. PĂTRĂȘCANU

III

Mai departe, în povestirea *Înzăpădiți*, D.D. Pătrășcanu, în același deficit de epic, mizează pe *quiproquo* și pe comicul de situație, transformând o întâmplare mai degrabă nefericită – un anume Todiriță Naum, îndreptându-se dinspre București spre Iași spre a petrece Revelionul în familie, rămâne înzăpezit la Pașcani – într-un chef de pomină. Întâlnind pe peronul gării din Pașcani un prieten din copilărie, pe Iorgu Chirilovici, Todiriță se pregătește să petreacă Revelionul în modestul restaurant al gării, încercând să-și dreagă moralul cu tovărășia amicalului. Pentru început, restaurantul este doar o scenă, care se pregătește pentru marea lovitură de destin, iar prozatorul nu ne oferă detalii despre ce anume consumă cei doi amici (doar cafeaua este amintită, spre a da verosimilitate prezenței într-un local public). Când pe ușa restaurantului intră un funcționar feroviar, dl Serebenciu, totul este pregătit pentru schimbarea de macaz: acesta îl cunoaște pe Chirilovici și, din aproape în aproape, le propune celor doi călători întristați și îngrijorați o mică diversivune. Adică, îi invită să petreacă Revelionul la el acasă. Oferta e cât se poate de explicită și include și o asigurare cu privire la anunțul prompt al eventualei dezșapeziri: „– Dar acum ce faceți? Rămâneți la otel? – Vrei să zici la han, întrerupe Todiriță. – Sub nici un cuvânt... cel puțin eu. Dl Serebenciu rămase o clipă pe gânduri. Apoi: – Știți ce? poftiți la noi... avem și noi oleacă de Revelion... da... ca-n Pașcani. Decât să vă chinuiți în gară, mai bine cu un păhăruț de vin dinainte. Cei doi amici se întreabă cu privirile. Todiriță zise: – Dar dacă se restabilește drumul? – În acest caz cel dintâi trebuie să știi eu... Atunci plecați¹. După o scurtă codeală a lui Todiriță, cei doi acceptă gentila invitație și ceea ce urmează e un chef monstru, care nu se întrerupe nici după ce se dezșapezește linia: în loc să ajungă la Iași cu primul tren, așa cum își propuseseră destul de demagogic, cei doi „înzăpeziți” rămân la

petrecere, cu mâncăruri, vin și prezențe feminine, până după Anul Nou. Descrierea mesei e apetisantă, în pofida unei note de rusticitate care rezultă din aglomerarea de mâncăruri grele: „Dar halal să-i fie și doamnei Serebenciu că nu degeaba e vestită în tot Pașcanii! Ce mai răcitură de găscă, cu usturoi, «da știi, numai o idee»; ce mai ciorbă de găină bătrână dreasă cu ou și cu lămâie, cu insule de aur pe deasupra; ce mai curcani umpluți, alături cu felioare de mușchi, fraged ca roua, așezate în rânduri compacte, înotând în sosul lor, între două movili de cartofi, rumene ca niște cofeturi!... Și două rațe durdulii pe curechi prăjit, numai cât trebuie, iar în mijlocul mesei, un castron cu harbuji murați, «inaugurați în sara asta», ale căror felii roșii întăreau adunarea la un atac crâncen al dușmanilor de pe masă! D-apoi strudelele cu mere și cu nuci, aduse în farfurii care impuneau respectul, și *învârtitele* cu șorțuri năstrușnice... ba și plăcinte cu poalele în brâu, tăvălite prin smântână «pentru cine a vra să mănânce»...² Dar vinul? Vinul e și el pe măsură: „Iar vinul – e din beciul domnului Serebenciu – dumnealui ține

totdeauna vin la pivniță, chiar dacă nu era de pe vremea nemților [este vorba despre personalul german care a administrat, un timp, căile ferate din țara noastră – n. m., R.V.], cât a fost de prețuit, numai slujitorii care manipulau gărăfile ar fi putut s-o mărturisească...³ Sub aceste auspicii – la care se adaugă, cum spuneam, farmecul feminin –, nu e de mirare că petrecerea se prelungește chiar și după ce „înzăpeziții” se hotărăsc, într-un târziu, să se pună în mișcare. Serebenciu îi conduce la gară și, ajunși la restaurantul de unde plecaseră, gazda din Pașcani mai comandă o sticlă: „Nu e vânt, nici nu mai ninge. E ger strașnic... și aerul rece face mult bine călătorilor, dar mai ales domnului Serebenciu. La gară ei intră repede în restaurant: până la plecarea, mai este. – Pricop! ia dă-ne o sticlă de vin înfundat, de cel care îmi place mie, poruncește dl Serebenciu. Vinul sosește, iar prietiniții noștri, în picioare, beau pentru despărțire: – Ei, să trăiești, nene Serebenciu! – Vivat! – Poftim și la Iași, domnule Serebenciu! zise Chirilovici. – A! când îi veni în București... să știi că mă supăr... vivat! tot acolo stau... și dumneata, domnule

Oprișanu... să trăiești!... facem un chef la bodega Mircea...⁴

Cu finețea specifică prozatorilor moldoveni de la începutul secolului, Pătrășcanu conduce narațiunea către încă o schimbare de macaz: cu toate toasturile de plecare, cei doi înzăpeziți nu se îndură să se suie în tren, ci se întorc acasă la Serebenciu, pentru a parcurge până la capăt ritualul mesei de Anul Nou: „– Așa potroc n-ai mâncat de când ești, nene Todiriță! Cu clapon. Da' ce clapon!...⁵

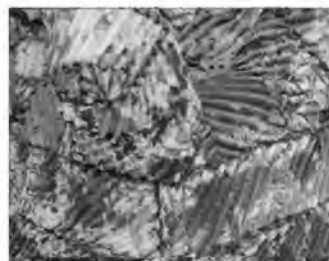
Spuneam că D.D. Pătrășcanu, scriitor din cercul „Vieții românești”, continuă să exploateze – cu mai puțin strălucire decât Caragiale – comicul provenit din expunerea „formelor fără fond”. O lungă povestire, *Candidat fără noroc*, datând din 1915-1916, expune ordalițiul unui candidat parlamentar care, în pofida unei campanii electorale susținute și a promisiunilor venite dinspre diverși alegători, a pierdut. Candidatul nu este un novice, iar înfrângerea nu este o catastrofă: de aceea, narațiunea este mai degrabă minuțioasă decât dramatică, scriitorul oferindu-și prilejul de a descrie (probabil, din propria-i experiență) diferitele medii sociale care contribuiau la peisajul electoral românesc de dinaintea Primului Război Mondial.

Acest peisaj e pestriț și, prin aceea, pitoresc. O soție de alegător, cea a domnului Pantofaru, îi oferă candidatului Lucan o tratație nepotrivită, constând în șerbet și... vin. Dornic să obțină votul și sprijinul gazdei, nefericitul candidat e obligat să înghită combinația: „Nevasta domnului Pantofaru stătea în picioare, serioasă, cu brațele încrucișate, interesată și ea de rezolvirea cu bine a acestei afaceri. Soțul ei îi porunci: – Tu... adă dulceți... și două pa're. Vreau să beau cu dipotatu nostru. – Mă rog, nu vă deranjați, se apăra cu energie Lucan. – Vai de mine, se poate? răspunse femeia. Și sprintenă, scoase dintr-un dulap hrentuit tablaua cu flori șterse, o chisea cu șerbet, două linguriți de tinichea și două pahare mari. Pe urmă, se plecă lângă bufet, ridică o garafă, care i se păru prea ușoară,

CARTIER | NOUȚĂȚI

IURIE PLATON

Album

CARTIER

IURIE PLATON
ALBUM / PICTURĂ, SCULPTURĂ, CERMICĂ/

„În pictură, fascinat de gândirea plastică a maestrului Mihai Greco și deopotrivă de creațiile lui Ion Druță, Iurie Platon apelează la abordarea unor teme și subiecte care fac referire la existența umană pe acest pământ, luând în considerație tradițiile populare, dar evitând, în același timp, tributul pentru etnografism și pitoresc. În mod evident, artistul aspiră către crearea unor pânze cu caracter simbolic, în colorit construit pe principiul opozițiilor cromatice ori orchestrate complex și ingenios și cu o libertate în gândire și dezinvoltură tehnică rară în genul picturii.”

Tudor BRAGA

alese apoi alta și umplu ochi cele două pahare. Amicul nostru, la vederea acestei împăcheri nepotrivite, fu apucat de spaimă. Dar gazda ținea morțiș să cinstească cu viitorul lui reprezentant⁶. Campania electorală continuă în aceeași notă, se înțelege, iar o reuniune mai amplă are loc chiar la cărciumă, acolo unde candidatul, dacă tot nu-și găsește cuvintele, trece rapid la esența actului de persuasiune politică: „– Domnule Găvan, fă bunătate, te rog, și dă prietinelor cincisprezece litruri de vin, de cel bun, să beie pentru reușita guvernului. Odată datorită împlinirii, Lucan strânse iarăși mâna fiecăruia din grup, bătându-l palma cu negustorul și ieși [...]”⁷. Potrivit lui Pătrășcanu – intelectual de stânga, să nu uităm –, vinul joacă un rol însemnat în mecanismul electoral al Regatului României: „– Apoi, bine, cucoane, zise el, lăsând să se vadă din atitudinea lui că Lucan dă cu piciorul la noroc. Decât... să nu vă pară rău... Bună sara. Și Lucan îi strânse din nou mâna. Omul rămase pe loc. Se vedea că mai are de spus ceva: – Da’ vr-un franc... doi... ca să beu și eu un pahar de vin în sănătatea dumneavoastră... cred că atâta favor merit. – Cum nu, zise Lucan băgând mâna în buzunar. – Apoi... mulțămim. Rămâne care va să zică să vin cu oamenii”⁸. Cărciumarii sunt agenți electorali prețuiți: un anume Dubău, care se străduiește să-și extindă comerțul cu băuturi, dar în același timp să afișeze un stindard de onorabilitate prin descurajarea... alcoolismului, vine la consultări cu candidatul, într-o scenă care ne-o reamintește pe cea a numărării voturilor din *O scrisoare pierdută*. Deși e el însuși mare negustor de băutor, nu refuză „păhăruțul” pe care i-l oferă Lucan, la finalul numărătorii: „– Bine, domnule Dubău, zise Lucan închizând catastiful și vârându-l în buzunar. Te rog vină mâne să vedem ce-om putea face... vād că-i cunoști pe toți... Nu iei un rachiu? – Cred că nu strică, glumi bătrânește dl Dubău. – S-aducă două păhăruțe de rachiu și câteva felii de prezentin, porunci stăpânului servitoarei”⁹. Rachiul și cașcavalul tare sunt un aperitiv nu doar în sine, ci și la festinul politic pentru care se pregătește candidatul, ocazie cu care alta ar urma să fie băutura: „– Ei, noroc, domnule Dubău, zise Lucan ciocnind și ridicând păhăruțul în dreptul nasului. – Să trăiești, cucoane Ionică. – Joi să bem șampanie”¹⁰.

IV

Vinul, în general, însoțește în imaginărilor lui Pătrășcanu mai degrabă personajele patriarhale și timpurile „de demult”. Uneori, ca în schița Popa Trăsnea, identificate explicit cu epoca de dinainte de apariția filoxerei: „În urma Sfinției sale, la doi pași, Mama Anica se îndoaie sub greutatea coșului ce geme de bunătați. Și nu doar pentru că s-ar fi robit pântecelui se nevoiește mereu Sfinția sa, ci pentru că-i bun gospodar și are liotă multă acasă – vorba Sfinției sale. Când a trecut dincolo de Sfântul Gheorghe, povara de pe umerii bătrânei s-a mai mărit cu ceva. Din coș răsar acuma două-trei gături de sticle, astupate cu mare grijă, ca nu cumva să se împutineze lichidul prețios. Astea toate se întâmplau însă altădată, în timpurile bune și fericite, când omul afla în târg dimineața tot ce visa peste noapte și când blagoslovita băutura a Domnului se găsea în București pe toate cărările...”¹¹ Acele fericite timpuri de dinainte de filo-

xeră – povestirea este datată 1917, adică în timpul războiului și ocupației Puterilor Centrale, dar prezentului narațiunii îi corespunde scumpetea și absența alimentelor, trecutul fiindu-i rezervată amintirea abundenței – poartă chiar, în text, numele unui vin pe care insecta importată din Franța l-a periclitat un timp: „Dacă altă dată întâmplarea ori vreo treabă te aducea în casa părintelui Vasile, mulțamei lui Dumnezeu că ai intrat cu adevărat în locuința unui creștin. Pe căldurile mari, un pahar cu apă rece, cu un șerbet de trandafir, de la Maica Asinefta, dulcegărița mănăstirii Ciorogârla, îți răcorea sufletul înfierbântat; ori pe vreme rece, o cafeluță fiartă bine, cu rom și cu caimac, făcută chiar de Sfinția sa, care știe să sufle cu meșteșug în spirtul buclucaș, îți aducea sub furca pieptului o căldură plăcută ce te cuprindea molcom, ca o binecuvântare. Iar dacă ceasul nu era potrivit pentru lucruri dulci, ți se puneau cu drag înainte un pelin de Drăgășani ori o țuică de Văleni, cu sardele, cu măsline ori cu alt mezelic smomitor. Acuma... nici dulceață... nici cafea!... Vinul îl guști doar la împărtașanie, iar măslinele a ajuns mai scumpă decât un mărgăritar...”¹² Părintele e, firește, un gurmand care se plânge (de scumpete, de absența delicatelor de pe piață): „De!... Ce să faci? da-i vorba că și oțetul a ajuns mai scump de cum plăteai al-dată untdelemnul cel franțuzesc...”¹³ Însă, cu ironia fină caracteristică, Pătrășcanu alcătuiește, pas cu pas, portretul unui gurmand care „se descurcă”, procurându-și cu eforturi și stratageme cele necesare sau posedând încă rezerve suficiente. La plecarea, oaspetele din 1917 este cinstit exact cu tratația descrisă în introducerea povestirii: „Am plecat din prisacă. Pe drum, părintele mă ispiti: – Bei o țuiculiță? – Ce, ai țuică? – Și-ncă bătrână... de Văleni. Cum am simțit că n-o să mai fie... strânge, popo! Și mulțumesc lui Dumnezeu... am încă. Poftim șezi. Părintele intră în casă și peste puțin se întoarse cu un taler, cu două păhărele pline cu trei măsline murate. – După cum vād... Sfinția ta ești un adevărat vrăjitor... zic eu, cu ochii la măsline. Părintele îmi răspunse: – Mai am vreo câteva. Cum am aflat că n-o să mai fie... pe unde să vie măsline, domnule, dacă Sărăilă s-a așezat ca o râie la Salonic și nu mișcă nici încolo nici înapoi, pocni-i-ar ochii și lui! Dacă

am văzut că n-o să mai fie... am cumpărat câteva ocale... cam pipărate... nu-i vorba... da bogdaproste că le am. Le mai amestec cu țări”¹⁴. Originalul prelat bucureștean și oaspetele său degustă tratația, într-un amestec hilar de rafinement culinar de tip oriental și predicții sinistre despre viitor: „Ridicărăm amândoi păhărelele: – Ei, domnule Mitriță... în sănătatea Papei. Să-i ajute Dumnezeu la gândul ăl bun... Ciocnirăm în sănătatea prea Sfântului Pontifice roman și dădurăm conținutul păhărelelor peste cap. – Tare-i, domnule, zise părintele știrindu-se. Și vezi... are ea un buchet... asta-i a țuicii de Văleni... Și părintele învârtind în gură sâmburele măslinei, ca să-i ieie toată carnea, zise oftând: – O să murim de foame, dom’le Mitriță”¹⁵. Catastrofa anunțată este, însă, contrazisă de amploarea pregătirilor de război ale părintelui Vasile, din care nu lipsește vinul: „Eu mi-am cumpărat un sac de făină și unul de mălai. Am vorbit cu domnu Movileanu să-mi facă cincizeci de ocale de pește sărat... da știi... crap mare... nu fleac! Are el un eleșteu vrăjmaș lângă Dunăre. Cu zeamă de usturoi... și cu mămăligă fierbinte... să mănânce și împăratul! Cumnatu-meu – îi primar în Drăgănești – îmi dă patru duble de fasole... mazăre am. La sticle mi-am pus douăzeci de ocale de unt... l-am luat ieftin... țuică am... vinișor am... pastramă de capră am... nu știu ce-o să fac de un porc... – D-apoi Sfinția ta... stai ca în sânul lui Avraam. – O să murim de foame, dom’le Mitriță”¹⁶. Discursul părintelui pare o stranie și uluitoare anticipare a perioadei ultimului deceniu ceaușist, când politicile de austeritate ale regimului comunist au obligat populația să se comporte asemenea părintelui lui Pătrășcanu, sub ocupație.

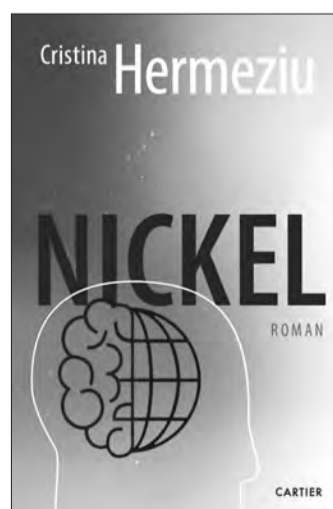
Că prozatorul era un priceput degustător de vinuri, o demonstrează povestirea *Filologie* (publicată tot în 1917). Personajul ei, profesorul Damian, frecventează și el acea bodegă a lui Mircea, amintită de Toderiță în *Înzăpădiți!*. Naratorul încearcă să-l epeateze pe Damian cu cunoștințele sale enologice. Invitat la profesor acasă să degustă niște vin de Dealu Mare, naratorul se gândește să aplice niște lecții pe care le văzuse în dimineața aceleiași zile la pivnicerul bodegii lui Mircea: „Pentru asta, am luat paharul și, în loc să-l dau repede

peste cap, l-am dus la ureche, apoi îl îndepărtai cât îmi permise lungimea brațului și, închizând dintr-un ochi, i-am apreciat cu celălalt culoarea în bătaia luminii; pe urmă am turnat... așa ca o linguriță... în podul palmei și am dus la nas, lăsând să se înțeleagă prin oarecare marafeturi că aici poate fi clenciul, uitându-mi și în palmă să vād ce rămâne de pe urma lui; în sfârșit sorbii câteva picături – puțin de tot – și privind fix în mijlocul bagdadii, mișcai buzele încetșor, fără să-l pierd din vedere nici pe nenea Damian...”¹⁷ Dincolo de autoironia naratorului, în afara acelor „marafeturi”, toate acele gesturi sunt ale degustătorului și permit aflarea caracteristicilor unui vin. Dar naratorul continuă în nota autoironică: „Pentru mine, bineînțeles, toate aceste fleacuri nu-mi spuneau aproape nimic. Dar nenea Damian, care se făcuse numai ochi, zise nemaiputându-se stăpâni: – Bre, da mare bețivan trebuie să fii... – Poate dumneata ai vrea – i-am răspuns eu grav – să umplu paharul, să-l torn pe gât și să zic... «bun!», ai? Dar nenea Damian căruia îi făcusem strașnică impresie: – Se vede că ești podgorean... – Sigur că sunt. – Și pentru ce l-ai dus, mă rog, la ureche? Întrebarea asta o făcusem dimineață și eu... – Pentru ca să vād dacă nu cumva mai fierbe... – Măi, da al dracului mai ești! Ei, cum îi? – E bun, am declarat eu. Nenea Damian fu mulțămit. – Vād că te pricepi. E din via lui Don”¹⁸. Nepriceperea personajului-narator iese însă imediat la lumină: „Are buchet de Cotnar – am spus eu, ca să-i întăresc opiniunea. – Ce Cotnar? – zise el – E bordo alb... bate Cotnarul. Și domnul Damian, după ce deșertă paharul pe jumătate, făcu câteva rotocoale cu mâna țuguindu-și buzele, ca să-și exprime și dumnealui părerea...”¹⁹ Deși Damian e blând cu impostorul, eroarea e grosolană. Introdusă cu intenție comică, ea trădează buna cunoaștere a vinurilor de către autor: asamblajul tipic de Bordeaux alb este realizat în jurul soiului Sauvignon Blanc, rezultând un vin sec, ușor astringent, cu gust vag fructat, diametral opus vinului de Cotnari, care este dulce și pregnant. Naratorul pare că nu știe asta, dar autorul, da. Și presupune că știe și cititorul, ceea ce la 1917 nu era deloc exclus.

NOTE:

1. D.D. Pătrășcanu, *Povestiri*, ediție și prefață de Valentina Marin Curticeanu, Editura Minerva, București, 1972, p. 209.
2. *Ibidem*, p. 212.
3. *Idem*.
4. *Ibidem*, p. 217.
5. *Ibidem*, p. 219.
6. *Ibidem*, p. 242.
7. *Ibidem*, p. 263.
8. *Ibidem*, p. 278.
9. *Ibidem*, p. 282.
10. *Idem*.
11. *Ibidem*, p. 299.
12. *Ibidem*, p. 299-300.
13. *Ibidem*, p. 301.
14. *Ibidem*, p. 304.
15. *Idem*.
16. *Ibidem*, p. 304-305.
17. *Ibidem*, p. 306-307.
18. *Ibidem*, p. 307.
19. *Idem*.

CARTIER | NOI APARIȚII

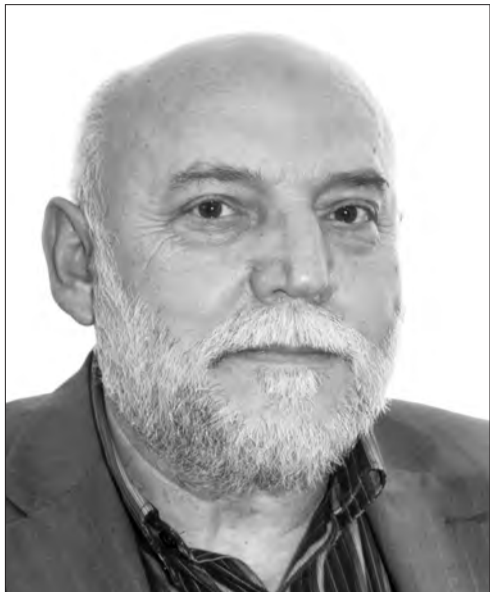

CRISTINA HERMEZIU
NICKEL | ROMAN

„«Nickel» îmi pare a fi un montaj de epifanii, ca să folosesc termenul joycean. Cititorului i se propune completarea unui puzzle de secvențe, stop-cadre, zoomuri, replici suspendate, e prins, încă nedumerit, într-o «coregrafie» textuală cu efecte imagistice, sonore, ritmice în care, miraculos, se întrevăde și apoi se confirmă o solidă construcție epică. În doar câteva zeci de pagini sunt surprinse atât șocul, cât și interferențele a două lumi, română și franceză, ne copleșește prin autenticitatea sa un «furnicar» de figuri, niciuna convențională, ci oameni vii, femei, mai ales, și bărbați, fiecare cu poveștile lor – traume, speranțe, curenți erotici, simpatii, antipatii –, într-un joc de pesantur și grație, de team building și serbări galante, de limbaje pe un foarte larg registru, chiar și cu ecouri dinspre autobază,

dar în montura unui corpus de mare rafinement estetic, cu segmente de orfevrerie și dantelărie stilistică. «Nickel» este cu adevărat «nickel». Să-l savurăm!”

O. NIMIGEAN

CE VĂD ȘI CE AUD POEȚII

„MEȘTERUL MANOLE” („MÔNASTIREA ARGEȘULUI”)

de CASSIAN MARIA SPIRIDON

D. Caracostea (1879-1964), unul dintre cei mai importanți stilști ai literaturii române, alături de Tudor Vianu, critic și istoric literar, folclorist, profesor din 1930 la Universitatea din București, fost elev al lui Titu Maiorescu și colaborator al revistei „Convorbiri literare” în perioada interbelică, academician, deținut politic între 1950 și 1955, în lucrarea sa *Balada poporană română* (curs ținut între 1932 și 1938 și litografiat la sfârșitul acestei perioade la Lito. Constanța Dumitrescu Str. Popa Nan 6) se ocupă și de balada *Meșterul Manole*.

Marele folclorist socotește că „între toate popoarele sud-est europene a fost o întrecere în a plăsmui acest motiv. Cu atât mai interesant este să vedem cum am modificat noi un material evident împrumutat. Localizată în jurul mănăstirii de la Curtea de Argeș, balada nu poate să fie la noi mai veche decât sfințirea acestei biserici, sub Neagoe Basarab”.

Cercetând variantele, și cele grecești, și cele bulgărești, și cele sârbești, unde pentru împlinirea zidirii se cere jertfă, află multe scăderi ce deformează liric balada. D. Caracostea, precum Liviu Rusu în *Viziunea lumii în poezia noastră populară* (Editura pentru Literatură, 1967), apelează la varianta culeasă de G. Dem. Teodorescu în 1883 și publicată în *Poezii populare române*, ediția din 1885.

Comparatistul trece la o analiză punctuală a baladei pentru a-i lumina înălțimile de mare poezie: „În sus pe Argeș și în jos pe Argeș, Negru Vodă trece cu nouă zidari și cu Manole, Care mi-i întrece,/ Stă inima rece. Repetarea acestei caracterizări – stă inima rece – de la început, învâluie pe erou într-o atmosferă deosebită, simți parcă plutind deasupra lui un destin straniu. Ei caută un loc: *Un zid învechit,/ Un zid părăsit,/ Rămas de demult*”.

Sunt în căutare de vechi începuturi, ca-ntr-un palimpsest, semn al continuității.

Negru-Vodă întrebă un purcăraș, la Alecsandri, un biet ciobănaș, de nu a aflat, de nu a văzut un astfel de loc și-i răspunde (deși variantele sunt asemănătoare, mult mai concisă și mai reușită stilistic este în culegerea lui V. Alecsandri, din care citez): *Ba, doamne-am văzut/Pe unde-am trecut/Un zid părăsit/Și neisprăvit./Câinii cum îl văd,/La el se răped/Și latr-a pustiu/Și url-a morțiu*. Auzindu-l bucuroși se arată Vodă și zidarii, dar cu diferențe care prevestesc. Pornesc la zidire, fac măsurători, sforile-ntind, dar ce ziua înălțau, noaptea se surpa, și așa de trei ori, până Vodă îi amenința/ să-i pună de vii/ chiar în

temelii. Meșterul Manole e cuprins de mari frământări, splendid zugrăvite în baladă.

Pentru D. Caracostea, superioritatea variantei românești constă în faptul că, „de la început până la sfârșit, meșterul este în centrul acțiunii. Toate frământările și toate conflictele în sufletul lui ales își capătă toată rezonanța. Spre deosebire de tipurile sud-dunărene, unde pe planul întâi stă soția jertfită. Dacă această așezare a meșterului pe primul plan ar însemna o întunecare sau o coborâre a soției jertfite, aceasta ar fi o iremediabilă scădere artistică a tipului românesc. Dar simțul de artă al cântărețului nostru se vede din felul cum a știut să puie în toată lumina necesară și icoana ființei jertfite, făcând din ea și din meșter un tot, când înduioșător, când tragic”.

Gândul mării jertfe într-un zidirea monastirii are ca teme frământările și zbuciumul lui Manole în fața zădărniciilor lucrului său, nu-i ca-n baladele balcanice, unde un factor extern provoacă acest gând. Totul izvorăște, spune folcloristul, „din adâncul suferinței celui care avea în sufletul lui marele legământ de a clădi ceva trainic, sfânt și fără pereche, și care vedea că puterile oarbe ale naturii îi zădărnicesc opera”.

Soluția salvatoare i se arată în vis, când aude o șoaptă de sus: *Iar Manole sta,/ Nici mai lucra,/ Ci mi se culca/Și un vis visa,/ Apoi se scula/Ș-așfel cuvânta:/ „Nouă meșteri mari,/ Calfe și zidari!/ Știți ce am visat/ De când m-am culcat?/ O șoaptă de sus/ Aievea mi-a spus/ Că orice-am lucra/ Noaptea s-a surpa/ Pân-om hotări/ În zid de-a zidi/ Cea-ntâi soțioară,/ Ce-antâi sorioară/ Care s-a ivi/ Mâni în ziori de zi/ Aducând bucate/ La soț ori la frate/ Deci dacă vroți/ Ca să isprăviți/ Sfânta monastire/ Pentru pomenire,/ Noi să ne-apucăm/ Cu toți să giurăm/ Și să ne legăm/ Taina s-o păstrăm:/ Ș-orice soțioară,/ Orice sorioară/ Mâni în ziori de zi/ Întâi s-a ivi,/ Pe ea s-o jertfim/ În zid s-o zidim!”* (variantele V. Alecsandri).

În varianta G. Dem. Teodorescu este dată pe față nerespectarea jurământului – calfe și zidari toți și-au anunțat soțiile să nu vină a doua zi cu bucate. De trei ori se roagă Manole la Domnul pentru a opri venirea soției. Domnul îl ascultă, dar nimic n-o oprește în nobilul ei devotament.

La Alecsandri e trădarea subînțeleasă: *Meșterii cei mari/ Calfe și zidari/ Mult se veseliră/ Dacă o videa, în timp ce Manea turba,/ Mândra-și sâruta,/ În brate-o lua,/ Pe schele-o urca,/ Pe zid o pune/ Și, glumind, zicea:/ „Stăi, mândruța mea,/ Nu te spăria/ Că vrem să glumim/ Și să te zidim!”/ Ana se-ncredea/ Și veselă râdea./*

Iar Manea ofta/ Și se apuca/ Zidul de zidit/ Visul de-implinit.

Fatalitatea jertfirii își urmează cursul, intră în mit, unul dintre marile noastre mituri. Cum citim în eseul lui Mircea Eliade *Cele două mituri ale spiritualității românești* (citată după: *Meșterul Manole. Studii de etnologie și mitologie*, selecție de texte și note de Magda Ursache și Petru Ursache, Editura Eikon, 2008): „...Legenda Meșterului Manole este, după folcloriști, cea mai completă și cea mai bogată în semnificație spirituală. Inspirația poetică populară a creat pe această temă o capodoperă care poate fi comparată cu cele mai frumoase exemple ale poeziei populare universale. Ceea ce ne interesează este faptul că românii au ales această temă mitică și i-au dat o exprimare artistică și morală fără egal. Și au ales-o pentru că sufletul românesc se recunoaște în mitul sacrificiului suprem, care face să dureze o operă construită de mâna omului, fie o catedrală, o țară sau o colibă”.

Și vedem cum Zidul se suia/ Și o cuprindea/ Pân-la gleznișoare,/ Pân-la pulpișoare./ Iar ea, vai de ea!/ Nici că mai râdea,/ Ci mereu zicea:/ „Manoli, Manoli,/ Meștere Manoli!/ Agiungă-ți de șagă,/ Că nu-i bună, dragă./ Manoli, Manoli,/ Meștere Manoli!/ Zidul rău mă strânge,/ Trupușoru-mi frânge!”/ Iar Manea tăcea/ Și mereu zidea/ Zidul se suia/ Și o cuprindea/ Pân-la gleznișoare,/ Pân-la pulpișoare,/ Pân-la costișoare,/ Pân-la țâțișoare./ Dar ea, vai de ea,/ Tot mereu plângea/ Și mereu zicea:/ „Manoli, Manoli,/ Meștere Manoli!/ Zidul rău mă strânge,/ Țâțișoara-mi plânge,/ Copilașu-mi frânge!”/ Manoli turba/ Și mereu lucra,/ Zidul se suia/ Și o cuprindea/ Pân-la costișoare,/ Pân-la țâțișoare,/ Pân-la buzișoare,/ Pân-la ochișori,/ Încât, vai de ea,/ Nu se mai vide/ Ci se auzea/ Din zid că zicea:/ „Manoli, Manoli,/ Meștere Manoli!/ Zidul rău mă strânge/ Viața mi se stinge” (variantele V. Alecsandri).

Încă mai dramatică se arată în varianta G. Dem. Teodorescu. „Dar Meșterul care înainte de începerea jertfirii privea la cer oftând, acum, când soția îi adresează ultima rugăciune, tace. Instinctiv a simțit cântărețul că orice grai ar fi acum mai prejos de moment. Sunt în literaturile lumii, momente în care intensitatea durerii este măsurată numai prin tăcerea celui lovit” (D. Caracostea).

Cu îndreptățire D. Caracostea pune în paralel Prometeu înlănțuit al lui Eschil cu balada, aici „titanul ferecat pe stâncile Caucazului răspunde schingiuitorilor printr-o tăcere mai expresivă decât orice cuvânt”.

Mama înzidită își plânge copilul rămas fără hrană. „Numai după ce jertfa este îndeplinită, meșterul dă un răspuns în care ultimul ei gând, la copilul lipsit de mamă, este înfrățit cu aceeași durere a lui” (D. Caracostea): *Copilașul tău,/ Pruncușorul meu,/ Vază-l Dumnezeu,/ Tu cum l-ai lăsat/ În pat/ Desfășat,/ Zânele c-or trece,/ La el s-or întrece,/ Și l-or apleca,/ Țâță că i-or da,/ Ninsoare d-o ninge,/ Pe el mi l-o unge,/ Ploi când or ploua,/ Pe el l-or scâldea/ Vânt când o sufla,/ Mi l-o legăna,/ Dulce legănare,/ Pân-s-o face mare”.*

O cutremurătoare emoție cuprinde pe cel ce aude cum glăsuiește meșterul Manole, iar meșterii tot strigă repetat, în timp ce durerea copleșește pe jertfă și jertfitor: *Var și cărămidă,/ Că-i pustie multă/ Că-i lucrare lungă*. Jertfa împlinită, zidul nu se mai surpă; mănăstirea-i înălțată. Și se aude un vaiet topit în febra zidirii, e glasul celei de vie înzidită: *Dar pe când lucra,/ Tot mai auzea/ Un glas răgușit,/ Un vaiet topit:/ „Manoli, Manoli,/ Zidul rău mă strânge,/ Țâțișoara-mi curge,/ Copilașu-mi plânge!”*. Un vaiet topit, care, cum spune Delavrancea, va străbate secole.

Ultima parte a baladei îi va aduce meșterului, după jertfa soției, dorita ispășire și ca rezultat al lipsei de smerenie. Opera este desăvârșită. Voievodul îi laudă pe meșteri și crede că nu va mai fi pe lume așa mănăstire. Dar Manole, de pe acoperiș, răspunde: – *Doamne, Negru Vodă,/ Mare-i și frumoasă,/ Mândră ș-arătoasă/ Sfânta mănăstire/ Chip de pomenire./ Dar cum este ea,/ Zău, pre legea mea,/ C-așa lucrătură/ Și ferecătură/ Mi-e de-nvățătură,/ De m-oi bizui/ Altele-oi croi,/ Mult mai arătoase/ Și mult mai frumoase*. Este fără-ndoială în acest răspuns ceva din orgoliul de meșter.

Negru Vodă, când aude că pot să zidească altă mănăstire, mult mai frumoasă și mai arătoasă, poruncește să fie tăiate schelele, meșterii rămânând prizonieri pe acoperiș. Cu aripi de șindrilă, precum un Icar, vor încerca prin zbor să se salveze, dar fără de izbândă: *Cu aripi sălta,/ Cu aripi zbura,/ Dar, când îmi sălta/ Și când îmi zbura,/ Domnu-l pedepsea,/ Că se-mpiedica/ De a mănăstire,/ Chip de pomenire,/ Și el îmi cădea/ Pe Argeș în jos,/ Pe plaiul frumos,/ Lângă mănăstire/ Chip de pomenire./ Iar unde-mi cădea/ Cruce se făcea/ Și d-alături/ prin piatră/ Cu lacrimi sârute,/ De Kaplea vărsate*.

În varianta G. Dem. Teodorescu, Kaplea este soția jertfă, la V. Alecsandri, Ana.

De adăugat că, între toate variantele care circulă în Balcani și în Europa, este singura în care jertfa este într-un înălțarea

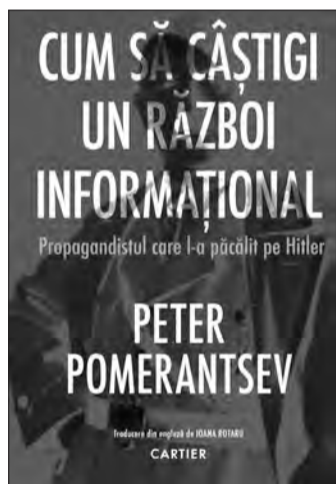
unei mânăstiri, la ceilalți se fac pentru palate, poduri etc.

D. Caracostea vede în *Meșterul Manole* „un simbol al unei înalte chemări literare”.

Liviu Rusu, în finalul lucrării sale, la care am mai făcut trimitere, ține să compare cele trei balade: „Ce distanță enormă față de concepția din *Miorița*! Acolo te izbește resemnarea, care, oricât de duios și de poetic ar fi exprimată, este lipsită de farmecul care dă avânt vieții. Trebuie s-o spunem deschis: cu idealul din *Miorița* lumea nu poate merge înainte, el nu inspiră construirea unei lumi noi. Superior este, din acest punct de vedere, *Toma Alimoș*, în care eroul vajnic se afirmă cu o energie nebănuită, marcând astfel trecerea hotărâtoare de la *homo contemplativus* la *homo activus*. Dar și mai departe ne duce *Meșterul Manole*. Fiindcă în timp ce în *Toma Alimoș* asistăm numai la răpunerea dușmanului personal și de clasă și la răzbunarea celor asupriți, însă fără să avem un indiciu despre ceea ce trebuie să urmeze de aici înainte, în *Meșterul Manole* se prefigurează idealul viitorului, idealul omului creator”.

Alături de *Miorița* și *Toma Alimoș*, *Meșterul Manole* (*Monastirea Argeșului*) este parte a patrimoniului mitologic, care ne definește ca națiune creatoare de mari valori literare.

CARTIER NOUȚĂȚI

PETER POMERANTSEV
CUM SĂ CÂȘTIGI UN RĂZBOI
INFORMAȚIONAL
TRADUCERE DIN ENGLEZĂ
DE IOANA ROTARU

„O excelentă lucrare de istorie, atent cercetată și minunat scrisă, și în același timp un studiu profund al unei probleme centrale a timpului nostru. Trebuie citită de toți cei care caută o perspectivă asupra tuturor minciunilor războiului și a tuturor războaielor minciunii.”

Timothy SNYDER

„Cartea de față este o cercetare istorică și o analiză critică, scrisă cu talent literar. Peter Pomerantsev sapă adânc în istoria războiului informațional pentru a ne ajuta să înțelegem cum să luptăm împotriva șarlatanilor și a traficantilor de frică în prezent.”

Anne APPLEBAUM

VÂNTURILE, VALURILE...

DESPRE AUTOGRAFE*

de VAL BUTNARU

Într-un acces de furie, o autoare de cărți de proză îi reproșă alteia că și-a permis s-o critice în timp ce-i oferise, ceva mai devreme, o carte de a sa cu autograful „*Cu prietenie*”.

Va rămâne pe veci, probabil, neelucidată cauzalitatea intimă între exprimarea unei atitudini critice și un mesaj lăsat pe carte în calitate de autograf. Dar ceea ce ne interesează în mod deosebit, acum și aici, în cadrul acestui eseu, este altceva.

Cât de mult trebuie să iei în serios sau să crezi în ceea ce scriu condeierii pe pagina de gardă a propriei opere? E posibil ca o simplă formalitate să fie percepută drept literă de lege? Drept adevărul în ultimă instanță?

Dacă cineva înșiră în grabă „*Cu prietenie*”, exprimă oare un astfel de autograf adevăratele sentimente nutrite de scriitor față de cel cărui îi oferă cartea? Și mai mult: dacă cineva, peste ceva timp, se supără și pune la îndoială onestitatea și sinceritatea mesajului în cauză și, pe deasupra, face publică propria nemulțumire, cât de potrivită este o asemenea reacție? E ca și cum te-ai îmbufna pe trecătorul care îți urează o zi bună în timp ce ziua numai bună nu se arată a fi – plouă mărunț și rece, iar ceața păcloasă destramă contururile obiectelor din jur. Chiar e atât de greu de înțeles că omul ți-a urat „*ziua bună*” dintr-un anumit reflex, fără să țină cont de condițiile meteo? Și-au spus cuvântul tradiția, obiceiurile, deprinderile și tot felul de așa trebuie de care e plină viața noastră. Să plouă, că de aia sunt plățiți!, ca să-l parafrazăm și noi pe actorul Mircea Dinică.

Ce autografe ar trebui să ofere un scriitor ca acestea să fie receptate, peste ani, ca o expresie a sincerității și nu ca un act formal, consumat banal la toate lansările de carte? (În acest sens, cunosc o excepție – Argentina Cupcea Josu, care își scria dedicațiile acasă, înaintea întâlnirilor cu cititorii, eliminând improvizarile periculoase.) Și, mai ales, ce cuvinte să aleagă ca ele, blestematele reptile grafice neiertătoare, să nu-l compromită mai târziu, în cazul apariției unor disensiuni cu destinatarul?

Există scriitori de felul acesta – adevărați și mari maestri ai autografelor, spre deosebire de umila mea persoană, care nu mă pricep să însălez pe pagina de gardă a unui roman o frază mai de dă Doamne. Pe parcursul anilor, am fost obligat să ofer o mulțime de autografe și aproape toate au conținut mesaje insipide, gen „*Cu prietenie*”, „*Cu afecțiune*”, „*Cu plăcere talentatului...*” A existat o singură

excepție, pe care o țin minte ca pe o întâmplare fericită. În 2010, după decenii de dramaturgie, îmi apăruse primul roman, *Cartea nomazilor din B.*, pe care-l oferisem lui Aureliu Busuioc. În acel moment, îmi venise inspirația să-i scriu doar două-trei cuvinte: „*Maestrului, de la un nomad*”. După acest incident fericit am reluat șirul platitudinilor consacrate – cu *prietenie*, cu *afecțiune* etc.

Mult mai târziu, într-un interviu al Doinei Ruști, am găsit și am decupat un fragment care mi se pare potrivit în contextul discuției noastre:

„Când mă gândesc la autografele colecționate de-a lungul vremii, cel mai des îmi apar în minte cuvintele astea: cu *prietenie*. Nu pun la socoteală acele cărți ale copilăriei, care veneau cu dedicație de la bunici, de la unchi și de la părinți, cărți cu pagină de gardă lucioasă, care parcă-i obliga să-și lase semnătura acolo, pentru veșnica pomenire. Nimeni nu le pune la socoteală, așa că le voi lăsa deoparte, pomenind doar perioada de școală, când în special profesorii simțeau periodic nevoia să-mi cumpere cărți, pe care mi le făceau cadou, cu autograf. Și-acum mai păstrez *Batrahomiomahia*, cu scrisul nervos al profesorului meu de greacă din timpul liceului. Tot el mi-a adus *Istoria literaturii elene* cu o dedicație din partea Adelinei Piatkowski. Evident, profesorul îmi scria întotdeauna ceva de genul cu «încredere deplină în inteligența ta»... Recunosc, este comod și aproape incolor să scrii «cu prietenie». E ceva mai onest decât «cu drag», care chiar e sec și penibil. Când am început să dau autografe, mi-am propus să nu scriu niciodată sintagma asta. E adevărat, nu întotdeauna am fost inspirată, tocmai de-asta adeseori prefer să scriu o urare, decât să fac nu știu ce legământ de prietenie, de care n-o să mă țin”.

Ce obișnuiau să scrie diferiți scriitori, în diferite epoci, pe paginile de gardă ale operelor lor? Pentru a răspunde la întrebare, nu am făcut nimic altceva mai simplu decât să culeg câteva mostre din arhivele Muzeului Național al Literaturii Române (cf. www.mnl.md):

„*Admirabilului artist, pictor Boris Neșfedov, cu prietenie și admirație. N.F. Costenco, 25 august 1939, Chișinău*”, autograf scris pe cartea lui **Nicolai Costenco Ore**, editată în 1939.

George Meniuc: „*Lui Petru Zadnipru, cu dragoste de prieten și cu prețuirea cea mai sinceră a talentului lui poetic. 16 ianuarie 1971*”, autograf scris pe cartea

lui **George Meniuc Scrieri**, vol. 1, editată în 1970.

Poetul **Nicolae Dabija** îi dedică scriitorului Petru Zadnipru un autograf pe cartea sa de debut, *Ochiul al treilea: „Poetului Petru I. Zadnipru – pentru bunătatea și dragostea părintească dintotdeauna față de ceea ce scriem. De la un ucenic, Nicolae. 30.04.1975”*.

Prozatorul **Victor Dumbrăveanu** îi scrie poetului Petru Zadnipru pe prima sa carte, *Insula de coral: „Lui Petru Ivanovici, scriitorului pe care îl stimez și îl prețuiesc mult pentru îndrăzneala lui și de la care încerc să deprind demnitatea și onestitatea omului în literatură – cu urări de bine și succes. Victor Dumbrăveanu, or. Chișinău, 10.12.1975”*.

Vlad Zbârciog scrie pe cartea cu care debuta, *Flăcări albastre, portocalii...*, următoarea dedicație pentru muzeograful Valeriu Nazar, directorul de mai târziu al Muzeului de Literatură: „*Lui Valeriu Nazar, ocrotitor al acestui grai și al acestei literaturi, cu multă stimă și respect. Mult noroc! Vlad, 6 februarie 1976*”.

Leo Butnaru îi scrie criticului literar Mihai Cimpoi un inspirat autograf pe cartea sa de debut, *Aripă în lumină: „În «focul sacru» nu-i păcat să-ți vezi și autograful. Cu toată dragostea pentru Mihai I. Cimpoi. L. Botnaru, VII.VI. LXXVI*”.

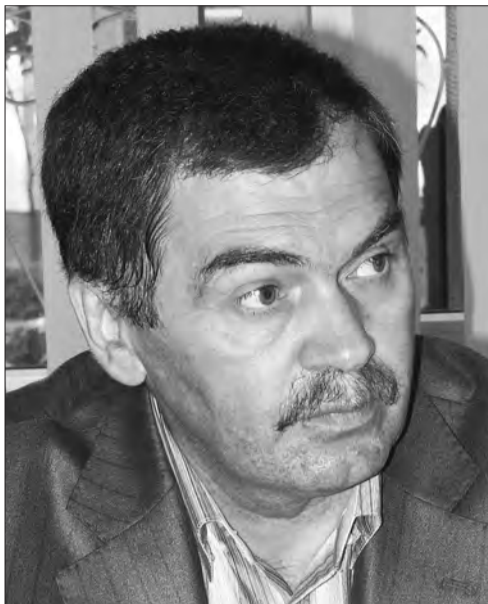
Debutantul **Arcadie Suceveanu** scrie pe volumul *Mă cheamă cuvintele* un autograf ceva mai simplu: „*Pentru Muzeul Literar din RSS Moldovenească, cu multă simpatie de la autor, 10 martie 1981*”.

Am să închei acest șir de urări scriitoricești cu două autografe scrise, ambele, de Grigore Vieru pentru Nichita Stănescu.

Primul este în *Numele tău*, volum publicat în 1968, și zice: „*Eminentului poet Stănescu Nichita care a dat noua strălucire și măreție dumnezeiescului verb român. Cu dragoste și aleasă prețuire. Gr. Vieru. București, 20 oct. 1973*”.

Al doilea este în *Approape*, volum publicat în 1974: „*Celui care cu ramura Poeziei sfințește aerul de sus, poetului Nichita Stănescu. Cu toată dragostea, Grigore Vieru. Chișinău, 21 aprilie 1975*”.

Cam în felul acesta stăm cu prietenii și cu autografele „*Cu prietenie*”.

DISCURSUL IDENTITAR ÎN OPERA MITROPOLITULUI GURIE GROSU

de NICOLAE ENCIU

Aflarea populației Basarabiei timp de aproape o jumătate de secol sub ocupație sovietică (iunie 1940 – iunie 1941, august 1944 – 27 august 1991) i-a blocat în mare măsură sau i-a atenuat identitatea firească – etnică, lingvistică, culturală și religioasă –, impunându-i-se o alta, fie străină și opusă propriei identități, fie falsificatoare. Acesta este un fapt istoric incontestabil. Ocupația sovietică nu a fost doar militară și politică, ci și culturală și identitară, iar valorile culturii naționale au suportat un tratament demolator și opresiv, fiind înlocuite cu altele, de proveniență externă, sovietică și comunistă.

Din acest punct de vedere, monografia *Mitropolitul Gurie – discursul identitar*¹ a cercetătoarei Silvia Grossu este de o actualitate și importanță atât teoretico-științifică, cât și nemijlocit practică, aplicabilă, dat fiind că nu a făcut, până în prezent, obiectul unor studii care să se axeze pe opera unui prelat, să scoată în evidență specificul acestui tip de discurs cu impact edificator pentru persoană și pentru comunitate în ansamblu. Având ecouri inclusiv în incertitudinile identitare prin care trec cetățenii Republicii Moldova – și nu doar după 1991, dar și anterior, atât în plan individual, cât și în plan social, comunitar –, problema investigată de autoare se înscrie în categoria traumelor istorice slab studiate și reprezentate în discursul științific, între acestea numărându-se o serie de probleme de ordin confesional, ce țin de reactivarea și legalizarea Mitropoliei Basarabiei, de raporturile acesteia cu Mitropolia Moldovei, supuse canonic diferiților patriarhii, de activitatea altor biserici separate de cea ortodoxă, de disensiunile interconfesionale, de combaterea stereotipurilor de gen, de dezinteresul și indiferentismul confesional ș.a.

Din aceste considerente, monografia Silviei Grossu este de o actualitate și importanță științifică și aplicativă deosebită, constituind o cercetare de largă cuprindere asupra operei Mitropolitului Gurie Grosu (1877-1943) și fiind axată pe cultivarea, construirea și afirmarea identității religioase, culturale și sociale a societății basarabene de la începutul secolului al XX-lea și până la Al Doilea Război Mondial. Este o problemă de mare interes științific, novatoare ca abordare și imperios necesară pentru reevaluarea activității ecleziastice și culturale a lui Gurie Grosu – întâi-stătătorul Mitropoliei Basarabiei, cercetător al istoriei Bisericii Ortodoxe, organizator al bisericii basarabene, ctitorul „Luminătorului” (prima

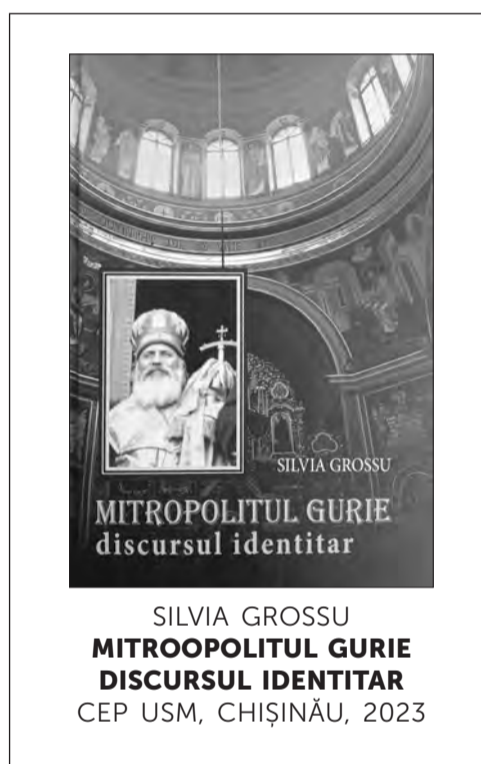
publicație periodică cu caracter religios în limba română din Basarabia), traducător de literatură ecleziastică, alcătuitor de manuale școlare pentru învățământul teologic, fondatorul primei instituții de învățământ superior la est de Prut.

Obiectivul investigației Silviei Grossu a constat în reconsiderarea locului și rolului jucat de ierarhul Gurie Grosu în revirimentul național și confesional al românilor din Basarabia din prima jumătate a secolului al XX-lea, demers justificat prin puternica lui personalitate, modelatoare de comportamente în perioade de maximă tensiune identitară pentru soarta românismului în acest spațiu, iar demersul autoarei vine să elimine o seamă de goluri informaționale privitoare la activitățile ilustrului prelat într-o epocă de mare rezonanță în istoria românilor, prin optica discursului identitar, dominant în opera și în activitatea sa.

Monografia constă din introducere, cinci capitole, concluzii generale, bibliografie cu circa 600 de titluri, 18 anexe, 7 figuri și 2 tabele. Fiind realizată din perspectiva exigențelor cercetării istorice, lucrarea Silviei Grossu oferă o deschidere către mai multe domenii de cercetare: cel al statutului clerului în societatea tradițională, al retoricii, ca mijloc eficient de realizare a misiunii sociale și al demersului identitar pentru păstrarea ființei naționale ș.a.

Lucrarea conține o pertinentă argumentare a actualității temei investigate din perspectiva dezvoltării științei istorice și din cea a practicii sociale, precum și o amplă analiză critică a surselor istorice valorificate. Într-un compartiment aparte al monografiei, autoarea analizează esența teoretică a viziunii prin care a realizat lucrarea. Elucidează nivelul actual al cercetărilor în domeniu pentru a stabili pozițiile de la care preia rezultatele științifice ale premergătorilor și începe a dezvoltă cadrul teoretic în care se desfășoară analiza discursului identitar. Argumentează alegerea viziunii de cercetare prin faptul că Gurie Grosu, indiferent de funcțiile deținute în ierarhia Bisericii Ortodoxe, a excelat prin mijloacele retoricii ca să transmită mai elocvent către reprezentanții clerului și către enoriași mesajele sacramentale, izvorâte dintr-o excelentă cunoaștere a teologiei, o trăire duhovnicească exemplară și o conștientizare certă a rolului său în procesul istoric.

O atenție specială este acordată elucidării reperelor istoriografice ale temei investigate, axei de valori identitare ale operei lui Gurie Grosu, strategiilor discurs-

sive în opera Înaltului Prelat. Silvia Grossu analizează domeniile prioritare în care s-a manifestat mitropolitul Gurie Grosu, relevând, în acest context, evenimentele, tendințele și procesele care configurau viața societății basarabene, misiunea asumată de a contribui la propășirea ei prin păstrarea credinței ortodoxe, printr-o mai bună înțelegere a învățămintelor ei, prin asigurarea dreptului la carte românească a cât mai multor oameni și prin cultivarea educației, limbii, culturii naționale.

Așa cum afirmă autoarea, istoriografia temei acoperă două segmente temporale: cel din timpul vieții lui Gurie Grosu, când au apărut câteva lucrări edificatoare pentru problematica cercetată, și cel de după anul 1990, când începe cercetarea, care avea să se dimensioneze spre a cuprinde noi și noi aspecte din generoasa activitate și operă a distinsului cărturar. Astfel, a fost analizată activitatea ecleziastică, care avea ca specific o mare implicare în activitatea misionară, activitatea culturală de alfabetizare a maselor, care erau necărturate în mare parte, de editare de cărți, deschidere de unități de învățământ. Între ele, o jumătate de secol de interdicție a cercetărilor, până și a numelui Mitropolitului, cu atât mai mult a contribuțiilor sale la afirmarea românismului prin cultură și credință în Basarabia.

Sunt de menționat numeroasele dificultăți surmontate de autoare în procesul de studiere critică a surselor, care adeseori sunt contradictorii, în special cele legate

de *Cazul Gurie*. Identificarea mai multor surse inedite din arhive și biblioteci, atât din România cât și din Republica Moldova, a dat posibilitate Silviei Grossu să reconstituie o parte a evenimentelor produse în acea perioadă, ținând cont de lipsa de acces la dosarele Sfântului Sinod și la Înalta Curte de Casație. Este un merit al autoarei faptul de a fi abordat cu o maximă obiectivitate modul în care Mitropolitul s-a implicat în procesul de autoapărare.

O atenție specială în monografia Silviei Grossu se acordă sistemului de valori afirmat și apărut de Mitropolit în viața de zi cu zi și în opera sa. Acestei problematice îi este consacrat capitolul *Axa de valori identitare ale operei lui Gurie Grosu*. Aici, autoarea examinează reperele identitare de care se conducea acesta în activitatea misionară, desfășurată în localitățile mari și mici ale Basarabiei pentru o mai bună înțelegere a învățaturii ortodoxe, confruntată atunci cu propaganda bolșevică și o mișcare sectaristă puternică. Sunt analizate formele de comunicare consacrate de practica religioasă, unele dintre acestea fiind cele mai eficiente în acea perioadă. Reconstituie, de asemenea, cadrul problematic al „Îndreptării calendarului”, pentru a sincroniza societatea basarabeană la ritmurile timpului trăit de statele europene care au introdus schimbarea calendarului. Și prin tratarea acestei probleme lucrarea capătă o deosebită actualitate, fiindcă, dincolo de această tentativă de a îndrepta calendarul, și în prezent o bună parte din societate se conduce după calendarul vechi. Un reper sigur al construirii identității în spațiul basarabean, așa cum argumentează autoarea în subcapitolul respectiv, îl constituie cultivarea limbii române, ca factor esențial în sporirea gândirii sociale și a memoriei colective. O atenție specială este acordată punerii în valoare a contribuțiilor Mitropolitului la editarea revistelor cu profil religios, la traduceri, editarea abecedarelor și altor tipărituri importante.

La o privire de ansamblu, monografia dr. Silvia Grossu constituie o investigație interdisciplinară, realizată prin optica discursului identitar, a modului în care opera și activitatea Mitropolitului Gurie Grosu a influențat revirimentul național din Basarabia în prima jumătate a secolului al XX-lea. De o reală utilitate și importanță științifică și practică sunt inclusiv anexele care întregesc tema investigată de autoare: *Glosarul*², conținând explicarea unor termeni specifici precum „hiritisire”, „omilie”, „pateriță”, „encomion”

ș.a.; *Spîța neamului* – arborele genealogic al branșei paternale a Mitropolitului Gurie (1758-2017)³; *Tabloul lucrărilor lui Gurie Grosu*, identificate de competitoare în centrele de documentare din spațiul românesc⁴, pentru facilitarea accesului tuturor celor interesați de multitudinea de scrieri ale lui Gurie Grosu; nu în ultimul rând, *Cronologia* cvasiexhaustivă a vieții și activității lui Gurie Grosu⁵.

În urma unei investigații interdisciplinare de mare anvergură, dr. Silvia Grosu demonstrează cu lux de amănunte caracterul reprezentativ și relevant al figurii Mitropolitului Gurie Grosu pentru istoria Basarabiei, valoarea deosebită a discursului identitar al operei sale, cu posibilitatea oferirii unor noi deschideri pentru cercetarea istoriei noastre naționale⁶. Pentru factorii de decizie din Republica Moldova, autoarea recomandă elaborarea unui proiect de stat, panoramic, pentru toate domeniile de dezvoltare, în vederea configurării unui discurs identitar modern, având la temelie o platformă de consens bine stabilită, de pe care să derive alte platforme de consens pe domenii aparte.

În această ordine de idei și având în vedere existența și manifestarea obiectivă, reală, în Republica Moldova, a unor clivaje identitare, religioase, lingvistice și de altă natură, ar fi fost, credem, de o reală utilitate explicarea modalității în care ar fi posibilă atingerea unui consens între „ideea națională” și conceptul de „cel de-al doilea stat românesc”. Altfel spus, în ce măsură perspectivele Republicii Moldova de integrare în Uniunea Europeană corelează/ consună cu conceptul de „cel de-al doilea stat românesc”?

Cert este faptul că obiectivul Republicii Moldova de asimilare a valorilor comunității europene în practica edificării unei societăți democratice, presupune cu necesitate un reviriment în abordările acestei problematice, precum și intensificarea demersului recuperator al istoriei noastre naționale. Așa cum, pe bună dreptate, afirmă autoarea, în ultimele două secole, discursul identitar al locuitorilor din spațiul pruto-nistean a fost reprimat, iar reperatele de legitimare identitară au fost mult timp falsificate, deformate, substituite ori chiar strivite cu brutalitate. În consecință, memoria colectivă, care constituie tezaurul imaterial al unei comunități și coloana sa vertebrală, a rămas deteriorată și mutilată pe segmente esențiale. Chiar și după desprinderea de imperiul sovietic și proclamarea independenței Republicii Moldova, dilema identitară în arealul geografic pruto-nistean mai persistă încă, fiind alimentată inclusiv ideologic.

Tocmai din aceste considerente, rezultatele investigației de mare anvergură și importanță a dr. Silvia Grosu sunt de natură să contribuie eficient la soluționarea numeroaselor și complicate aspecte privind actuala derută identitară a cetățenilor Republicii Moldova.

NOTE:

1. Silvia Grosu, *Mitropolitul Gurie – discursul identitar*, CEP USM, Chișinău, 2023, 324 p.
2. *Ibidem*, p. 225.
3. *Ibidem*, p. 273-274.
4. *Ibidem*, p. 267-272.
5. *Ibidem*, p. 259-267.
6. *Ibidem*, p. 253-254.

11 > bine, nu am atestat la nimeni un cult mai mare al dicționarelor ca la Eugen Lungu. La mijloc e și o „deformare” profesională, cum se spune, întrucât orice redactor de carte e un captiv al lexicoanelor, dar în cazul lui E.L. e mai mult de atât. E o religie. Religia unui teolog care nu se mulțumește cu interpretarea literală a dogmei, care identifică toată fisurile construcției, dar nu pentru a le lărgi, ci pentru a le umple discret, consolidând o zidărie de veacuri. Și nu prin gestul grăbit al cărpaciului, ci prin lucrarea meticuloasă și creatoare a restauratorului, care își face mortarul și își mixează culorile după rețetele epocii. De aici, din această conștiință filologică autocultivată și articulată răstimp de decenii, vin preocupările lui E.L. pentru cuvintele și expresiile limbii, pentru comportamentul uneori idiosincrasic al acestora, pentru (pre) istoria lor deseori necunoscută, pentru punțile pe care acestea le aruncă în taină unele către altele, parcă sperând înadins că niciun cititor nu le va sesiza manevra și, astfel, vor continua să dăinuiească acolo unde le place mai tare: pe tărâmul misterului. E.L. nu le acordă însă această șansă, vânaș fluturii enigmatice ai sensurilor cu plasa uriașă a erudiției și intuiției sale de om

COT, COVID ȘI ENDASEA

Nu-i lectură a dicționarelor care să nu-ți prilejuiască surprize. Chiar și cele mai bune dicționare pe care le-a creat vreodată mintea umană păcătuiesc prin aceasta.

Dar păcătuiesc oare? Ce haz ar mai avea dacă nu te-ar ului, din când în când, cu un articol sau cu o formă neașteptată a vreunui cuvânt. Sau – Doamne ferește! – ar fi perfecte și, sătul de atâta perfecțiune academică, ți-ai dori să nu mai părăsești nicicând Wikipedia? Cu ce ne-am ocupa noi, filologii, orele, dacă nimic, într-un dicționar, nu ne-ar stârni stupeoarea și ne-ar lăsa doar cu savoarea obișnuită a unui *tapas* energizant pentru creierul hoinar printre cuvinte?

Webster New International Dictionary of the English Language, Second Unabridged Edition (în continuare, *Webster 2*), adică ediția cea mai apreciată de specialiști (scriitori, ziariști, profesori etc.) a celebrului dicționar, în varianta lui de la 1947 – da, da! cea în care steagul Germaniei e încă cel inventat de naziști și cam toată terminologia filozofică grecească e la ea acasă –, pe pagina 613 a primului volum ne prezintă un cuvânt neașteptat: **COVID**!

Să te freci la ochi, nu alta! După cum am și făcut, știind prea bine că ceea ce se cheamă „covid” e un fenomen de dată recentă. Nu-i oare covidul cauza acelei pandemii care ne-a sunit neuronii sau, după cum se vede în numeroase cazuri, i-a șters cu totul de pe dischetă, antrenându-ne specia într-o rotire elicoidală spre miezul unui dezastru global la care încă nu am ajuns, dar urmează, cu abnegația și tupeul unui burghiu?

Negura șocului s-a împrăștiat însă de îndată ce mi-am aruncat privirea spre definiție. Ce ușurare! Era vorba de un alt „covid”, și anume, de acea unitate de măsură care, în Madras, Calcutta și Bombay (Mumbai), desemna o lungime de 18 inchii (meticulos, dicționarul precizează: 0,4826 de metri), în Ceylon, o lungime de 18,23 inchii, iar în Arabia, de ditai 19 inchii. Și mai interesantă este etimologia cuvântului. *Webster 2* ne spune că acest „covid” e varianta englezită a unui termen portughez din coloniile Indiilor de Est: „côvado” – o unitate utilizată în principal de croitori și de negustori pentru a măsura lungimea stofelor. Firește, și la portughezi cifrele diferă, oscilând de la 65 la 67 de centimetri, în funcție de marfă. Pe de altă parte, prestigioasa Universitate Stanford a editat, în 1958, un dicționar portughez-englez în care „côvado” este echivalat cu străvechiul „el” („antebraț”), altfel spus, cu o lungime de... 45 de inchii la anglosaxoni, 37,2 la scoțieni și numai 27 la flamanzi (până și aici se vede cine a avut brațul „mai lung” încă din cele mai vechi timpuri)! Să nu ne împotmolim însă în aceste diferențe, imposibil de încarcerat în celulele cenușii ale scoarței, căci dacă mai studiezi un pic problema, află ceva și mai interesant. Și anume, că un „côvado” era egal la lusitani cu trei „palmos” (tălmăcirea este, cred, superfluă)! Ajunși aici, e cât se poate de firesc să ne întrebăm dacă nu cumva am pășit pe solul familiar al unor etimologii comune? Și da, chiar acolo ne aflăm, căci „côvado” provine din latinescul „cubitus”/„cot”. E adevărat că în portugheză „cotul” anatomic se traduce drept „cotevêlo”, dar să nu uităm că acesta s-a format prin metateză de la „covețelo”, un cuvânt galician vechi ce provine din același „cubitus” roman. Și la noi „cotul”, ca unitate de măsură, variază între 63 și 66 cm, dar nu asta contează, cât efervescența de forme pe care a produs-o „cubitus”-ul latin în timp, ajungând, în cele din urmă, la „covid”.

După cum bine observa un comentator al actualității, denumirea de COVID-19 e cât se poate de grăitoare pentru vremea în care trăim. Grăitoare în special pentru lipsa de fantezie a oamenilor de știință, dar și a celor de rând, care au adoptat numele savant fără baremi tentativa de a-l reboteza în maniera altădată atât de spectaculoasă a geniului oral. Unde sunt „vârșatul de vânt” românesc, neagrecesca „dropică”

(cu adevărat) al cuvântului (cel mai recent exemplu de „vânătoare” e volumul al doilea din seria *De ce spunem așa*, editat la ARC, 2024). Același instinct filologic trage de sforile percepției și argumentației inclusiv în lucrările sale de critică și istorie literară; așa zice că, nu de puține ori, acesta primează, chiar dacă disertațiile elaborate pe marginea unei opere sau elegant însă ilatele medalioane literare ne-ar putea face să credem că, uite aici, omul e altul. Nu este. E.L. rămâne eminentamente un filolog, un cărturar care judecă lumea, literatura, creatorii, cărțile din interiorul cuvintelor, din mecanica cuantică a tălcurilor. Acolo, în atomul cuvântului, se află cabinetul său de lucru. Și tocmai din acest motiv el este cel mai bun explorator al literaturii (și scriitor despre literatură) pe care l-a dat vreodată piciorul nostru basarabean de (zic unii) rai.

În semn de omagiu față de E.L., mă încumet să-i dedic mai jos câteva fragmente dintr-un text pe care l-am scris sub influența tabletelor sale filologic-detectiviste. Textul meu suferă, firește, de epigonism. Dar asta nu mă sperie. M-ar speria dacă nu ar cădea deloc sub incidența modelului.

(de la „ydrópikas”, zice Scriban) și „cowpox”-ul englezesc? Vaccinarea și medicația eficientă au distrus nu doar aceste boli, ci se pare că și imaginația oamenilor, care le-a însoțit dintotdeauna.

Căci dacă aveau puțină imaginație, dar mai ales cultură, microbiologii și infecționiștii ar fi deschis baremi un dicționar, din pură curiozitate. Nu o au, căci curiozitatea se cultivă, iar epoca noastră nu se obosește cu așa ceva.

Îi e în **cot**, cum s-ar spune, și chiar asta a denotat covidul: că pe nepăsători și conspiraționiști i-a durut în **cubitus** de molimă, pe când oamenii de știință habar nu au avut cu ce și-au dat... **coatele**.

/.../

Navigând pe paginile aceluiași *Webster* clasicizat, e normal să ne întrebăm: cum e reprezentată România acolo? Mai exact, limba și cultura românilor?

E o întrebare nelipsită de importanță, căci dicționarele enciclopedice consemnează tot ce este mai valoros și mai demn de memorat nu numai din trecutul și prezentul celor cu care vorbesc aceeași limbă, ci și din prinosul altor popoare la binele universal. La capitolul acesta noi avem cu ce ne lăuda și dicționarele mai recente din lume sunt destul de corecte în raport contribuțiile noastre. *Webster*-ul interbelic însă e mult mai parcimonios cu „românimea” și vădește un fapt destul de neplăcut pentru români: percepția acestora nu era pe atunci directă, ci indirectă, fiind modelată prin prismele culturale și, în consecință, semantice ale celor care ne-au stăpânit.

De ce este atât de semnificativ acest lucru astăzi, când lucrurile par să se fi remediat un pic în folosul nostru? Este, deoarece niște clișee și stereotipuri culturale s-au format în epocile anterioare – în ceea ce ne privește, chiar la începutul acelei perioade postcoloniale al cărei produs este și dicționarul citat. Prejudecățile, inclusiv printre oamenii culti, s-au transmis din generație în generație, pornind deseori chiar de la acele informații frugale pe care i le ofereau, de exemplu, unui ziarist newyorkez grăbit paginile mult prețuitului *Webster*.

Un exemplu la suprafață este chiar epitetul „Romanian” care desemna, în cea mai solidă lucrare lexicografică americano-britanică de la mijlocul veacului trecut și încă mult timp după aceea, „ceea ce este asociat sau aparține romilor” („to Romany”). Dacă ținem să-i găsim totuși pe români acolo, ar trebui să căutăm transcrierea numelui nostru după rostirea slavă a acestuia: „Rumanian” sau „Roumanian”, ultimul având o ortografie trecută, evident, prin filtrul francofon.

Și mai curioase sunt tabelele din dicționar care afișează denumirile specifice ale unităților de măsură din aproape toate țările de atunci ale globului. Pe lângă unele contribuții corect semnalate ca fiind pur românești („vadră” ș.a.), apar în dicționar și denumiri specifice mai curând stăpânirii otomane: destul de cunoscuta „dimerlie” (banița pentru cereale de circa 24 de litri, ne înștiințează *Webster 2*, deși la noi volumul variază de la o regiune istorică la alta), dar și misteriosul „halibiu” sau extrem de interesantul... „endere”.

Trebuie să mărturisesc că mi-a luat ceva timp până mi-am dat seama că, în ambele cazuri, e vorba de o elementară eroare de transcriere: „halibiu” vine, firește, de la tc. „halebi”, care a dat în română „halep” („cot”, după Scriban, care menționează și un „cotu de Alep”, egal cu 0,69 m), pe când „endere” este, de fapt, tc. „endese”, adică „endaseaua” românească, o unitate de măsură pe care o găsim în același dicționar al lui Scriban (1939). Dicționarele turcești nu fac decât să confirme definiția pe care ne-o oferă renumitul lexicograf român, și anume că „endasea” este tot un... „cot”, desemnând aceeași lungime de circa 65 cm.

Uite așa o călătorie de la un **cot** al limbii la altul, adică de la... **covid** la **endasea**.

PLURALIA TANTUM

Foto de Nicolae RĂILEANU

LEO BUTNARU:

JURNAL IN MARGINILE ISTORIEI LITERARE LX

18.I.1977

Mașina gunoierilor vine la 17.30. Băbuțele însă ies în curte și o așteaptă cu mult timp înainte. Se tem, probabil, că nu vor auzi clopotul gunoierului ce dă turul blocului sau că nu vor reuși să coboare scările în timp util. Ar putea să rămână cu gunoiul în casă...

În ora de vârf, băieții lui Petru Cărare au aprins o peliculă de cinema în troleibuz, strigând: „Ieșiți, va exploda!” Fumul dens, înăbușitor a speriat de moarte călătorii. Tipete, îmbulzeală! Dar și repercusiuni ce trebuie aplanate de părinte!

21.I.1977

Caligrafie, în secolul nostru? Scrisorile primite la redacție demonstrează contrariul. Să știi doar, aproximativ, cum arată literele, nu să le mai și caligrafiezi: te salvează mașina de dactilografiat. (Una dintre care, o „Olimpia” excelentă, am catapultat-o de la balconul etajului 4... Confuzii, stupizenii, nervi. Pe scurt, ca într-o familie cu om al scrisului...)

A citi un ziar, o carte în timp ce călătorești, fie chiar și prin locuri cunoscute ție, mi se pare o aberație.

Pentru a izbândi în notele de călătorie, trebuie să încerci acut sentimentul de teamă că, poate, de aici încolo, nu-ți va mai fi dată șansa de a reveni în acele spații.

Din metaforele vânătoarești ale iacuților: Ursul – mișosul, picioare strâmbe, bunicul, negrul, stăpânul pădurii; Lupul – coadă lungă; Elanul – umbrosul (!); Arma – găunoasa, scorburoasa; Lațul – gătuilă.

28.I.1977

Ieri, la USM, adunare de partid deschisă (așa-zisă), la care avem acces și noi, ne-comuniștii. Mai ales că s-a luat în discuție creația tinerilor. Damian: „O evoluție interesantă are poezia lui L.B., care se deschide spre semnele lumii contemporane”. Abundență de „pomeneli” ca nicidecum altădată, în ceea ce mă privește: festival, publicistică, tânăr membru al US etc. La o adică, nici n-ar fi fost nevoie de abundență, dat fiind că sunt obișnuit cu trecerea sub tăcere a numelui meu și scoaterea în evidență ale celor de „rimofili”. Dar...

Printre altele, Lupan a vorbit taciturn-su-părat de boemii care, uneori, „își înlănțuie discuțiile cu lanțuri de pahare”. Pomeni numele a vreo zece scriitori pe care paharul i-a dus „acolo” înainte de vreme.

În Chișinău, o mulțime de femei ce bat cu târnăcoapele în pământul înghețat, săpând gropi și sădind brazi. Majoritatea din ele sunt aduse de la țară, din satele din împrejurimi. Ce simbol trist: femei care plantează brazi, iarna, când e frig afară și în suflete...

A. constată: „Cred că astăzi poezia latino-americană e cea mai viguroasă”. Eu: „Dar poezia nu e patinaj artistic la care se organizează întreceri europene, americane, mondiale... Aici nu există lideri, favoriți”. Ioc unitate de păreri...

Niciodată numele lui Petrarca, Dante, Eminescu, Camus, Kafka etc. nu vor fi cunoscute de tot atâția oameni, pe câți îi fascinează numele unor sportivi, de „tre-cătoare” glorie totuși.

30.I.1977

Un coleg, când are ocazia, citește cu atenție fel de fel de liste ale trăitorilor din cămine muncitorești, studentești, cele de pe la cârmuirile colhozurilor. Din acestea, zice, își alege nume pentru eventualele personaje ale prozei sale. (Dar câtă proză să scrie și el de citește tocmai atâtea liste?...) Nume... neutre, care „nu spun nimic”, însă sunt parcă mai „funcționale” și mai sugestive decât: Stejaru, Voinicescu, Soroceanu etc.

Unul dintre primii traducători ai lui Baudelaire în rusește a fost – oarecum paradoxal?... – poetul-revoluționar Iakubovici, membrul al organizației extremiste, care l-a asasinat pe țarul Aleksandr II.

4.II.1977

Până la vocalele „colorate” ale lui Rimbaud, în Antichitatea chineză culorile erau: albă – a metalelor; verde – a copacilor; neagră – a apei; roșie – a focului; galbenă – a pământului. Pe la noi sensurile sunt... naturalizate: roșu – dragoste; galben – despărțire sau gelozie; verde – invidie; alb – puritate, inocență; violet – duioșie, melancolie. (Vers din Cartea cântecelor chineze: *Fete la plimbare ca norii pe cer.*) Ernst Jünger zicea că A e regele tuturor

vocalelor. „Laudă pe A ca pe prima și cea mai nobilă vocală, care în același timp ar fi mama tuturor vocalelor” (după Ernst Jünger). La Rimbaud, A este negru, la Jünger – roșu de purpur; la primul, O este albastru, la cel de-al doilea, neamțul, – galben (nobil); E coincide la ambii – alb. Creând unele metafore, Cehul Vítězslav Nezval raportează configurația literelor latine la configurația figurii umane, dar nu doar în chip exterior, ci și în cel de conținut, etc.

Apollinaire: „Când omul și-a zis să imite mersul, el a creat roata – obiect neasemănător piciorului. Acesta a fost suprarealism inconștient”.

11.II.1977

Despre scriitorul-veteran G. Meniuc, Esinencu zice: „Stă în gaură de unul singur. Iese doar ca să-și mai ia câte vreo medalie, apoi – țuștil îndărăt în vizuină”. Viață/tactică și asta... De a nu-ți băga nasul, ai putea să și greșești...

De multă, de foarte multă vreme poporul nostru a spus „moarte bună”, dar nu și „viață bună”. „Retrăgându-se” în laconismul unei constatări, spune despre cineva că „a murit de moarte bună”, sens paradoxal, neîntâlnit în alte limbi. Ar ține de specificul nostru etnic, de ceva anume ce ne este caracteristic? De psihologia și modul de a raționa oarecum ciudat...

27.II.1977

Suntem tot mai des „ciupiți” de C.C. Literatura publicată în „Tinerimea...” le cam stă în gât. Merge greu. Unii înși au grijă să fim ținuți în șah permanent. C., D., B. Unul nu mai e, al doilea pleacă, B. își caută și el un alt loc.

„Sovietskaia Moldavia” critică *Mirosul de gutuie coaptă* a lui Druță. Nuvela a apărut încă acum patru ani, însă, aici, tot atâta vreme a fost trecut sub tăcere... Acum?... Vedeți, neavoastră... Se știe de unde pornește campania.

Și tocmai acum câteva zile mi s-a ivit ocazia să plec la Moscova. L-am rugat pe Ion Druță să-mi facă rost de un bilet de favoare pentru *Sfânta sfintelor* (Teatrul Armatei). M-a invitat să-i fac o vizită acasă. Plecând de la el, am rămas convins că, acolo, la Moscova, Druță e mult mai

informat decât s-ar crede despre cele ce se pun la cale la Chișinău. Zicea că vrea să rupă orice legătură cu editurile și teatrele din Moldova.

Mă muștră ușor că aș fi, chipurile, prea timid. „Și atunci, la întâlnirea de la Institutul Agricol, când te-am cunoscut, rămâneai la vreo douăzeci de pași în spatele nostru” (modul lui de-a exagera cu bună intenție...). Excesul de modestie îl tratează drept un neajuns al moldoveanului. „Suntem prea nu știu cum, așa...”

Îmi arată decupările recenziilor la spectacolele sale, apărute la Vilnius, Tula etc. Elogioase. Mai zice: „Sovietskaia Moldavia” însă nu pot s-o citec. Cam știu ce scriu. Mă pricep”. (Însă numărul curent al gazetei chișinăuene îl avea la îndemână!)

La Moscova te poți întâlni și cu cei cu care ani de zile nu te-ai văzut la Chișinău: Ion Macovei, sufletist, foarte talentat, curcior prin felu-i de-a fi.

La spectacolul *Sfânta sfintelor* – foarte mulți moldoveni. Moscova parcă focalizează, dar și risipește iremediabil.

Iarnă grea, pentru aeroporturi. Amânarea zborurilor. Așteptăm 8 ore la Kiev, 16 – la Moscova.

În troleibuz toți înșii sunt egali. În orice caz, nimeni nu se interesează care ar fi cel mai deștept. Doar că pe cei din spate îi cam hurducă, îi deranjează ceva mai mult. Uniunea noastră e tot un fel de troleibuz. Pe locurile din spate, pe cele de deasupra roților, șed Druță, Cărare, Vasilache și câțiva tineri.

Anatol Ciocanu îmi propune să traduc ceva pentru almanahul „Meridiane” – doi poeți turci. Zic: „Lasă-i pe mâna mea, să mă răzibun pentru asupririle la care ne-au supus în trecut”.

Ieri, la Uniunea Scriitorilor din Moldova, Nic. Savostin vorbește foarte frumos despre Druță, acuzând negliobla „băștinașă” care atacă opera acestuia.

5.III.1977

Ieri, după 22.00, mare cutremur de pământ, care a pus egalitate între toți. Pe scările blocurilor – spaimă aproape animalică. Țară ghinionistă. N-au cruțat-o apele, n-a cruțat-o nici cutremurul... Națiune îndurerată, de secole și secole...

Statui nude. Din căminele de bărbați ale uzinei de tractoare a zbughit-o o turmă de cadâne despuiate.

La Radio București, Pop Simion vorbește despre zguduitorile, tragicele urmări ale cutremurului. Inginerul Gheorghe aleargă cu sufletul la gură spre casa a cărei construcție fusese terminată doar cu câteva zile în urmă, sub conducerea lui. Plânge la temelia ei: casa a rezistat! Lumea îl poartă pe brațe.

Forța noastră de suflet, forța noastră de cuget, forța noastră de corp – să facă tot posibilul pentru apărarea vieții: și forța noastră de cuvânt.

CRONICĂ LITERARĂ

„...TOATĂ VIAȚA MEA E UN PERFORMANCE”

de OXANA GHERMAN

Cum e poezia ta? mă întreba Lena Chilari într-o seară de iunie, la cafe *Insomnia*. Cum sunt eu, am răspuns fără ezitare. În același sens, poezia Lenei Chilari e o expresie a forței, a energiei, a intensității emoționale. O poezie care trebuie citită din subtext către (ră)sunet. Experiența autoarei la nenumăratele lecturi publice, festivaluri, evenimente open mic, spoken word etc. avantajează textul scris, la capitolul accent, ritmicitate, sens, impact, fapt sesizabil în cea de-a doua carte a ei – *Ludmila răstoarnă munții* (Casa de Editură Max Blecher, 2024).

O *Ludmilă care răstoarnă munții*, femeia din poezia Lenei Chilari nu se conformează modelelor/ așteptărilor sociale, nu renunță la sine pentru a fi acceptată, nu și modelează (mutilează?) propria imagine în scopul afirmării, ci din contra – își etalează ostentativ felul de a fi în fața celor care înclină să vadă mai degrabă ceea ce seamănă oamenii între ei, decât ce îi face unici. În fața limitelor („m-am rugat la tavan/ să vină tata să mă salveze”), a ostilității și violenței din lume, personajul Lenei Chilari stăruie să rămână vertical, să-și urmeze traiectul, să fie așa cum l-a produs realitatea.

Ființă aprigă și avidă, acest personaj pare că vrea să înghițită lumea: „am continuat să mănânc tot ce găseam în cale/ medici prieteni veniți în vizită amici trecători străini/ nu m-am săturat niciodată” (*Atunci când am fost lovită cu pumnii*); „sunt o poezie înfometată/ o inimă în limb în care te-am găsit adult” (*Mi s-a mărit orizontul în care în sfârșit îl văd pe celălalt*). Sensibilitatea i se manifestă prin deschidere, empatie, conexiune afectivă. Este, așadar, o femeie care suferă pentru toate femeile umilite, rănite, vulnerabilizate, pentru felul în care oamenii se tratează unii pe alții, pentru propriile eșecuri cărora le face față datorită unui singur reper moral: „tata, acum că am 26 de ani și fac ce-mi place/ tu zici să-mi aranjez viața/ suntem la spital/ te uiți la mine și mă întrebi de bani/ iar eu îți feresc privirea” (*Tata, ieri am băut trei pahare de vin și am vomat*). O femeie care refuză să se maturizeze în sens social („nu vreau să fiu soția nimănui... /.../ să nu am identitate sau să fiu o extensie/ a mamei a mamei mamei sau a soacrei rele/ și eventual a unui călău cu ochi albaștri”), evită să se dilueze în relații matrimoniale și să nu-și mai aparțină; o copilă adultă („e greu să fii adult în casa în care ești copil”), care continuă să creadă în idealuri, deși acestea pălesc în fața realității.

Femeia din poezia Lenei Chilari își înfruntă frica de fi înghițită de mulțime. Ea delimitează zonele de interacțiune cu lumea de cele de izolare/ separație, într-o manieră declarativă, vehementă („lasă-mă să mănânc pizza cu usturoi/ pe terasa unor poeți geniali”). Poezia e, astfel, o replică tăioasă, un răspuns, o reacție la toate câte se întâmplă (*Critici adunate la nepotu' lui Thoreau*), dar și o cale către sine: „poezia a devenit o răzvrătire/ marea poetă Lena Chilari din republica Moldova/ care nu își cinstește părinții și patria/ nu are dreptul să trăiască în liniște/ nu a putut să tacă din gură niciodată/ poate doar exterminată/ ca navalinii neputincios în fața puterii/ și-a mersului lumii” (*Spatele lui navalinii din Konțlagher*). Personajul învață lecții din șocuri și suferințe, apoi depășește ce a învățat („nu mai cred în poezie/ & duceți-vă la dracu cu toții”), își stabilește principii și le încalcă, își pune singur sare pe răni, tinzând spre autosuficiență.

Și pentru că „e greu să scrii un poem și să nu te gândești la dragoste/ sau la mama”, personajul poetic își scrutează tangențial, așa cum se face azi, relația cu partenerii și cea cu părinții/ neamul/ comunitatea, găsind în subsidiar tot felul de traume și blocaje: „îmi place să nu știu exact ce suntem unul pentru altul” (*M-am îndrăgostit de zalan când am aflat că are depresie*); „după mine toți o să scrie volume despre mame și apoi o să se/ întrebe de ce sunt singuri” (*După mine o să se ascundă multă lume...*); „ți-ai spălat picioarele/ și te-am rugat să vii mai aproape ca să te

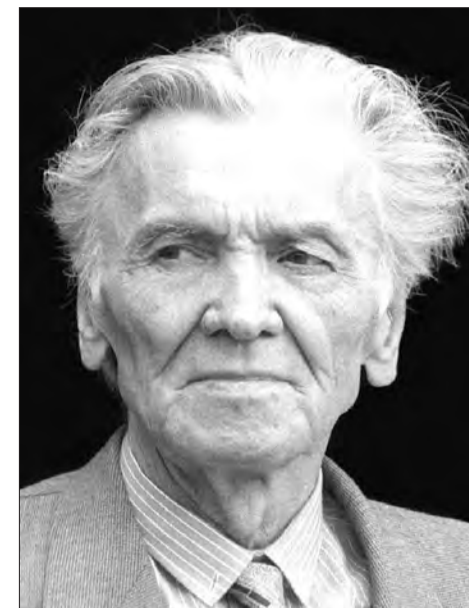
ștergi de mine” (*A fost o zi în care mi-ai spus...*). Iubirea este înțeleasă și trăită, în mod conștient, ca o formă de umilință, de prosternare, de răbdare a tuturor inconveniențelor în numele ideii de iubire. Chiar dacă realizează că „dragostea din capul meu e mai simplă decât cea reală/ care implică un om viu”, femeia nu încetează să caute sursa energiei erotice, să contemple problematica iubirii. O reprezentare a certitudinii că oamenii care nu s-au simțit vreodată iubiți sunt incapabili să iubească vom găsi în poeziile *Mamei mele loveless* și *O vulpe isterică este o vulpe lascivă*. Familia extinsă este un spațiu al conflictelor de valori („aici rudele mele mă vor pârî părinților mei pentru poemele/ pe care le scriu”), în care fiecare ins se irosește în așteptarea unei fericiri iluzorii.

Rețetele nu funcționează. Personajul își determină legitățile propriei vieți și se ia în stăpânire. Își generalizează experiențele și tinde să spună lumii ce a înțeles din ele. Maturizarea înseamnă un lung proces de cristalizare a viziunii despre viață, iar poezia e un spațiu de afirmare: „existența este o mlaștină care te umple de noroi apoi se usucă la/ soare dogoritor lăsându-ți o mână la iveală”; „dorul e o masă de ping-pong unde pasăm mingea de la unul la altul până când ratăm și să ratezi face parte din viață și asta este absolut în regulă”; „tăcerea nu e decât o opțiune/ destăinuire nu e decât o stație finală”; „omenirea e blândă cu cei care iubesc/ și vor să fie iubiți”; „să dai prea mult/ să ceri întruna/ și să nu scoți nimic din tine dar să ai o carcasă frumoasă este definiția eșecului”; „credința e un fir gros de păr pe care/ urmează să îl smulg”; „sentimentul de vină e o piatră care îți intră în papuc”. Toate secvențele apoftegmatice apar în urma unui exercițiu de acceptare a realității și oamenilor așa cum sunt, unei practici de adâncire în sine.

Cu o sintaxă ce pretinde o lectură de largă & profundă respirație, poezia din cartea Lenei Chilari poate fi citită interiorizând timbrul vocal al autoarei, dar și – fără vreo pierdere – în tonalitățile oricăror alte voci, poate fi strigată, șoptită sau tăcută și gândită. Exact ca autoarea, poezia trăiește din (vorba lui Baudelaire) plăcerea aristocratică de a displăcea, are curajul să deranjeze preconcepții și false pudori, să provoace indignări și să se expună criticii. E, pe alocuri, iritată, revoltată și pare că vrea să-ți pună creierii la loc. Strigă să te trezească. Și e atât de sinceră, firească, admirabilă pentru felul în care își trăiește viața – ca pe un performance.

FIRUL CU PLUMB

EMILIAN BUCOV
(1909-1984)

PASTEL

S-a ridicat
în toate labele vântul
și-a năvălit în văzduh sfâșindu-l.
– Stai, nu sufla, idiotule,
că nu mi-s gata ciubotele!
A dezertat,
din hambarul Polului, gerul
și se-nvârtește pe câmpul galben
ca jderul.
– Stai... mai domol, orbule!
Ce, au plesnit hambarele Nordului?
S-a năpustit,
cu oști de mătreață, zăpada
și fardează râtul orașului
ca o pomadă.
– Nu te pripi, ticăloaso,
că n-am nici lemne...
și-mi curg galoșii!
Afară
plopilor cădelnițează
prin unduire de ceață
strada – cu-o dungă albă pe față –
pare o vacă brează...
Nămeții s-au poticnit
în drum înnodat.
Cișmele de fum au profanat cerul.
Eu stau și sorb lichiorul
fanteziei...
...Iarna de-ar fi un pastel de
Alecsandri V...
Copilul de-ar fi ceva fără
poftă de pâine,
de pildă... un ecou.
Soția de-ar fi un simplu tablou...
Și-mi pisez gândurile
în creier rece și-adânc ca piua
– Iată-te, iarnă!
– U-u-u!
– Uf... bună ziua... dar...,
așteaptă un an
că n-am suman...
– U-u-u!
– Las', nu fă moft!
N-am nici mălai, nici cartof...

AM STRIGAT ÎN VIS*

de DAN CIUPUREANU

DAN CIUPUREANU (N. 1983, CRAIOVA) A DEBUTAT LA EDITURA VINEA ÎN 2014, CU VOLUMUL "EFECTUL CALMANTELOR", PENTRU CARE A PRIMIT PREMIUL PENTRU DEBUT ÎN POEZIE AL REVISTEI „TIUK!”. ÎN 2015 A PUBLICAT VOLUMUL DE POEZII „LIDERUL GRUPEI MICI DE LA GRĂDINIȚA DE STAT NR. 2”. ÎN 2016 A PUBLICAT ÎN FRANȚA CARTEA DE POEME „LES JEUX PARALYMPIQUES” (TRADUCERE DE CARINE NEDOV). PRIMUL SĂU ROMAN EDITAT A FOST „OMAR ȘI DIAVOLII” (POLIROM, 2017). ÎN 2018 I-A APĂRUT VOLUMUL DE POEZII „SMOKER'S SWAN SONG”. A APĂRUT CU CICLURI DE VERSURI, CU PIESE DE TEATRU ȘI CU PROZĂ SCURTĂ ÎN REVISTE LITERARE DIN ROMÂNIA, GERMANIA ȘI FRANȚA. REGIZOR DE SCURTMETRAJE: CÂTEVA DINTRE ACESTEA AU FOST SELECȚIONATE LA DIVERSE FESTIVALURI INTERNAȚIONALE. LOCUIEȘTE ÎN FRANȚA.

Muzica cântă, călătorii trenului sunt liniștiți, epuizați. Mă trec fiori la fiecare câteva zeci de secunde, ca și cum sufletul ar încerca să iasă din corp odată cu ultimele fibrilații. Sunt consternat. Plângi, Ian! zice Diavolul. Nici de Tine nu mai vreau să aud, răspund, până acum îmi făceai rău cu gingășie, văd că ai încurcat borcanele. Mais noon, sutele de voci ale dracilor la unison. Când am zis gata, înseamnă gata, mă trezesc tipând în tren. Auzi voci? Nu, adică... îi răspund fetei drăguțe din fața mea. Prietena mea cea mai bună nu a mai suportat și s-a aruncat în Sena. Ce nu a mai suportat?! Vocile. Și a murit? Nu numai că a murit, dar scafandrii nu au mai găsit-o. Plătiți de noi, adaugă bătrâna de lângă ea. Nu v-a întrebat nimeni nimic pe dumneavoastră! Ce obrăznicătură... bine că n-au găsit-o! E nebună, îmi șoptește. Ce-ai zis?! Nu vă privește ce-am zis! Ce să povestesc... Te-ai gândit vreodată să te sinucizi? Chiar acum mă gândesc... Din cauza vocilor? Nu... adică... am pierdut inelul mamei... Și se supără? Nu se mai supără, e moartă... Câți ani avea, întreabă bătrâna. Cincizeci și nouă sau șaișunu'. Fata râde. Cam tânără... de ce a murit? S-a trezit moartă. A... Cum vrei să te sinucizi? Ideea cu Sena e foarte bună! Yasminne o cheama pe prietena mea cea mai bună... dacă tot te arunci în Sena poate vă întâlniți... Crezi? Sper... Uite, am inelul ăsta de la ea, dacă-l învârt de... Trei ori? De unde știi?! Te-ai săturat să-ți îndeplinească dorințe? te simți vinovată? Da, chiar te rog să i-l dai înapoi! și să-i spui că-mi pare rău... Cum ziceai că o cheamă? Yasminne... Aici cobor... Uite inelul... ești sigur că o faci? Mi-e frică, dar nu mai am pentru ce trăi. Bun. Ce dezaxați! zice bătrâna, să-i zici și lui Pierre al meu că o să vin în curând la el, de câteva zile mă înțepă în inima... să aibă grijă ce face, că acum ajung... Da... Nu uita, Yasminne... Nu uit... O sun pe Roxana – niciun răspuns. Eu nu mai vreau să trăiesc, mă arunc în Sena, îi scriu în mesaj, să știi că te iubesc! Mă îndrept spre pod – cerul se-nvinețește, trecătorii au fețe de diavoli ce supraveghează ultimele mele clipe, clopotele de la Notre Dame răsună, vântul se întetește și dintr-odată se face liniște – niciun trecător și nicio mașină. Mă uit în jos peste balustrada podului. Sena e calmă. Să mă descalț? Sună telefonul – în liniștea totală se aude puternic, cu ecou. Îl las să sune, nu vreau să răspund. Răspund. Unde ești?! Pe pod. Iar ameninți că te omori? Ce ți-am mai făcut acum?! Cred

că sunt foarte bolnav... Crezi?! așteaptă acolo, vin chiar acum! alo! alo! vorbește! mai ești?! Vocea disperată a Roxanei se aude din telefonul lăsat pe bordură. Urcat pe balustradă, cu brațele larg desfăcute, spun ultima rugăciune. Tatăl nostru care ești în Ceruri, vino-mpărăția Ta, facă-se voia Ta, precum în Cer așa și... Se aud pași – Roxana aleargă spre mine.

ea zice că-s obișnuit cu fluctuațiile, că sunt un sinucigaș – cel care nu moare niciodată, dar trăiește ca și cum n-ar vrea

Mă las în față – plutesc în aer. Impactul cu apa mă face să închid ochii. E rece. Îi deschid. Cobor spre fundul Senei – un peștișor sparge bula de aer ce-mi iese din colțul gurii, apoi țâșnește în stânga. În depărtare apare o luminiță care se mărește odată cu apropierea mea de fundul apei, din ce în ce mai puternică, mă orbește, pun mâna în dreptul ochilor, apoi simt un curent puternic de aer și cad cu vitează – deschid ochii – pe un morman de paie, mă rostogolesc pe iarbă și gem ca lovit în plex. E soare. E cald. În depărtare se văd dealuri verzi cu pomi roșii. Pe o tăbliță scrie „Mergi pe poteca asta!”. Îmi scot geaca și bluza, le pun jos și-o pornesc spre dealuri. Unde mă aflu?! Așa o fi după ce mori?! Nu avansezi nici zece metri că din spate se aude un țipăt pițigăiat. Cu gesturi isterice, Roxana își îndepărtează paiele din păr și de pe față. Unde căcat suntem?! Asta mă întreb și eu... Roxana pare ca la șaișpe' ani. Arăți ca un puști cordit! exclamă. Și tu ești frumoasă! Cum adică?! Arăți ca la șaișpe' ani, și o iau în brațe. Nu mă atinge, nenorocitul! Uite unde am ajuns după curul tău! Ce le zic ălora la serviciu?! Nici nu știu să înot măcar! Cred că suntem morți amândoi... Asta ar fi culmea! Cred că te voi omori de-a binelea dacă e așa! Ce-i cu inelul ăsta?! E al unei fete moarte, Yasminne, trebuie să i-l înapoiez, Tu nu ai grijă de cel al lui mă-ta și te ocupi de alții... Mă pupi? Dacă nu, ce? te omori? Nu... Se pare că nu arăți rău mort... Nici tu moartă... Ciudat că pe tăbliță scrie în română, doar ne-am aruncat în Sena. Cred că dacă erai chinezoaică scria în chineză... Iar filozo... Se aude un țipăt – un bătrân aterizează și el pe paie. Unde sunt?! „V-ați aruncat în Sena? Da... În ce limbă scrie pe indicatorul ăsta? În poloneză... Sunteți polonez? Da... Ei bine, vezi, Roxana? Nici nu l-ai întrebat de ce s-a aruncat, nu ai vrut decât să-mi demonstrezi că e ca tine... De ce

v-ați aruncat? Sunt pictor și mă gândeam că dacă mor picturile mele vor fi cunoscute... Înțeleg... Înțelegi pe mă-ta, răspunde Roxana, sunteți toți bolnavi! Eu vreau să mă odihnesc puțin aici, zice bătrânul. Nu mergeți cu noi? Roxana mă înghiontește. Atunci noi vom pleca pe potecă... Drum bun! Mulțumim! Nici pe lumea cealaltă nu vrei să fiu liniștită... unde dracu' îl luai pe ăla cu noi?! M-am gândit că e singur... Am sărit după tine ca proasta! uite că aveai companie... Nu zice asta... Ce-or zice ăia la serviciu? Sper că nu vorbești serios... s-a terminat, Roxana! Văd că nu s-a terminat nimic! și aici mă enervezi! Nu voiam să te enervez... Îmi dai mâna? Și mă sărută. Te iubesc! Și eu te iubesc! Odată cu pașii ce ne duc în depărtare orizontul se micșorează, poteca se subțiază vertiginos, iar pomii de pe margine ar trebui să privească în sus ca să ne dibuie corpurile. Uite cât am crescut amândoi, zice Roxana. Nu cred că am crescut, ceea ce se vedea în depărtare e la mărimea relă când privești din depărtare. Cum adică?! nu înțeleg nimic din ce îndrugi aici... Ia uită-te-n spate... Să-mi bag picioru', e imens de unde am plecat! Vezi? Ce să văd? Ce ți-am spus. Adică planul îndepărtat nu își schimbă mărimea chiar dacă avansezi spre el?! Exact, ca să devenim mici la loc ar trebui să ne întorcem. Zici? Nu știu... Mai bine să avansăm, să vedem ce se întâmplă... Bine. Dă-mi mâna. Ți-e frică? Îhî... Ești cu mine... Sunt cu un mort... Și tu ești moartă! Mai bine să schimbăm subiectul... Roxana se lovește de deal și cer și cade pe spate. Pipăi orizontul – pare un placaj de carton. O ajut să se ridice. Să-mi bag pula-n lumea lor, zice. Acum ce facem?! Roxana se apropie cu sfială de orizont și își lipește urechea. Se aude un sforăit... Bate în orizont! Mai bine bate tu! Bat de trei ori. Cineva tușește în spatele orizontului. Cine e? Suntem noi, Roxana și Ian! răspunde Roxana. Dar nu așteptam azi pe niciun noi. Eu am sărit să-l salvez... Adică ai murit din cauza cuiva? Am murit?! Da, din cauza mea! Tu cine mai ești?! Eu sunt Ian. A, Ian... Ian și mai cum? Popescu... O clipă... mda, și unde vreți să mergeți? Eu vreau să mă întorc la serviciu, zice Roxana. Și tu? Eu vreau să merg cu ea. Dar nu poate merge cu mine la serviciu! Mă lași aici?! Bine, dar aștepti afară. V-ați hotărât? Da! răspundem în cor. Unu, doi, trei... Se aude un zgomot puternic, sub noi se deschide o trapă și ne tot ducem. Buf pe terasa barului unde lucrează Roxana – ea rupe un scaun, eu ating o masă și aterizez pe trotuar. Aș-

teaptă-mă aici! De fapt, așază-te pe terasă. Roxana intră nervoasă în bar. Deși terasa e aproape plină, e liniște. Mă uit în stânga și-n dreapta și îmi dau seama că oamenii sunt țepeni. Mă ridic și mă mpleticesc spre intrare în timp ce Roxana iese. Ai vă...? Ce drac...? Ai văzut? Toți sunt paralizați! Am văzut! Ce dracu' facem acum?! Hai să ne așezăm puțin... Să stăm așa ca proștii?! Poate și servim ceva... Și ăștia ce-or zice? Zic pe mă-sa, sunt împietriți! Ce vrei să bei? Vrei tu să servești? Dacă tot n-am mai servit... să văd cum e... O bere albă, ospătar! Vă aduc îndată, domnișoară dragă, numai să-mi indicați care este dozatorul... Permiteți-mi să vă dezvăluie secretul acestui bar – primul dozator din dreapta este cu Stella, al doilea cu Leffe, iar al treilea cu Blanche... să fie mare halba!

e liniște pretutindeni – am coborât în adâncurile ei mlăștinoase și-am alungat lianele ce se-ncolăciseră pe jugulară și-o sufocau – am cântat ca un înger, cum numai diavolul se pricepe

Pun halba în dreptul dozatorului, dau drumul, dar se umple de spumă. Face prea multă spumă! Tu și pe lumea cealaltă ai rămas prost... dă-te, că nu ești bun de nimic! Roxana golește spuma, înclină halba și dă drumul la dozator – două degete de spumă. Du-te la masă, că le aduc eu... parcă te văd căzând cu ele... Te iubesc! Și eu... Iane, Iane... ce-mi faci tu mie, Iane... Patronul Roxanei a înțepenit cu degetul pe un buton al casei, sertarul este deschis pe jumătate. Întind mâna, scot un teanc de bancnote, mi-l bag în buzunar și mă-ntorc pe terasă. Roxana mă ajunge cu platoul și pune berile în fața mea. Cât trebuie să vă dau? Ești nebun, ride. Nu, serios, am bani... De unde?! Ce mai contează, cât trebuie să-ți dau? Î... opt euro patruzeci de cenți. Păstrați restul! și-i întind o bancnotă de cincizeci. Sunteți foarte amabil... Cu domnișoare ca dumneavoastră nici nu se poate altfel... Credeți? Întocmai, în schimb ochii dumneavoastră îmi fac inima să bată ca o nebună, deși teoretic nu mai bate. Noroc! Noroc! Scot chișca de bani și-i împăștii peste tot. Bani pentru muritorii de rând!, strig. Ce dracu' ai de țipi? Cine ne aude? Zici că suntem în Rai... Poate suntem chiar în Iad! Nu mă speria, prostuțule! Ne sărutăm cu înverșunare, ca la șaișpe' ani. /.../

* Fragment din volumul cu același titlu, în curs de apariție la Editura Cartier